

МАЛАДЯЖ

Орган Ц.К.Л.К.См.Б.

РАБОТНИКИ И РАБОТНИЦЫ
ВМЕСТЕ С НАМИ

МЫ МАЛАДЯЖА
ДЕНЩИЦЫ

БУДУЩЕЕ МАЛАДЯЖА
РАД. СМЯГКАТА
ДЕНЩИЦЫ

МАЛАДЯЖА
РАБОТНИЦЫ

№ 5

Водарэцтва
Велтрэстгрук

Менск 1924

Малюнки В. Дворакоўскага

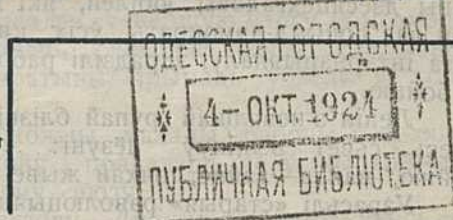

7437

308-1
6382

ЛЕНІНСКІ КАМСАМОЛ

Кожнаму маладому рабочау і селяніну памятны той дзень, калі ня стала нашага дарагога вучыцеля У. І. Леніна. Гэты дзень будзе днём жалобы ўсяго працоўнага чалавецтва.

У гэты дзень схіляюць свае сьцягі над вялікай магілай, магілай рэволюцыянера, працоўныя гушчы, а назаўтра высока і горда ўздымаюць гэтыя сьцягі і ідуць далей па тым шляху, па якім ішоў дарагі наш Ёльч у час вялікай работы, па шырокім шляху Ленінізму.

Ленін памёр, але яго пачатая вялікая справа жыве, якую і праводзе, ажыццяўляе партыя бальшавікоў, комуністых, партыя Ёльча.

Тысячы рабочых пацягнуліся ў шэрагі партыі Леніна, у партыю комуністых і атрымалі назву Ленінцаў.

Узрастаючае пакаленьне дзяцей рыхтуе сябе ў мільённую армію барацьбітоў за ідэю Ленінізму. Растуць юнакі-піонэры, якія таксама атрымоўваюць для свае арганізацыі імя Леніна. Гарады і вёскі нашае рэспублікі лічаць для сябе гонарам насіць гэта слаўнае імя.

Наш саюз таксама, каб працягнуць працу Леніна, для таго, каб давесці, што наш саюз і ў будучым будзе змагацца пад сьцягам Леніна, вынес пастанову прыняць імя Ленінскага Комуністычнага Саюзу Моладзі.

Кожны комсамалец, малады рабочы, селянін павінны зразумець, што гэта імя мы атрымалі не для „чырвонага слоўца“, а мы гэту назву атрымалі таму, што мы заслужылі і ажыццёвілі. Роля Ленінізму для рэволюцыйнае моладзі, для нашага саюзу бязьмерна вялікая. Ленін за ўвесь час сваёй працы значна вялікую ўвагу кідаў моладзі.

Яшчэ на другім зьездзе партыі Ленін паставіў пытаньне аб моладзі, і рэволюцыя, якая была тады прынята, была напісана рукою Ёльча.

Ленін ужо тады асьцерагаўся ўсіх тых „сяброў“ моладзі, якія адцягвалі яе ад сталае рэволюцыйнае працы.

Як бачым, у гэты час чуткіх „сяброў“ у нас знайшлося-б шмат, але комсамол, выхаваны ў духу комунізму, ня даў веры гэтым «шчырым сябром» і ніколі ім не паверыць.

У той час, калі загарэлася імперыялістычная бойня, крывавы дзесяціхгадовы юбілей, які мы нядаўна спраўлялі, у той час соцыял-дэмакраты ўсіх краёў, аб'яднаныя сьцягам II-га інтэрнацыяналу, здрадзілі рабочай клясе і ўцягнулі яе ў бойню.

Ленін з невялікай групай блізкіх яму рэволюцыянераў га ўвесь сьвет выкінуў лёзунг: «Прэч імперыялістычную бойню, вайна—вайне, няхай жыве грамадзянская вайна!».

Узрасьлі «старыя» рэволюцыянеры, яны не змаглі гэтага зразумець і называлі Леніна шалёным. Адна толькі моладзь разумела Леніна ды падтрымоўвала яго.

У гэтыя годы Ленін пераехаў у Швэйцарыю, аб'яднаў наўкола сябе невялікую грамаду моладзі ілічыў яе найбольш надзейным элемэнтам у барацьбе супрць соцыял-прадаўцаў, прыхільнікаў вайны.

Кончылася вайна, пачалася рэволюцыя, пачалася другая, грамадзянская вайна,—збыліся словы Леніна. Не запомніў зноў Ільліч моладзі, а моладзь Ільліча.

У дні Кастрычнікавай рэволюцыі, у цяжкі адпаведны момант Ленін пісаў: *«Выдзеліце самых адважных „нашых ударнікаў“, рабочую моладзь, таксама лепшых матросаў у невялікія атрады дзеля заняцця ўсіх важных пунктаў».*

Рэволюцыйны залік моладзь вытрымала—дзясаткамі, соткамі ішла яна ў рады Чырвонай гвардыі і памірала на барыкадах.

Змагаючыся побач з дарослымі, рабочая моладзь памысьліла стварыць уласную арганізацыю (1918 г.) і пайшла к Ільлічу за пародай. Ленін дапамог ёй у справе арганізацыі з вялікай прыхільнасьцю. Цяпер гэта комсамольская арганізацыя носіць яго імя. Кончылася вайна, наш саюз перайшоў на шлях гаспадарчага будаўніцтва, вінтоўку замяніў на малаток, саху ды кнігу.

Ільліч прышоў на наш 3-ці зьезд, проста і лёгка растлумачыў нам аб нашай працы. Трэба сазнацца, што ня ўсё зразумелі мы. Толькі само жыцьцё прымусіла нас паглыбіцца і знайсці цяпер гатовыя адказы на незразумелыя пытаньні: *„Бяз працы, без барацьбы ніякія веды комунізму, вычитаныя з камуністычных брашураў і твораў, нічога ня варты, бо гэта робіць стары працяг разрыву тэорыі з практыкай, такі стары разрыв састаўляў аідэю рысу буржуазнае клясы“.*

Адсюль ня трэба рабіць вынікаў, што чытаць кнігі і брашур ня трэба. Трэба чытаць Маркса, Леніна, але разам

з гэтым ня трэба адрывацца ад політычнага жыцця, а веды адразу патрэбна ўкладаць у жыццё.

Далей Ільліч кажа: „*Комуністычны Саюз Моладзі толькі тады зможа апраўдаць сябе, калі кожны крок свайго вучэння і выхавання зможа звязаць разам з удзелам у агульнай барацьбе ўсіх працоўных супроць эксплуатацый*“. Гэта яшчэ раз гаворыць, як Ленін глядзеў на заданні выхавання моладзі.

Вынік гэтакі, што моладзь, у першую чаргу комсамольцы, павінны вучыцца будаваць Савецкае гасударства, павінны строіць рабочыя коопэратывы, прымаць удзелы ў камісіях, камітэтах і г. д.

Кожны комсамалец, кожны малады рабочы і селянін павінны ведаць гэту прамову і правадзіць яе ў жыццё—гэта тэстамэнт Ільліча нашаму саюзу.

Цяпер мы прынялі назву—*Ленінскі Комуністычны Саюз Моладзі*.

Гэта назва вялікая, пачэсная, але ў першую чаргу адпаведная.

Было-б вялікім грэхам і памылкай, якая не прашчаецца, каб хто-небудзь з нас уздумаў гэта прозвішча „задраць нос“, казаць толькі высокія словы і нічога не рабіць для выканання заветаў Ільліча. Ленін быў вялікім ворагам пустой фразы, і мы, комсамольцы, павінны быць яе ворагам.

Наш саюз атрымаў назву Ленінскага—у сваіх радох мы павінны будзем выхоўваць ня ведаючых віханьні бальшавікоў-Ленінцаў.

Для выканання гэтай працы трэба шмат і ўпарта працаваць над сабою, трэба весьці за сабою другіх, быць для другіх прыкладам упартасці, арганізаваннасці, дыстыпліны.

Наша моладзь узрастае ў іншых умовах, чым узрасталі нашы браты, бацькі,—яны выхоўваліся ў барацьбе разам з Уладзімерам Ільлічом.

Саюз, атрымаўшы назву Ленінскага, павінен яшчэ болей узмацаваць сваю сувязь з Ленінскай гвардыяй, на воўцыце яе вучыцца змаганню і пабедам.

Няхай усякі комсамалец Ленінскага саюзу навучыцца ажыццяўляць заветы Леніна. Толькі тады мы сапраўды давядзем, што Ленінскую назву мы апраўдалі.

КОМСАМОЛЬЦУ

ЛЕНІНЦУ

Л. К. С. М.

Жывы і бадзёры, вольны, сьмелы выходзіць комсамолець Беларусі на працу. Не глядзі, што туманы мінулага пакрываюць палі, лясы і балоты тваёй роднай старонкі! Яны ўжо пачалі знікаць.

Прылажы і сваю працу, каб зусім зніклі яны і каб чырвань сонца зязьяла над рабоча-сялянскай краінай.

Упругімі, стальнымі мускаламі рукі бяры ты серп, молат, сякеру і лапату. Працуй над адбудаваўнем гаспадаркі краю. Ворагі працоўных руйнавалі, а ты будуй. У далёкую глухую вёску няхай глядзяць твае вочы: да нашых сялянаў, якіх соткі год трымалі ў цемры, няхай ідуць туды твае хуткія ногі. Там чакае цябе непачаты кут працы.

Падыходзь да ўсякае справы проста, дзелавіта, не гаворучы лішніх слоў. Няхай слова тваё будзе дзелам, няхай будзе яно практычнаю парадаю, прызывам уперад, а ня біцьцём паветра.

Памятай, што без барацьбы няма перамогі!

Ты—малады барацьбіт. Ня спыняйся перад перашкодамі, бо шмат іх спаткаеш. Чым больш перашкодаў спаткаюць цябе, тым большую моц выяўляй у барацьбе з імі.

Беражы сілу сваю, бо шмат яе трэба. Фізычная культура няхай гартуе цябе. Гарэлка і тытун няхай будуць для цябе тымі ворагамі, з якімі ты павінен змагацца, дзе-б ні спаткаў іх. Яны наркоз, каторы нясе атруту.

Змагайся, дружа, яшчэ з адным наркозам, горшым ад тытуна і гарэлкі—рэлігіяй. Гэты наркоз тысячы год атручвае мазгі і сэрцы працоўных. Ён прагнецца аслабіць энэргію і волю да жыцця ў прыгнечаных масаў. Ён далёкімі нязбытнымі манами-малюнкамі прагнецца адцягнуць працаўніка ад барацьбы з эксплёататарам. Эксплёатару ён дае шчасьце тут, эксплёатуемага заганяе ў дамавіну, абяцаючы шчасьце на тым сьвеце.

Асьцярожна падыходзь, комсамалец, да тых, хто ўжо шмат напіўся гэтай атруты. Яны атручаны, і толькі паступоваю, наўхільнаю, доўгаю культурнаю працаю магчыма вылячыць іх ад атруты.

Памятай, што адзін у полі не ваяка. Моцная дыстыпліна няхай спаяе цябе з тваімі таварышамі па барацьбе, комсамольцамі. Дыстыпліна і вытрыманасьць зробіць тваю асобу часткаю вялікага клясавага колектыву, каторага ніхто ніколі ня зломіць. А калі яго ніхто ня зломіць, то, знача, ня зломіць і цябе, бо ты яго частка.

Вучыся, комсамалец!

Найперш ад усяго вучыся ў нашых вялікіх правадыроў Маркса і Леніна аднэй навуцы, навуцы, як рабіць рэволюцыю. Ня толькі з кніжкі, але і з жыцьця вучыся. Бо калі будзеш вучыцца толькі з кніжкі, то ты будзеш не барацьбітом, а начотчыкам. Добра чытай кніжку прыроды; яна скажа табе, як скарыстаць сілы яе, каб палепшыць эканоміку роднага краю і эканоміку ўсіх краёў. Вучыся грамадзянскім навукам і грамадзянскаму жыцьцю, бо адно бяз другога не даецца.

Асабліва на кожным кроку памятай, комсамалец Беларусі, што ты і рэзэрв і інструмант нашай магутнай барацьбіткі—Комуністычнай партыі.

Ніколі ня губі з ёю сувязі. Яна няхай будзе тваёю пучыводнаю зоркаю, тваёю заўсягдышняю правадыркаю. Старая партыйная гвардыя няхай будзе табе прыкладам, гісторыя партыі няхай будзе для цябе навукаю, партыйная дыстыпліна няхай будзе тваёй дыстыплінаю.

Чэчэрн.

Ленін быў вучыцель. Блізасьць да яго мела амаль-што выхаваўчую вагу. Ён вучыў сваім прыкладам, сваімі паказаньнямі, сваім кіраўніцтвам, усім воблікам свае асобы.

Некалькі размаітых адбіткаў яго асобы я хацеў - бы ў маладых словах занатаваць, каб зьвярнуць на іх увагу на ў Леніна, і можа гэтыя невялічкія паказаньні памогучь ім зразумець, чаму трэба вучыцца ў Ільліча

Перш за ўсё Уладзімер Ільліч вызначаўся абсалютна дакладным характарам ва ўсякай сваёй працы і вымагаў такой дакладнасьці ад кожнага, хто працаваў разам з ім. Калі хто жадаў яго пераканаць, дык словы яго павінны былі быць точна абаснаваны, а ўсякае абаснаваньне павінна быць точна выкладзена. Працаваўшы разам з Ільлічом зараз-жа адчуваў, што звычайнае размоўнае абаснаваньне, якое не апрацована з усёй точнасьцю, нічога ня варта. Для точнага зацьвярджэньня вымагаюцца іменьні, лічбы, вылічэньні, цытаты, наогул уважныя правэраныя канкрэтныя факты.

Лепш зрабіць меней ды зрабіць з патрэбнай выразнасьцю і абасноўнасьцю. Лепш нічога не казаць, чым прыводзіць неабаснаваныя довады. Асабліва характэрны былі тыя пытаньні, якія Уладзімер Ільліч пасылаў у сваіх запісках. Гэтыя пытаньні ў сутнасьці мелі поўны аналіз закранутай тэмы і абмяжоўвалі рамкі, у межах якіх тэма павінна быць апрацованай. Няхай усякі, хто хоча вучыцца ў Леніна, памятуе: ніякіх сьпешных заключэньняў, ніякіх неправэраных зацьвярджаньняў, ніякіх скорасьпелых сказаў, якія не зьяўляюцца точным вынікам добра-правэраных даных.

Гэтаму адпавядала точнасьць самой думкі Ільліча. Ня толькі кожнае абаснаваньне павінна было быць точным вывадам з правэраных фактаў, але й сама думка павінна быць

настолькі прадумана, пераапрацована і адшліфована, каб у ёй не засталася нічога расплыўчатага, няяснага і каб уся яна, ад пачатку да канца, выдзялялася б поўнай выразнасцю. Апрацоўваць да канца сваю ўласную думку—вось чаму вучыўся ўсякі, знаходзячыся побач з Уладзімерам Ёльлічом.

Гаворачы з кім-небудзь, Ёльліч гумарыстычна асьмейваў кожную цёмную недакончаную думку. Гутарачы з ім, чалавек вучыўся таму, што ўсякая чалавечая думка павінна быць праўдзівай работай, а ня нейкім самаздавальненнем. Няхай кожны вучыцца у Ёльліча таму, што думка—нешта большае, чым настрой і інстынкт. Яна павінна быць лёгкіна апрацована да канца.

Трэцяе, чаму навучыўся у Ёльліча той, хто працаваў з ім, гэта неабходнасць перш за ўсё выразна бачыць рэальныя (сапраўдныя) факты.

Калі, гутарачы з Ёльлічом, хто-небудзь пушчаўся ў тэарытычныя размовы ці выяўляў жаданьне да няяснага думаньня (у нас вельмі пашыранага), Уладзімер Ёльліч ставіў перад яго вачыма точныя, зразумелыя, рэальныя факты жывой сапраўднасці.

Гэта асабістасць яго яскрава выявілася ў часы вырашэння пытання аб падпісанні Берасьцейскай згоды. Тэарытычным размовамі Ёльліч процівапастаўляў голяыя факты ўва ўсёй іх бязьлітаснасці. Калі дыплёматыя іншых дзяржаў пачала свае драпежныя імкненні пад кучаю прыгожых слоў, пачуцьцяў і спрыяўных тлумачэнняў, Уладзімер Ёльліч няногімі словамі вытвараў усё гэта ў кучу смецьця, ставячы перад вачыма таго, хто з ім гаварыў, голяыя рэальныя факты жывой сапраўднасці. Гэта якраз рабіла яго сапраўдным майстрам вядзеньня політыкі і гэтакім страшэнным ворагам найлепшых майстроў чужаземнай дыплёматыі. Усякі хай вучыцца у Ёльліча гэтаму асноўнаму правілу: сачы за рэальнымі фактамі жывога жыцця, не замяняй іх начытанымі тэорыямі альбо прыемнымі лятучэньнямі (фантазіям).

Чацьвертае—праца з Уладзімерам Ёльлічом азначала няўхільнае выкананьне атрыманых дырэктыў, аснованых на рэальных (сапраўдных) фактах, выяўляючых зразумелыя, апрацованыя да канца думкі.

Ня толькі ўмей зразумела мысьліць, ня толькі ўмей бачыць факты, як яны ёсць. Умей таксама дасканальна рабіць тое, што выпрацавана, як ясная думка і дырэктыва. Уладзімер Ёльліч больш за ўсіх шанаваў тых працаўнікоў, якія маглі бачыць абставіны ўва ўсёй іх рэальнасці, маглі разумець, што ў гэтых умовах павінна быць зроблена ўсё без памылак, ня гледзячы ні на якія перашкоды. Я памятую, напрыклад, яго гутарку па прамому проваду з таварышам, які пасля ад'езду антантаўскіх паслоў з Волагды, быўшай

сапраўдным бяспечным месцам белгвардзейшчыны, праводзіў у Волагдзе неабходныя меры па ліквідацыі гэтага прытону. Яго паведамленьні сьведчылі, што ён ясна бачыць, што робіцца наўкола, ясна і дасканальна аб гэтым паведамляе. І калі яму даваліся дырэктывы, дык ён з патрэбнай энэргіяй ні перад чым не супыняючыся, адразу рабіў патрэбнае. Я памятаю, як Уладзімер Ёльліч па прамому проваду дзякаваў яму. Гэта дасканальнасьць, адпавядаючая дасканальнасьці ў нагляданьні—сочаньні рэальных фактаў—і дасканальнасьці ў думаньні павінна была выяўляцца ня толькі ў буйных справах, але і ў самых дробных.

Трэба вучыцца і гэтаму ва Ёладзімера Ёльліча: падыходзь з поўнай сур'ёзнасьцю да самай драбнейшай справы, выконвай яе са шчырасьцю і акуратна. Уладзімер Ёльліч нават у драбязе праводзіў паўнейшую сыстэматычнасьць. Гэтай сыстэматычнасьцю Ленін далёка апырэдыў усіх. Дзе-б ён ні знаходзіўся—уся яго праца, увесь дзень заўжды былі сыстэматычна разьмяркованы. Такая-ж строгае сыстэма панавала ў яго кнігах, у яго паперах, наогул ува ўсім яго прыватным жыцьці. У нашай савецкай працы ён быў вучыцелем сыстэматычнасьці.

Ён заўжды вымагаў, каб усякая справа была ў парадку, каб строга ўжывалася нумарацыя, каб законныя формы былі нязьменны. Усякую пададзеную яму паперку ён раней за ўсё аглядаў крытычна і зазначаў недахваты чыста формальныя, якія зьяўляюцца парушэньнем законных формаў—існуючай сыстэмы. І ў гэтых адносінах ён вучыў таму, што няма дробных спраў і ніякай драбязі нельга прапускаць бяз увагі, што сыстэматычнасьць працы павінна быць праведзена і ў самых дробных дэталях, аддзелах кожнае справы.

Ён вымагаў ад кожнага, хто з ім працаваў, каб адначасова адпачываў, прамаў належныя крокі дзеля аховы свайго здароўя, каб жыцьцё было абдуманна, урэгулявана і разьмяркована без выпадковасьцяў.

Усё павінна быць дасканальна абмысьлена і не павінна быць няхайнасьці і распушчанасьці. Вось чаму вучыліся тыя, хто з ім працаваў.

Дзелавыя думкі павінны панаваць над асабістымі, усякі ўласьцівы момант павінен адыходзіць перад інтарэсамі спраў. З гэтым прыцыпам Уладзімер Ёльліч так зжыўся, што ў гутарках з ім проста нялоўка было мысьліць, асноўваючыся на асабістых разуменьнях, калі гутарка йшла аб інтарэсах справы.

Я ніколі ня бачыў Ёльліча больш сярдзітым, чым у той час, калі заміж дзелавой працы гутарылі аб асабістых справах альбо аб якасьці таго ці іншага працаўніка. У такія

хвілі ва ўладзімера Їльліча вырываліся найбольш злосныя словы і пісаліся такога-ж характару паперы.

Мысьлі толькі аб агульнай справе, ня мысьлі аб уласных справах, няхай сьвядома-пастаўленая мэта пануе над асабістымі пачуцьцямі, над асабістымі абставінамі—вось чаму вучыліся ў яго тыя, хто працаваў разам з ім. Разам з гэтым ён розьніўся самай тонкай далікатнасьцю к сваім працаўнікам, ён умеў няпрямнае адзець у такую форму, якой пакараў кожнага. Гэтакай далікатнасьцю да ўсяго народу ён вымагаў ад тых, хто працаваў разам з ім.

Вышэйшай яго якасьцю ў дзелавой справе трэба прызнаць яго сьвядомую пакорнасьць колектыву, нават і ў такіх выпадках, калі колектыў мыляўся. Пры сваім вялікім аўторытэце ён у большасьці выпадкаў пераконваў сваіх таварышоў па організацыях савецкіх альбо партыйных.

Аднак, былі выпадкі, калі яго думка не праходзіла і ён заставаўся ў меншасьці. Яго пакорнасьць перад організацыяй была поўнай і бясспрэчнай. Ён ніколі не пераконваў голым аўторытэтам, а толькі аргумэнтамі і пераконаньнямі; ён ніколі ня пушчаў у ход свайго бязьмернага ўплыву, каб перамагчы супярэчаньні інакш мыслячых, а заўжды аргумэнтаваў, пераконваў і не супакойваўся, пакуль не пераканае другіх.

Я атрымаў ад яго некалькі лістоў з новымі аргумэнтамі, калі ён імкнуўся мяне ў чым-небудзь пераканаць. Я помню яго спрэчку па аднаму хвораму ўнутрыпартыйнаму пытаньню з вельмі відным таварышом. Выклаўшы свае аргумэнты, Уладзімер Їльліч сказаў: „Я пераконаны, што перад усякім партыйным сходам я даяду, што вы мыляецеся і што ўсякі партыйны сход з гэтым згодзіцца“. Ён ніяк ня мысьліў перамогі інакш, як у форме перамогі сваёй аргумэнтацыі ў межах організацыі.

Няхай падростаючая моладзь вучыцца на яго жывым прыкладзе. У вобразе ўладзімера Їльліча мы маем сапраўды незаменнага прадстаўніка пролетарскай культуры, заснаванай на дасканальнасьці ведаў, на разьмяркоўнасьці ўсёй працы, адным словам, на панаваньні розуму над прыродай і грамадзка-ураўнаважанай творчасцю, над сьляпой стыхіяй.

ЛІТАРАТУРНЫ АДДЗЕЛ.

А.
Чарнушэвіч.

(Прывячаецца Ц. Г.)

Калі дзыхнуў гарачым подыхам вецер
І сірэна пявучыя грудзі раскрыла,
Ты рынуўся рваць чыгунныя сеці,
Каб узняцца вышэй на разьвязаных крылах.

Праглынуўшы чырвоных сокаў змаганьня,
Ты падмошкі трыбунаў грывотных прывоіў...
І стрэлы прамоў адвечнае раняць,
Як жала сякеры дуплявую хвою.

Наліваў ты кіпуча-гардаю прагай
Дыматрубныя, працы утробы, кварталы;
І выплюнуў змок крывавага рагі
На сьпячыя сном непрабуднасьці галы.

Але полымя сноп, табою зажаты,
Разгартаецца ў мэндлі сьвятой перавагі.
На даху-ж гнілых мінулага шатаў
Лунаюць табою узнятыя сьцягі.

28/XI—23 г.

(Прывячэніца Міколе Арэху).

Пад сьпеў завірухі ўступалі ў жыцьцё мы.
Удалечы булькаў агнёвы хмель...
Туліў нас у абоймы пярунавы гоман, —
Зубы шчэрыў крываваы сьмех.

А мы ў бурліва-юнацкім запале
Усё болей дзьмухалі ў твар агню.
Гучнеў усё наш кліч... Мы сьвет стары палім,
Каб перад багацьцем шы ня гнуць.

* * *

Сённяя маланкі ў вочы ня смаляць,
Змоўкла на момант гарматаў ігра...
Мы-ж ня ўціхлі, нам гэтага мала, —
Новым западам грудзі гараць.

Перад крыжам старое ад нас не адмоліцца,
Яго замкі мы ўздыбім з дымам густым.
На пажары-ж сусьветная працы моладзь
Зьліецца у адзінакомсамольскі „Ты“.

За бегам юнацкім і ветру ня ўгнацца —
Што для нас межаў іржавы дрот?
Мы разарвем перапоны між нацыямі —
Мы новага сьвету жывое ядро.

З ВЕРШАМ 1990 ГОД

А. Будар.

Ой, і плакала-ж сёння Аўдоцьця,
Разьлівалася ў тры ручаі:
—Па якой, па якой дарожцы
Нашы хлопцы ў паход пайшлі?..

А ў лесе на сіняй паляне
Вырастае паўстаньня гмах...
—Хлопцы, годзе ўжо іх панаваньня!
Больш цярпець, дык і сіл няма.

Эх, ты доля, ліхая доля!
Занудзіў на растаі крыж...
Ужо і жыта калосіцца ў полі,
А жандары кругом, як зьвяры.

Вось-бы ў вёску. Марнеюць сілы,
А старым усяго не зрабіць.
(і Гануля сягонья прасіла
За млыном каля сушні быць).

—Сёння ўночы Брады запалілі,
Пасядзеў там даволі пан;
Усё паліць, руйнаваць бяз жалю—
Загадаў Ігнась-атаман.

А ў галовах заселі думы,
І пылае агнём Ігнат:
—Будзе наша—ізноў збудуем,
Трэба ворагаў толькі прагнаць!
—Пушча, крэпасць, а мы—салдаты;
На ўдары—адказам удар...
Гэтай ночкай напамніць праклятым
Пра паўстанцаў зьвястун-пажар.

* * *

Ад усходу грывяць гарматы.
Уцякаць збіраецца пан—
Напужаў павукоў багатых
Бальшавіцкі напор-ураган.

Вось і ночка...—А заўтра рана
Ў Варшаву... І будзем жыць.
Хутка, хутка канец будзе хамам,
Што на нас навастрылі нажы.

Раптам... Стрэльбы агнём заржалі,
Вочы сьлепіць агонь і дым...
—Усё прапала!.. Кругом партызаны...
Уцякаць няма ўжо куды...

А назаўтра мутныя хвалі
Дыму шэрага ўкрылі руіны—
Для таго пажары пылалі,
Каб лягчэй жылося краіне.

11

АЗЕДА ІНХАРАТА

3 ПОЭМЫ "МЕНСКІ РЫТМ"

А. Александровіч

Тым кажу,
Каму наша песня чужая,
Праводжу мяжу,
Пачынаю.

Хлопцы з дзіцячага дому
Купацца ішлі грамадой.
Беларускай звінелі, вядома!
Ня ведалі лепшай, другой!?

Рабочы выйшаў з хаты,
Радасьць кіпіць у грудзёх.
— Зьмена, зьмена багатая,—
Думка прабегла ў вачох.

Селянін на рынак ехаў,
Каняку спыніў і слухае.
Вочы дрыжаць пацехай,
Сэрца ўзьняло завіруху.

А хлапцы паскідалі кашулі:
Сонца ліжа іх жоўтыя плечы.
Разьвясёлую песню загнулі
Весела. Сьмела. Карцеччу.

Шыпіць, кішыць, страшыць;
Нібы ў барабан б'е завод.
Дым выганяе на пашу,
На шырокі прастор, небазвод.

Рагоча сталь—машына.
Шыпяць на колах рамні.
Песня рабочай хвіліны
Вылівае жалезныя дні.

Дзяўчына ў блеску золата,
Галава, як і грудзі, наўсыцяж.
Ёй прыкра, што сьпеў молата
Беларусі Савецкай—наш!

Не спадалася песня дзяўчыне,
Адварнула свой твар убок.
Беларуская песня ня згіне!
Ёй зьвініць новых дзён станок!

21

АЛЕДА ИИЧУТАТАІА

ВЯСКОВЕЦ РАБТАКАВЕЦ

Цішка
Гартны.

У Вакно маленькае імжыць
Сьвятло пахмурнае надворку
І шарым выглядам глядзіць
Сырая цесная каморка.
Нясе смуродам цівіль і плесень,
Астыўшы печ ужо тыдняў з пяць,
Пацёкаў брудных вільжны дасень
Выводзіць рэзкую пячаць.
Прамозглы дух—калеюць рукі,
Здаецца, к печы-б прыгуліць...
Ня лёгка мудрыя навукі
Ў жыцці бядакім прыдабыць.
Ня раз, ня два ўстаюць пытанні,
Ці хопе сілы дацягнуць.
Імлося-цяжка разам стане,
Ідні, як месяцы паўзуць.
Багатым полагаю разьляжа
Пад цяжкім дзятлікам мурою.
Якая-ж здань мне перавяжа
К навуцы гладзь крывых дарог?
Хто ў сэрцы носіць цень надзеі
На цяжкі гнёт маіх умоў?
Хто хоча зыркiм сонцавеем
Асьветліць лiк старых багоў?
Той зломіць наглае увер'е,
Той скрытны сподзеў разаб'е
Аб сталь напружнага намеру,
Што я ў зарок узяў сабе.
Знайду я сілу, стане гарту—
Іх мукі доўгія далі—
Працоўнай здольнасцю упартай
Вярнуцца з ведамі к зямлі...
Утома знак дае прыемны
Махнуць рукой на гэты шлях.
Але я цвёрды! І дарэмны
Прашкоды ўсе спыніць мой гмах.

I.

Чуткі, легэнды, нават байкі, якімі сяляне спавілі яго імя, даляталі і да нас. Усе мы чулі аб маладым вядомым партызане, рабіўшым, сапраўды, да баек, сьмелыя напады на палякоў. Па ўсякай вёсцы, якія мы праходзілі, толькі й гутарак было, што аб ім.

Першы раз мы ўбачылі яго, калі ён падышоў да камандзіра палка і са строгім выглядам сказаў:

А. Волыні.

— Дайце мне адну гармату і чалавек дзесяць чырвонаармейцаў. З імі я разаб'ю польскую заставу пры Дняпры.

Адзеты ён быў у зрэбную белую кашулю, падпяразную самацканым паяском, у салдацкія зялёныя і шмат-залатаныя нагавіцы на ваце, у белым саламяным капялюшы і ў лапцёх.

Камандзір палка, Пятроў, з рабочых, малады чырвоназнамёнец, падазрона аглядзеў яго і праз вусы ціха ўсьміхнуўся.

Незнаёмец, мусіць, заўважыў гэта, бо зараз-жа выняў нейкія замусьляныя паперы, беражна разгарнуў іх і паказаў камандзіру.

Ніхто, апроч камандзіра, ня ведаў, што было напісана ў гэтых паперах, але як толькі Пятроў іх прачытаў, адразу-жа даў загад выканаць загад незнаёмца.

Хутка, шушукаючай маланкай, перарэзала лягер вестка: сярод нас вядомы Муха—малады паўстанец, граза па-
ноў, вызваліцель сялянства. ✓

Гурткамі пазьбіраліся чырвонаармейцы, бо ўсе жадалі пабачыць гэтага маладога селяніна-віцязя, аб якім так шмат па вёсках хадзіла апавяданьняў.

Раніцаю, калі неба во толькі ўбралася ў сінюю хустачку і неабдымныя сасоньнікі толькі-толькі яшчэ спрасоньня пачыналі церабіць свае лахматыя галовы, невялічкі атрад адкалоўся ад нашага палка і хутка за курганамі знік. З напружанасьцю ўвесь дзень чакалі мы вестак ад выступіўшых сяброў.

Сонца пачало ўжо на поўначы пырскаць чырвонымі кроплямі крыві і сьцякаць у дняпроўскія воды, а ніякіх вестак ад ушоўшых ня было.

Непакоіліся хлопцы. Непакоіўся і камандзір. Бо вядома ўсім было цяжкае, не пасілах, заданьне, якое ўзяў на сябе малады паўстанец.

Кожныя дзесяць хвілін выходзіў камандзір на край вёскі і глядзеў у бінокль.

Але-ж дарэмна. Аж да самага таго месца, дзе неба сіняю коўдрай саўсім захіліла землю, нікога ня было відно.

II.

Праз курганы, праз раўчакі і лясы прабіраўся невялічкі атрад. Папераду на кані без сядла ехаў хлопец у саламяным капялюшы. Дзіка неяк было ўбачыць па лясной сьцежцы гэты атрад. Адна гармата, дванаццаць чырвонаармейцаў і трынаццаты камандзір, нават самы малодшы ад усіх і горш за ўсіх адзеты.

Але нічога, што малады: ён зорка глядзеў уперад і на ўсякай рытвінцы заставаўся і сачыў за тым, як калёсы перавозілі гармату.

Падула ўжо сьвежым дняпроўскім вецярко, прывольнай прахладай, калі малады камандзір кінуў слова:

— Хто ў вас наводчык?...

З атраду чырвонаармейцаў выдзелілася фігура і пад'ехала к хлопцу ў капялюшы.

— Ці можаце вы на чатырыста крокаў зьбіць гармату? — запытаўся незнаёмец.

— Магу, — проста і зразумела адказаў наводчык.

Незнаёмец абярнуўся, глянуў з нявыразным каханьнем на гармату і запытаўся:

— Як яна завецца?

— Хуткастрэльная. Палявая. 3-охдзюймовая. 1902-га году, — паваяннаму коратка адказаў наводчык.

— Колькі людзей патрэбна пакінуць вам пры гармаце?

— З двума ўпраўлюся...

Атрад ішоў далей, захілены шырокімі плячыма лесу. Уехалі ў лагчыну.

— Стой!— загадаў ехаўшы на чале атраду.—Наводчык і яшчэ двое—за мною! А вы, хлопцы, крыху пачакайце!

І чэцьвера зьвярнулі па нейкай лясной трапе, па якой, нібы як па сваёй хатцы, уверана вёў незнаёмец, і пачалі спускацца ўніз. Было відаць, што гэта ўжо прыдняпроўскі спуск к берагу.

— Цяпер—ціха! Ні слова!—шопатам скамандаваў правядыр

— Наводчык, на дзерава! Хлопцы, умаўце гармату! Толькі, прашу, бяз шуму!

— Ну, што, бачыш польскую заставу?—запытаўся незнаёмец.

— Дык яна-ж тут, як рукой падаць! Як на далоні, — адказаў наводчык.

— Зьбі яе. Адразу. Казаў, што можаш! Змацуй гармату. Добра навядзі і не раней, як праз гадзіну—агонь!

І сказаўшы гэта, незнаёмец зьнік.

А праз некалькі хвілін ён ужо быў сярод чакаўшых яго чырвонаармейцаў.

— Хлопцы, за мною!—загадаў малады паўстанец, — к Дняпру!

Ціха-ціха прабіраўся атрад сярод лесу. Нават бяздомны валацуга вецер, якому ўсё-роўна ня было чаго губляць, і той змоўк. Лес нахіліўся над Дняпром—задумаўся. Мусіць і яму ахвота з чырвонаармейцамі—на паноў. Ды дзе-ж сасоньнікам дзвінуцца!

Прырасьлі адною нагою к зямлі і ні з месца!

Крыўдая справа.

Задумаўся лес. Нахіліўся... А Дняпро бурчыць сінімі хвалямі. Яму весела... Бяжыць сабе ўніз па цячэньню, цалуецца з берагамі, усё бачыць ды й пазмагацца можа. Толькі здарыўся-б такі выпадак, а ўжо ён пана на дно пацягне...

— Зараз выйдзем к масту. За ім польская застава. Як толькі гармата саб'е кулямёты з таго боку—за мной. І каб ніводнага жывым ня выпусьціць!!!—скамандаваў паўстанец.

І толькі, калі ноч чорную вятррвай шалью нахілілася над вёскай, удалі пачулася лязганьне капыт.

А яшчэ праз пару хвілін на ўсьпененым кані к хатцы камандзіра палка прыляцеў нехта вярхом.

Крыху парадзіўшыся з ім, камандзір аддаў загад—выступаць.

Ноччу бяз шуму, нават бяз сьпеваў, полк крануўся ў паход.

Вышлі калёнаю, а потым расьцягнуліся на поўварсты, нібы вялікі хвалюючы па ветру штандар.

Навакол камандзіра ўзводу—любімца чырвонаармейцаў, уральскага казака Ёльлюшкі—згрудзілася шмат вайсковага маладняка.

— Ну, дык як-жа далей будзе? Як мы праз Дняпро прыходзіць будзем?—пыталіся хлопцы.

— Выганем палякоў, а самі за імі так і праяйдзем,—адказваў Ёльлюшка.

— А калі на тым баку яны напусьцяць на нас кавалерыю? Што тады?—не адставалі, нібы чмялі, хлопцы ад Ёльлюшкі.

— Кавалерыя для пяхоты глупства,—адказваў Ёльлюшка і для большай сілы плюнуў.—Толькі не паддавайцеся паныцы, бо на конях усё-роўна дагоняць,—вучыў стары казак.

— А дзе наш атрад?—пыталіся далей хлопцы.

Але на гэта нават і Ёльлюшка нічога ня мог адказаць.

Пачало ўжо сьвітаць, калі першыя рады астанавіліся, і ўся параскіданая калёна падцягнулася.

— У цэп!—скамандаваў камандзір, і хутка па абодвух баках шляху распусьціла сваё крыльце чырвоная раць.

— Кладзіся!—панеслася па цэпу.

Адначасова конная разьведка панеслася ўперад.

Разьведка хутка вярнулася.

— На тым баку Дняпра замест польскай заставы мільгаціць чырвоны штандар,—адрэпартавала разьведка.

Калі-ж на тым берагу Дняпра полк сустрэўся з атрадам, заняўшым заставу, сярод атраду незнаёмца ня было.

Сяброў з заставы кольцамі паабступілі чырвонаармейцы і распытвалі ў іх, як яны выбілі адгэтуль палякоў.

— Зайшлі гэта мы ім у тыл,—апавядаў у адным гуртку камсамалец Паўлюк Падлесны,—а гармату пакінулі на тым баку. Заляглі гэта мы паўздоўж шляху і чакаем. Раптам чуем „кашлянула“ наша „старушка“. А сьледам за ёй бачым бягуць на конях паны. Ну, мы пачакалі, пакуль яны бліжэй пад'едуць, ды як тарарахнулі, дык, браткі, каб вы бачылі, што тут было! Хто кубарам скінуўся, хто ўбок, а офіцэр іх, дык кінуў каня ды ўцякаць!!

— Пачакай, пачакай,—спынялі яго хлопцы,—дзе-ж той малады хлопец у лапцёх, што быў вашым правадыром?

— Сьціхнеце, усё зараз-жа раскажу. Ну, дык вось, як убачыў наш гэты малады камандзір, што офіцэр уцякае, ды як кінецца за ім, ажно дым закурыўся. Пабег, а з гарачкі вінтоўку тут сярод нас кінуў. Бяжыць гэта ён, падняў палку ды й крычыць: „Стой! Ні з месца, бо заб'ю!“ Ну, офіцэр і стаў. Ён падбег к яму, выхапіў з кобуры рэвольвэр і прывёў офіцэра сюды.

— Ну, а сам ён, сам куды дзеўся?—непакоіліся армейцы.

Адразу было відаць, што малады незнаёмец усім дужа спадабаўся.

— Ды пачакайце!.. Дайце-ж сказаць...—прасіўся камсамалец і апавядаў далей.—Ну, а потым, як прывёў ён офіцэра, дык прымусяў яго разьдзецца. Саўсім разьдзецца. Потым сам скінуў сваю адзежу, адзеў яе на сябе, а сваю яму аддаў. Пасьля гэтага саўсім другім хлопцам стаў. Малады такі ды прыгожы. Ну, саўсім не пазнаць. „Перадайце, кажа, прывітаньне камандзіру. А я вось у гэтай вопратцы ды з паперамі вось гэтага пана пайду пагуляю крыху па польскай арміі. Мусіць, кажа, хутка зноў угледзімся...“ сказаў гэтак ён, сеў на каня і толькі мы яго й бачылі!!

— А дзе гэты пленны офіцэр?—пыталася грамада.

— Ды вунь, стаіць каля камандзіра.

— Мусіць ён дапрос з яго здымае?..

III.

Поўнач. Змораны цяжкім пераходам уздрамнуў штаб. Сьпяць адзетыя, усякую хвіліну гатовыя к бою. У вясковай хатцы сьпіць пленны польскі офіцэр. Каля яго вартаўнік

чырвонаармеец, змораны, як і ўсе. Соннымі вачыма глядзіць чырвонаармеец на пленніка. А ў галаве думкі цяжкія, цяжкія, нібы сьвінцом наліся, хочацца спаць... Зьліпаюцца вочы. Уздрамне крыху чырвонаармеец і зноў усхопіцца. Адчыніць вочы, не... усё спакойна. Пленьнік сьпіць. Засыпае і чырвонаармеец.

Ды пленнік ня спаў.. Ён зорка глядзеў за чырвонаармейцам. Яго ўвесь час непакоіла думка аб тым, што ў яго вопратцы, з яго паперамі пайшоў у польскую армію яе вораг. Трэба якхутчэй перасьцерагчы дэфэнзыву. Трэба схапіць яго—гэтага лютага ворага польскай арміі. Офіцэр пазнаў незнаёмца. Не дарма-ж яго здымкі былі ва ўсякага польскага офіцэра. Здымкі гэтага шалёнага селяніна, паўстанца, чыніўшага над панамі помсту за тое, што яны спалілі яго вёску. Офіцэр ведаў ужо, колькі соцень „жолнежаў“ і колькі гармат было адбіта ў палякоў дзякуючы гэтаму партызану. Ён ведаў таксама, што дэфэнзывай галава гэтага паўстанца ацэнена ў 10.000 залатых марак. Офіцэр ня спаў...

Заснуў чырвонаармеец. А прагнуўся—крык косцю застыў у глотцы... Пленьніка ня было.

IV.

Вартаўнік не адважыўся нават запытаць „пшэпусткі“ у маладога наражананага офіцэра, які цвёрдым крокам увайшоў у штаб.

— Паведаміце пана гэнэрала, што яго па сьпешнай справе хоча бачыць паручнік Ластоўскі.

Дзяжурны звякнуў шпорами і, пастукаўшыся ў дзьверы гэнэрала—камандзіра баявога вучастку, увайшоў.

Праз хвіліну ён выйшоў і як-бы ласкава адказаў:

— Гэнэрал чакае.

Офіцэр нічога ў адказ не сказаў, нават поглядам не падзякаваў і ўвайшоў у габінэт гэнэрала.

— Паручнік, гэ... гэ... як ваша прозьвішча?.. Выбачайце, паручнік, запамятаў...

— Паручнік Ластоўскі,—цвёрда адказаў увайшоўшы.

— Чуў, чуў... та-ак! Вы, паручнік, гэ... з якой часьці?.. Нешта ніяк у памяць ня прыходзіць,—запытаўся гэнэрал.

— З прыдняпроўскай заставы IV-га баявога даверанага вам вучастку.

Гэнэрал нахмурыўся. Маршчынкі на лбу сабраліся ў печанае яблыка.

— Як гэта здарылася, паручнік, што вы здалі заставу гэтым хлопам? Ведаеце ці не, што вы за гэта будзеце адпаведны перад рэспублікай?

— Пан гэнэрал. Я згодзен пайсьці пад суд. Я згодзен панесьці кару. Але-ж я павінен к сваім словам перад вамі, пан гэнэрал, дадаць тое, што і ўсякі другі на маім месцы нічога другога ня быў-бы ў сілах зрабіць.

— Апавядайце падрабязова, як гэта здарылася!

— У гэты дзень мы не чакалі налёту,—адказаў паручнік,—бо мы атрымалі праз сваіх людзей весткі аб тым, што большавіцкае войска ў ліку аднаго палка ў дваццаціх пяціх вэрстах ад нас. Я патрэбаваў дапамогі і, вылічыўшы, што большавікі падыйдуць не раней, як раніцай, чакаў сваіх сіл. У горшым выпадку я лічыў, што я пратрымаю заставу, ня глядзячы на непараўнаньне сіл, да поўдня. І за гэты час некалькі содень іх выб'ю са строю. Бо перайсьці Дняпро—гэта-ж ня гэтак-то лёгка. Але тут здарылася такая рэч, якой і я ніяк не магу даць тлумачэньня. Разарваўшымся снарадам, з якога хтосьці біў проста ва ўпор, была зьбіта наша гармата і побач яе стаяўшыя кулямёты зьбіты ўшчэнт. Адначасова з лесу выбег нейкі атрад. Ну, і пакуль мы пасьпелі схапіцца за зброю, нас засталася жменя, якая ўжо ня ў сілах была змагацца. Гэтым выбегшым з лесу атрадам камандваў Муха...

— Зноў Муха?—аж узьвізнуў сядзеўшы да гэтага часу моўчкі гэнэрал.

— Так, пан гэнэрал, зноў.

— Дакуль-жа гэта будзе,—схапіўся за галаву гэнэрал.—Шмат і бяз гэтага ўжо пабіў ён нашых „жолнежаў“. Досыць ужо! І чаго глядзіць дэфэнзыва, ня ведаю. Толькі грошы марнуе...

— Пан гэнэрал, але-ж вы не далі мне дакончыць. Мухі ўжо больш ня будзе.

— Што?..—запытаўся гэнэрал і аж прыўстаў з крэсла.

— Кажу, ня будзе больш Мухі, бо я, пан гэнэрал, вось гэтым самым наганам забіў яго.

— Паручнік, тут жартам няма месца!

— Пан гэнэрал, даю слова офіцэра польскай арміі. Спадзяюся, пан гэнэрал, што гэтага будзе досыць.

— Сядайце, паручнік,—саўсім іначай загаварыў гэнэрал. Дык кажэце-ж, кажэце!..

— Справа простая, пан гэнэрал. Начале іх атраду быў Муха. У сваёй звычайнай вопратцы... Белы саломяны капялюш, лапці, зрэбная кашула. Я яго пазнаў па здымку. Ну, а апошняе—гэта ўжо абавязак офіцэра польскай арміі. Я кончыў пан гэнэрал, цяпер я гатоў пайсьці пад суд!..

— О, не! Што вы, што вы, пан паручнік,—ледзьве не ўзмаліўся гэнэрал.—Выбачце, радзі бога. Вашы заслугі перад айчынай неацанімы... Вы зрабілі справу, за якую вам „Жэч посполіта“ скажа сваё „дзякуй“.—І сказаўшы гэта, гэнэрал узяў у рукі трубку тэлефона.

— Дайце штаб арміі.

— Штаб арміі?.

— У тэлефона Доўбург-Мусьніцкі. Так. З вамі, пан гэнэрал, гаворыць камандзір IV баявога вучастку. Сам паведамляю вас, пан гэнэрал, аб тым, што паручнікам Ластоўскім, камандзірам прыдняпроўскай заставы, забіты атаман Муха. Да, да... не, не, пан гэнэрал, гэта правілова. Паручнік Ластоўскі, забіўшы Муху, зараз сядзіць у маім кабінэце... Ці можна даць тэлеграмку ў газэты? Бязумоўна пад маю адпаведнасьць. Ваша—падзяка паручніку.

— Слухаюся, пан гэнэрал! Довідзэня!..

— Ад гэнэрала Доўбург-Мусьніцкага вам, паручнік, падзяка... А зараз вось што... Вам патрэбен адпачынак, паручнік. Зараз, зараз я сам загадаю. Адну хвіліну, пачакайце, паручнік,—і гэнэрал выйшаў.

Паручнік хутка глянуў ці шчыльна зачынены дзьверы і падыйшоў к сталу, на яким ляжалі паперы і карты. Крануў яшчык стала. Ён быў адчынены. Разгарнуўшы паперы, паручнік здаволенаў сьміхнуўся і, паклаўшы частку з іх сабе ў кішэню, зачыніў стол. Пасьля гэтага пашоў і стаў на старое месца.

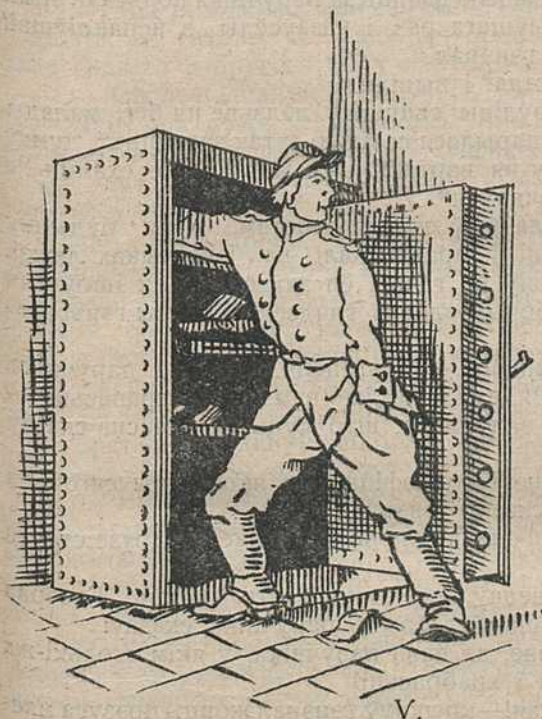

Праз некалькі хвілін увайшоў гэнэрал.

— Зьвярнецеся да майго ад'ютанта. Ён вам адвядзе пакой, а вечарам, калі ласка, забяжэце да мяне ў хату на шклянку віна.

— Слухаюся, пан гэнэрал,—адказаў офіцэр і выйшаў.

Пакой, які адвялі паручніку, меў прыгожы выгляд. Сінія абоі, кветкі, вокны ў сад супакойвалі думкі... Сапраўды хацелася адпачыць.

V.

Вечар. Са ўсіх бакоў гэнэрала—начальніка баявога вучастку—сходзяцца офіцэры...

Ня глядзячы на тое, што горад быў распаложан у прыфронтавай паласе, што за вёрстаў пяцьдзесят ад яго грэмелі гарматы, жыцьцё ў горадзе бегла „памірнаму“. Нараджаўшаяся польская буржуазія куціла ваўсю, нібы баючыся, што хутка пройдуць яе залатыя дні.

Усё больш і больш гасьцей прыбывае ў пакой гэнэрала.

Мамашы цягнуць у залю сваіх падазрэнага выгляду дачок, спадзяючыся, як і пяцьдзесят год назад, найсьці на гэтых баях добрых «жаніхоў».

Астаўшыся адзін, паручнік падышоў да вакна і глянуў у сад. Але ня сад цікавіў паручніка. Яго цікавіла вышыня ад акна да зямлі. Вышыня, мусіць, была ня дужа вялікая, бо паручнік застаўся здаволены „выглядам саду“. Пастаяўшы крыху каля вакна, паручнік зачыніў на ключ дзьверы і лёг у ботах і ў вопратцы на чыстую засьцеленую белайкапай пасьцель.

Усе ўжо ведалі, што зараз к гэнэралу павінен прыйсьці малады офіцэр, гэтак храбра забіўшы Муху. Усе жадалі хутчэй-бы яго пабачыць. Але офіцэр нешта ня прыходзіў. Сам гэнэрал хоць і не рабіў выгляду, што ён чакае паручніка, але-ж сапраўды адцягваў вячэру, каб дачакацца дарагога госьця.

Час праходзіў. Офіцэра ня было... Чакаць далей было бы няўважліва к апошнім гасьцям і таму гэнэрал запрасіў усіх на вячэру. Селі за стол. Зазьвінелі шклянкі і бокалы.

— Уношу пропозыцыю выпіць за паручніка польскай арміі Ластоўскага, пакончыўшага раз і назаўсёды з непакоіўшай нас Мухай,—астрыў гэнэрал.

Усе ўважліва ўсталі і выпілі.

У гэты час па вуліцы сьпяшыў, ледзьве ня бег, малады паручнік. „І як гэта здарылася са мною гэтак заспаць“, думаў ён. „Гэта-ж ні к чаму ня варта! Яны-ж маглі мяне схапіць, а я-бы, нават, і не прачнуўся“...

Будынак гэнэрала быў заліты сьветам. Каля будынку па вуліцы праходзілі і праяжджалі на ізвозчыках людзі. Калі паручнік уваходзіў на ганак, ён заўважыў, як ішоўшыя з таго боку двое рабочых злосна глядзелі ў вокны гэнэральскіх палацаў.

— Што яны думаюць?—мільгацела ў галаве паручніка.—Ды што думаюць? Вядома што: „каб вам хутчэй прапасьці“—і сам паручнік гэтак задумаўся, што чуць ня голасна сказаў апошнія словы...

— А вось, панове, і той офіцэр, за якога мы сягоньня падымалі шклянкі,—сказаў гэнэрал.

— О, які душка!—шапнула на вуха сваёй падрузе старая паненка.

А „душка“ ня ведаў, як стаць, што рабіць. Гэнэрал гэта заўважыў і, каб падбэдзёрыць паручніка, сказаў:

— Вып'ем, панове, за пана паручніка, у якім столькі-жа саромлівасьці, колькі і храбрасьці!

— Пані Бжазінская!—крыкнуў гэнэрал жонцы прэзуса мясцовай управы,—вазьмеце пад сваю апеку аднаго з самых храбрых маіх офіцэраў.

Пані Бжазінская захацела прыгожа ўсьміхнуцца, ад чаго яе твар стаў дужа сходным з тварам малпы і сказала:

— Пане паручнік. Павінуецца прыказу вашага камандзіра!

— Чорт яе ведае, чаго яна вяжыцца да мяне,—думаў паручнік.—І што ёй адказваць трэба? Але-ж калі яшчэ будзе нададаць, дык праз вакно выкіну,—супакойваў сябе офіцэр.

— Які прыгожы, які орыгінальны,—казала старая дзевя сваёй суседцы.—Нікому, ніводнай паненцы „рэнчак“ не пачалаваў...

Прабраўшыся сярод гасьцей, паручнік падыйшоў да Бжазінскай і моўчкі сеў.

— Пан паручнік, калі ласка, скажэце нам, як гэта вы Муху пабаролі? Мы ўсе дужа зацікаўлены гэтым.

— Ды так, узяў ды й забіў,—адказаў паручнік, які зусім ня ведаў з няпрывычкі, як тут трэба трымацца.

— Ох, які душка,—зноў шагнула тая самая паненка сваёй колежанцы—„Узяў, кажа, ды й забіў“. Мілы. Гэткая наўная прастата і гэткая храбрасць.

— Мы вітаем вас, пан паручнік! Офіцэру, які забіў гэтага бандыта, мы гатовы ўсё аддаць,—прашаптала нейкая дзева, якая сядзела з другога боку паручніка.

— Сволач!—падумаў паручнік, але прамаўчаў.

Паручнік дужа хацеў есьці. Але каля яго талеркі наклалі столькі відэльцаў, нажоў і нейкіх лыжачак, што ён ня ведаў, чым і за што трэба брацца і таму сядзеў, нічога не бяручы ў рот.

Усё зусім добра. Вячэра была ў разгары. Цэнтрам агульнай увагі быў гэрой паручнік, калі ў пакой увайшоў веставы і прашаптаў на вуха гэнэралу некалькі слоў. Усе змоўклі, бо ведалі, што гэта весткі з фронту. І мусіць важныя, калі к гэнэралу звяртаюцца за вячэрай.

Выслухаўшы веставага, гэнэрал сказаў:

— Заві яго ў мой габінэт. Няхай крыху пачакае.

Веставы звьякнуў шпорами і выйшаў. Усе глядзелі на гэнэрала, чакаючы яго слоў.

— Выбачайце,—сказаў гэнэрал.—Я на хвілінку павінен буду вас пакінуць. Мяне па нейкай сьпешнай справе патрабуе якісьці чалавек,—і звярнуўшыся к паручніку, гэнэрал дадаў,—кажа, што з дужа важнымі гесткамі ад прыдняпроўскай заставы, той самай, якой вы камандавалі.

— Дык тады дазвольце, пан гэнэрал, мне пайсьці пагаварыць з ім і далажыць вам, у чым справа,—ня дрогнуўшы ні адным мускулам, сказаў паручнік.

— Калі пан паручнік хоча збавіць мяне ад гэтай працы, дык калі ласка. Ідзеце.

— Я спадзяюся, панове, — звярнуўся камандзір да ўсіх,—што выкажу наша агульнае жаданьне, калі запрашу пана паручніка і другога яго таварыша з прыдняпроўскай заставы сюды на вячэру—хто-б ён ні быў.

— Калі ласка, калі ласка...—адказалі «панове».

Паручнік устаў з-за стала і пайшоў у габінэт. Увайшоўшы ў габінэт, паручнік адразу-жа зачыніў за сабою дзьверы.

Апынуўшыся ў габінэце, сябар сябра адразу-жа пазналі.

— На якой аснове ты ўцёк з плену?—Сярдзіта запытаўся той, што быў у вопратцы офіцэра?...

Стаўшы насупроць паручніка, чалавек не на жарты страсіў. Губы яго затрасьліся і ён маўчаў.

— Ну, ты весялей паглядывай. Не саром маёй вопраткі, — загадаў паручнік. — Зрабіў табе гэткую пашану, адзеў сваю вопратку, дык умей-жа насіць яе! Але няма часу з табой доўга гутарыць. Слухай! Ну, ды падраўняйся-ж ты хоць крыху. Сьмялей! Але-ж памятай. Калі ты ня будзеш казаць усё тое, што я буду казаць, дык цябе, як і твайго гэнэрала, прыстрэлю. Во, бачыш бомбу? Як толькі ты якую бязглузьдзіцу пачнеш гарадзіць, так гэтай бомбай табе па лбу і запушчу. Зразумеў?..

— Зразумеў,—адказаў той, убачыўшы, што паручнік не жартуе.

— Дык памятай-жа! Толькі слова—і ніводнага ў жывых не астанеца. Ну, а пакуль-што садзіся і пішы ліст, бо я папольску пісаць ня ўмею. Гаварыць дык магу, а наконт граматы, дык ўсё-роўна, як ты наконт вайны... Ну, садзіся-жа, альбо... і паручнік замахнуўся бомбай.

Чалавек у зрэбнай вопратцы, схіліўшы галаву, падыйшоў к сталу.

— Садзіся! Ну, вось так! Бачу, ты не такі ўжо і дурны, як з погляду здаешся. Ну, бяз спрэчак! Бо гэта ўжо мне не падабаецца. Пачынай!

„Гэнэралу Доўбуры-Мусьніцкаму

ад Мухі.

РАПАРТ № 17.

Гэтага чысла я знахожуся ў раёне IV баявога вучастку. Сягонья ты па тэлефону перадаваў мне падзяку“.

— Ну, чаго стаў? Пішы далей, скамандаваў „паручнік“. І пяро зноў заскрыпела:

«За гэта зараз з камандзірам IV баявога вучастку і яго гасьцямі вып’ю за тваё здароўе. Але-ж сяброўства сяброўствам, а суд па форме. Як пабачу цябе, дык абавязкова заб’ю. Бо ты каштуеш гэтага. А ў газеты ты гэта дарэмна даў абвестку, што я забіты. Ты не сярдуй на гэтага камандзіра IV-га вучастку. Ён ня дурней за цябе. Спадзяюся, што з табою таксама пабачымся. А пакуль бывай.

Муха».

Муха заўсёды меў звычай пасылаць рапарта «па начальству» аб сваім прыбыцці. Гэтак ён і цяпер зрабіў. Ліст быў напісаны...

— Стаў кропку і пішы адрас,—скамандаваў ён пісаўшаму.—Ну, вось і ўсё. А цяпер пойдзем вячэраць, бо там нас чакаюць. Толькі глядзі—адно слова і ніводнага не астаецца.

І ўзяўшы прыбегшага пад руку, ён пайшоў з ім у залю.

— А мы ўжо хацелі пасылаць за вамі,—сказала пані Бжазінская.—Ну, як-жа вам ня сорам на гэткай вялікай час пакадаць нас адных?

— Выбачайце,—адказаў паручнік.—Гэта мой, ну, як яго... ну, дзяншчык прыбег. Ён думаў, што я згінуў...

Той, каго паручнік назваў дзяншчыком, усьхвіўся і рвануўся ў бок офіцэра. Але той доўга і ўважліва глянуў на яго і „дзяншчык“ сеў. Паручнік казаў далей.

— Ён, бачыце, думаў, што я згінуў, змагаючыся з Мухай, ну і прыбег з пералюка к самому гэнэралу.

Заўважыўшы, што ўсе адварачваліся саромячыся ад дзяншчыка, паручнік дадаў:

— Я-бы яго ня прывёў сюды. Але-ж калі гэтакае было жаданьне ўсіх—я яго выканаў.

У той час, калі гаварыў гэтак паручнік, у яго „дзяншчыка“ вульканам мільгацелі думкі. Не, не, ён ужо больш ня можа цягнуць гэтых здзекаў. Ён рашыў вось зараз устаць і ў голас сказаць грамадзе, што тут сярод іх сядзіць Муха, а ён зусім не дзяншчык, а польскі сапраўды офіцэр—дваранін Ластоўскі.

Але „паручнік“ нібы спазнаў яго думкі і апавядаў далей:

— Бальшавікі схапілі ў часе налёту майго дзяншчыка. Аграбілі. Знялі яго вопратку. Зьдзекваліся над ім. Катавалі. І ўрэшце гэта крыху адбілася на яго мазгох. Ён, я заўважыў, пачынае крыху загаварвацца.

— Ты брэшаш, Муха!—крыкнуў ва ўвесь голас „дзяншчык“.

— Ну, вось самі бачыце!—сказаў паручнік і адначасова так сьціснуў руку „дзяншчыка“, што той зноў схліў голаву і змоўк.

Але госьці досыць напалохаліся. Сядзець разам з „вар'ятам“ ды яшчэ простага роду, з дзяншчыком, не, гэта-ж ні на вошта ня варта.

Ды й сам паручнік убачыў, што далей заставацца тут нельга.

Вось чаму ў самым разгары балю ён падыйшоў да гэнэрала і папрасіў яго ў габінэт на пару слоў.

— З вялікай прыемнасьцю,—згадзіўся гэнэрал.

— Стась, пойдзем разам,—звярнуўся да свайго „дзяншчыка“ паручнік.

Але Стась не падымаўся. Тады паручнік падышоў к яму і зноў сказаў:

— Ты што-ж, не пазнаеш майго голасу ці што?..

Пасьля гэтага „дзяншчык“ устаў і разам з гэнэралам і паручнікам выйшлі.

— Божа, якія зьверы бальшавікі, да таго катавалі чалавека, што ён розум згубіў, — шкадавалі дзяншчыка за стаўшыся госьці.

— Але які храбры паручнік! Як смела ён прымушаў змоўкнуць нават памешанага.

— Якая моцная воля, якая воля!—шамкалі імянітыя старычкі.

У гэты час гэнэрал у сваім габінэце запрашаў пана паручніка сесьці.

— Не, дзякую, — адмовіўся паручнік і, падышоўшы хуткімі крокамі к дзьверам, зачыніў іх на ключ.

— Што вы робеце?—закрычаў гэнэрал.

— Ціха! Ні слова! Абодвы „рэнкі да гуры!“ Ну...—і выхапіўшы з кішэні наган, паручнік накіраваў яго дула на гэнэрала.

Гэнэрал падняў дрыжачыя рукі ўверх і адвісшай чюльсюць запытаўся:

— Паручнік! Што гэта азначае?..

— Гэта азначае толькі тое, што перад вамі стаіць Муха, той самы, галаву якога прадае ваша дэфэн ыва. Але дорага яна вам, вяльможным паном, будзе каштаваць!—і з гэтымі словамі Муха падышоў да печкі, адчыніў дзьверцы і загадаў:

— Пане гэнэрал, а, ну, лезь у печку. Ну, хутка!

Гэнэрал дужа не хацеў лезьці ў печку, але-ж страх і неспадзяванасьць прымусілі яго выканаць загад Мухі. Ён няцывёрдымі крокамі падышоў да печкі і ўсунуў голаву ў печку. Муха хутка звязаў яму ззаду рукі.

— На шую табе я кладу бомбу са ўстаўленым капсулем. Як толькі ты кранешся, каб выняць галаву з печкі, бомба скінецца з галавы і ўзарвецца. Тагды ад цябе і пяску не застанецца. Дык сядзі-ж тут, калі хочаш жывым застацца, і ня рухніся ні ў адзін бок!

— Ну, „дзяншчык“, пойдзем! Ды паварачвайся-ж весялей! Я табе пакажу, як уцякаць з лягеру чырвоных,—сказаў Муха і, зачыніўшы з другога боку на ключ габінэт гэнэрала і паклаўшы ключ у кішэню, ён разам з «дзяншчыком» выйшаў нават не разьвітаўшыся з гасьцямі.

Позна ноччу разыходзіліся офіцэры і госьці з будынку гэнэрала. Яны так і не дачакаліся, пакуль кончыцца рада паміж гэнэралам і паручнікам і, не жадаючы ім перашкаджаць, ціха разышліся.

Толькі раніцаю дзяншчык гэнэрала асьмеліўся ціха пастукаць яму ў габінэт. Адказу ня было. Тагды дзяншчык папрабаваў адчыніць дзьверы. Дзьверы былі зачынены. Напа-лохаўшыся, дзяншчык пачаў мацней стукаць. Адказу зноў ня было. Тады дзяншчык пабег у штаб і дрыжачым гола-сам паведаміў:

— Хутчэй на дапамогу! У габінэце гэнэралу нешта зда-рылася. Як учора ноччу ён зачыніўся ў габінэце разам з панам паручнікам, дык да гэтага часу габінэт чамусьці зачынен. Як я ні стукаўся, ніхто нічога не адказваў. Толькі чуцен адтуль нібы хрып.

Хутка разам з гэнэральскім дзяншчыком пабеглі штаб-ныя офіцэры ў пакоі гэнэрала.

Дзьверы былі ўзломаны. У пакоі, сагнуўшыся сьпіною к дзьверам, з галавою ў печцы, стаяў гэнэрал.

Калі ў габінэт уварвалася грамада, гэнэрал ціха папрасіў:

— Асьцярожна, асьцярожна здымеце ў мяне з³шыі бомбу, я не магу крануцца, бо бомба ўсіх узарве. І хутчэй, хутчэй пагоню к фронту, у мяне быў Муха!!

Офіцэры падбеглі к гэнэралу. Замест бомбы ў яго на шыі ляжала звычайнае яйко.

Зазвінелі палявыя тэлефоны. Узбударажылася дэфэн-зыва. Загад па ўсіх вайсковых частках, па ўсіх аддзялень-нях дэфэнзывы быў кароткі: абавязкова схапіць Муху. За-гад быў далзены начальнікам баявога вучастку ў парадку бая-вога заданья.

VI.

З часу гэнэральскага балю прайшоў дзень і зноў ужо наступіў змок. Палі прыфрантовай лаласы ціха ўздыхнулі.

Вецер нібы абдымаў травы і яны ажно гнуліся ад яго абдымаў. Стаптаны за дзень прамень залечваў сваю лах-матую параненую капытамі галаву. Чорнакудры вечар жар-таўліва ўздзяваў цёмную павязку на яшчэ чырвоны кавалачак неба. Ноч усё болей і болей агортвала зямлю. На неба ўспаўзла луна і разьляглася па зямлі сваімі зялёнымі праменьнямі. Гэта былі тыя зялёныя праменьні, якія здалёку куст звараचाюць у стройнага юнака, дзерава ў чалавека з курчаваю забубёнаю галавой, а чалавека ў паўзучы куст.

Непакойная была, ў гэты раз ноч у прыфрантовай па-ласе. Па палёх ваўкамі рыскалі людзі, шукаючы сябар сябра.

Вось сярод цемры на зялёным лугавым полі замігцелі дзве нейкія цені. Каб бліжэй прыгледзіцца к ім, магчыма было-б убачыць у цені стройнага, высокага, маладога хлопца ў офіцэрскай вопратцы і невялічкага чалавека ў звычайнай сялянскай сьвітцы. А яшчэ ўглядзеўшыся бліжэй, мы-бы ўбачылі ў ценях паўстанца Муху і ўцёкшага з плену офіцэра, якога паўстанец разам з здабытымі важнымі паперамі цягнуў зноў у лагэр чырвоных...

А ў гэты час дэфэнзыва працавала ваўсю... Ёю па ўсіх кутках пагранічнай паласы былі пасланы надзейныя двойкі, папростаму—шпіёны дэфэнзывы, з мэтай абавязкова і за 10.000 злотых схапіць Муху.

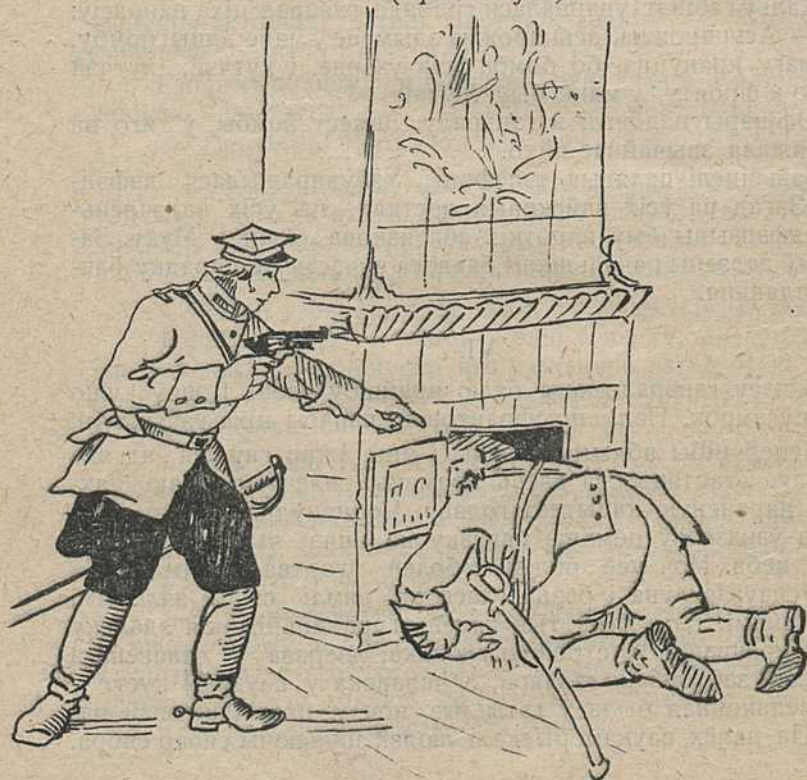
Двойкі былі расьцягнуты і захаваны ў кустох па ўсяму таму абшару, па якому мог толькі прайсьці Муха.

Адна з гэтых двоек і заўважыла ўдалі дзве цені.

Двое шпіёнаў прытуліліся яшчэ шчыльней да кусто чакалі.

Муха, не спадзяючыся тут сустрэць апаскі, ішоў далей...

(Працяг будзе).

(Ад Каміноўскага да нашых дзён).

Пытаньне аб неабходнасьці ведаць свой край у нашы дні чырвоным пылаючым макам расьцьвітала ў грудзёх моладзі. Сёньня спакойна можна стаяць ля машыны, слухаць яе бязьменна-рытмічную песьню, можна спакойна кіраваць рухавіком дынамо.

А трэба, яшчэ і як трэба, каб нашу маладую Беларусь спавівала гэта

бязьменна-рытмічная песьня, песьня халоднай сталі, машыны.

Шырокім размахам павінна плыць гэтая песьня, цаглінка за цаглінкаю ў фундамент моцнай будыніны—новага жыцьця Беларусі

Беларусь будуюцца!

Кожны будаўнік, кіруючы машынай або плячыстымі, заўсёды вясёлымі палямі, павінен ведаць свой край.

І гэты наказ жыцьця кожны знаў, кожны стараўся нырнуць у глыб, пазнаёміцца з мінулым, уласнымі вачыма глынуць мінулыя дні Беларусі.

„Тройна“.

Паўлюк, Язэп і Даніла—бойкія, рухавыя хлопцы,—бывае задумаюць ня дрэнную справу.

Ім трэба было толькі паламаць галаву, папрацаваць, як атрымлівалі вынікі, якіх і самі не чакалі.

Зьявіцца, бывала, думка, пачнуць разьвіваць, як на яе ўспывае другая, больш карысная і цікавая. Гэта хлапцоў падбадзёрвала, мацней сыціскала рукамі працы. А працаваць ім—ня новая рэч.

Да гэтага хлопцы рабочыя, хлопцы, якія не прамінулі ніводзін крок жыцця.

Працуючы разам на заводзе, іх цікавіла і яны даведваліся, як пабудована машына, што раней замяняла яе, якую яна дае выгаду.

Ня новая штука хлапцом стала і наладзіць машыну, калі яна сапсуецца...

Паўлюк, Язэп і Даніла жылі дружна, і гэта рабочыя заўважылі. А так, як на заводзе кожны рабочы атрымліваў ад сваіх таварышоў новае імя, дык Паўлюк, Язэп і Даніла атрымалі адно на ўсіх—„тройка“.

І за гэта хлопцы не абражаліся... Надыходзіла свята рабочых—дзень Першага Мая.

На заводзе гэтае свята павінна было прайсці з вялікай урачыстасцю, бо дзень Першага Мая—асаблівае свята гэтага заводу.

Рабочыя парашылі наладзіць выстаўку і ў свята запрасіць да сябе ў госьці рабочых суседняй фабрыкі.

Праца па падрыхтоўцы пачалася.

Адны рабочыя ўзялі на сябе зрабіць модель агульнага выгляду заводу, другія—модель той ці іншай машыны, а „тройка“, Паўлюк Язэп і Даніла, прарашылі зрабіць самалёт.

—Хаця-ж для ўтрымання стылю выстаўкі патрэбна было-б толькі даваць моделі ці плякаты з жыцця заводу,—ду-

малі хлопцы,—але ўсё-роўна. Няхай ведаюць, што і рабочыя цікавяцца тэхнікай.

І хлопцы за працаю...

Кожны дзень, прышоўшы з заводу, у іх закіпала работа.

—Зрабіць самалёт нам трэба так, каб яго можна было і прадэманстрыраваць, а дзеля гэтага больш увагі за працай,—заўважыў Паўлюк.

—Бязумоўна, мы павінны нашу працу самі дасягнуць.

—Самадасягненне—найлепшая рэч!

Праца сунулася.

І так штодзень...

Першага Мая.

Увесь горад абліты вясновай рэвалюцыйнай радасцю.

Рабочыя сустракаюцца ля заводу, вітаюць адзін аднаго з сваім рабочым першамайскім сьвятам...

Цешыцца іх вока, гледзячы, як на грудзёх камяніцы дзеюць чырвоныя сьцягі, як з заводаў, з фабрык, з балконаў, убраных маладымі ёлкамі, пераплёўшы з чырвонымі істужкамі, красуюцца партрэт іх дарагога правадыра Леніна.

Беларускай марсэльезай задрыжэў завод...

Шчыльнымі калёнамі выйшлі рабочыя на парад...

„Тройка“, Паўлюк Язэп і Даніла, нага ў нагу з рабочымі ідуць па вуліцы, а ў думках... самалёт.

Ён цяпер стаіць на спэцыяльна зробленай нібы паліцы...

На пляцы рабочыя разам з усёй працоўнай Беларуссю, узняўшы чырвоны сьцяг, пасылаюць сваё першамайскае прывітаньне ўсім працоўным народам.

—Мы павінны ў дзень нашага сьвята пачаць новую працу: правесці агляд сваёй стараны як з сучаснага, так і з гістарычнага боку...

І толькі пачалі раздавацца лёзунгі, як узнялося шматмільённае ура і ў кожнага яно вырывалася так шчыра, як у „тройкі“, якая так даўно гэту ідэю трымае ў сваіх грудзёх...

* * *

Завод быў абліты электрычным бляскам.

Іграў оркестр.

Сабраліся рабочыя, іх дзеці, госьці з суседняй фабрыкі.

Адны хадзілі па карыдоры, гутарылі, другія сядзелі за доўгімі сталамі, чыталі газеты, гулялі ў шахматы, шашкі.

Іншыя аглядалі выстаўку. Тут былі Паўлюк, Язэп і Даніла. Яны надта уважліва разглядалі кожную з машын, уважна разьбіраліся ў дыяграмах тэхнікі, прыслухоўваліся і баяліся праслухаць хоць адно слова тлумача-інжынэра.

Грамада рабочых, гасьцей, разам з інжынэрам, падыйшлі да... самалёта.

Інжынэр, які і прыняў ад „тройкі“ самалёт, крануў пропэллер: зашыпеў, забурчэў самалёт і глядзі... панёсься!..

Насупраць, пры другой сьценцы, была зроблена таксама паліца, на якой ляжала сена, пакрытае палатном. Самалёт, як ведаў, тут і стаў...

Уся ўвага на самалёце...

Гутарка аб самалёце, а як даведаліся аб яго будаўніках, дык хоць ты схавайся—адзін хоча пахваліць, другі запытацца, а трэці проста пазнаёміцца.

А ў галовах Данілы, Паўлюка і Язэпа рыюцца думкі, хочацца нешта стварыць сваё, новае, уласнае...

„Паўлюяздан“.

Назаўтра, ідучы ўжо на завод, „тройка“ парашыла паехаць павандраваць па мінуўшчыне. І нікому нічога ня кажучы, хлопцы надумалі і пачалі будаваць зусім просты

апарат, на якім можна паляцець у мінуўшчыну—ва ўчарашні дзень, у мінулы год, у 11-ае ліпеня, у дзень Кастрычніка.

Патрэбны былі і сродкі.

Некаторыя рэчы яны дасталі з заводу, а некаторыя куплялі за свае ўласныя грошы.

Так праходзіў тыдзень, пасля месяца, другі...

— Ур-ра! Апарат скончылі!..

Назвалі яго „Паўлюяздан“. Злучылі скарачанае імя кожнага з будаўнікоў:

Паўлю+яз+дан — вось і імя!

к э п і л а

Якраз у сераду раніцою, адкрыўшы сваю тайну дырэктару заводу, хлопцы адпрасіліся на адзін дзень...

Толькі паспелі завадзкія гудкі склікаць рабочых, толькі яшчэ пачалі запяваць сваю заўсёдную песьню машыны і шыпец на колах рамні, як бяз шуму, ціха падняўся „Паўлюяздан“ увысь, увысь, пасля ўбок і раптам узад...

Не прайшло і паўгадзіны, як „Паўлюяздана“ ужо на небазводзе і сьлед прастыў...

Хлопцы ўжо ўляталі ў сёньнешнюю ноч, але аб гэтым ніхто ня ведаў...

А б е д.

Стукнула ў грудзі сіняга паветра пара з завадзкае трубы.

Раздаўся глухі расьцягнуты гудок.

Гэта гудок на абед...

Толькі ў сталоўцы рабочыя заўважылі, што няма „тройкі“.

— Так і знай, што нешта задумалі,—казаў стары качагар Лаўрэм...

— Бо не дарма хадзілі тут, кляпалі, згаварываліся, нешта рабілі...

А хлопцы ня так-жа даўно былі тут на дварэ, ля заводу, а цяпер у сецях сёньнешняй ночы...

Яны ўбачылі свой завод ціхім, над якім разьліваўся сьвет вольтавага ліхтара; убачылі, як насупраць заводу адбываецца вечарынка; убачылі, як ля завадзкае брамы стаіць з вінтоўкаю ў руках вартаўнік.

І гэта ня дзіва!.. Яны выляцелі сёння раніцою і ў поўдзень убачылі тое, што адбывалася ноччу...

Кожны твой крок нібы фотографіруе, нібы адбівае на плястынцы наша вечна-шумная, чароўная прырода.

Цемнавата. Месяц лазіць па стрэхах заводу, прысядае на дымнай шапцы завадзкай трубы... Ветрык ціха прабяжыць...

Завод сьпіць...

Паўлюк—малады беларускі Эдыссон—стварыў спецыяльны апарат для сувязі ў выглядзе простага нагана. Ён напісаў запіску дырэктару заводу, уклаў яе ў абойму і, націснуўшы курок, паперка бяз усякіх перашкод, у такім-жа выглядзе, як яна была ў руках Паўлюка, панеслася ўніз і нікому нявідана апынулася ў пакоі дырэктара на стале.

У гэтай запісцы яны паведамлі дырэктара аб іх падарожжы:

„Не клапацецеся, усё спраўна. Мы цвёрда рашылі даведацца ўвачавідкі аб мінуўшчыне Беларусі. Колькі нам ня прыходзілася гаварыць, дык шмат і шмат таварышоў выказваюць свае погляды, што Беларусь—краіна ціхая, што ў Беларусі няма ў мінуўшчыне гэрояў - рэвалюцыянэраў, няма прыгожых гістарычных малюнкаў. Мы паставілі сабе заданьнем нырнуць у мінуўшчыну і там спыняцца толькі на важных, каштоўна-гістарычных крупабах. Вы ніжэй нас. Вы цяпер працуеце на заводзе, у вас ясны сонечны дзень, а мы вышэй, мы знаходзімся ў сецях сёньнешняй ночы, той ночы, якая прайшла...

Ну, бывайце...

з прывітаньнем „Тройка“.

У часе абеду дырэктар забег дамоў.

— Што за ліха!..—Ускрыкнуў здзіўлена дырэктар, прачытаўшы запіску.

— Сёння раніцою яны адпрасіліся на дзень... „Мы вам толькі аднаму,—казалі яны,—адкрываем сваю тайну“... Малайцы, чарцякі, адкрылі тайну ды бяз тайны, ма-лай-цы!..

І дырэктар пабег расказаць рабочым.

Рабочыя ну ніяк не маглі ўявіць сабе, як гэта можна.

— Ну, цяпер 1924 год, праўда? Дык як яны могуць апынуцца ў 1923 годзе?

— Эт, галаваломіца...

— Выдумалі самалёт мінуўшчыны.

Але ніхто ні на адно пытаньне ня мог адказаць.

А тут справа не ў вярсьце. «Паўлюяздан»—самалёт часу.

І тут нічога дзіўнага...

Мы ведаем—ёсьць зоркі. Мы іх заўсёды бачым і нам здаецца, што яны ніколі ня гінуць.

Ды праўда, каб сказаў хто-небудзь, што зоркі гінуць, тухнуць, дык яго засьмяялі-б. Гэта-ж выйдзі, асабліва ў зімовы вечар, ды глянь на неба, ды гэтых зорак такая процьма, што ажно здівішся.

Але быў праў той, хто казаў, што зоркі тухнуць. Тут такая справа. Зорка патухне, але той прамень, які яна кідала, ідзе да зямлі 55—60 год.

І зорка ўжо на небе ня пылае, а нам здаецца наадва-

рот, бо не прайшло яшчэ 50—60 год і нам відаць яе прамень, відаць як-бы агонь.

Такім чынам, той прамень, які ідзе ад неба да зямлі, нырае у 50—60 год.

Узяць, напрыклад, шост і паставіць яго ад зямлі ўвысь і калі-б гэта было-б магчымым пачаць уздымацца па ім і мы маглі дабрацца да таго месца, дзе прамень стаіць, прайшоўшы 40 год жыцця, а каб узбірацца яшчэ вышэй, можна ўнікнуць яшчэ глыбей у мінуўшчыну, узняцца на тое самае месца, дзе прамень стаіць, прайшоўшы 20 год жыцця, і мы ўбачым там тое, што адбывалася 30—40 гадоў назад.

Такім чынам і „Паўлюяздан“ чым вышэй падымаецца, тым ён далей ад сёньнешняга дня. А пабудованы „Паўлюяздан“ вельмі проста: тры вострых куты з бакоў і ззаду. Сьпераду стаіць коса дошка, на якой пылае пяцёхкутная зорка.

Зорка пагасьне—значыць апарат няспраўны. Пасярэдзіне невялічкі апарат, амаль-што звычайнага самалёту, якім, калі трэба ўсьцішыць ход або ўскорыць, кіруе Даніла.

Калі звычайны самалёт праляціць 20 вёрст, дык „Паўлюяздан“ прамяне дваццать дзён; калі, напрыклад, сёньня 15 ліпеня і звычайны самалёт праляціць 15 вёрст, дык «Паўлюяздан» апынецца ў руках першага ліпеня.

Доўга гаварылі-б рабочыя, каб зноў не камлянуў гудком завод і ня склікаў на працу.

А так, як ніхто рабочым ня мог гэта пытаньне растлумачыць дык пакуль-што яно для іх засталася туманным.

Першая папасна ў гісторыі.

„Паўлюяздан“ плыве сабе павольна і толькі калі-ні-калі павольна зашыпіць...

Паўлюк занатоўвае ў блёк-нот уражаньні аб першых кроках вандраванья. Язэп, трымаючы ў руках нібы фотоапарат, хватае абразкі перажытых дзён. Яго апарат так удала зроблены, што ім магчыма адбіваць на плястынцы праз стрэхі ўсё тое, што дзеецца ў пакоі...

Настрой у хлопцоў разгонны.

Вось ужо блізка да зорак... Засьпявалі «Адведу мы спалі»...—плывуць гукі, хвалюючы, ажно зоркі ясьней замігали.

— Чакайце, хлопцы! Што за бязладзьдзе, што за шуміха? Давай прыгледзімся!..

І зорка „Паўлюяздана“ пагасла. Яны астанавіліся...

— Паслухаем, у чым справа!

І ня дзівецца! У іх усе мажлівасьці скарыстаны... На вушах і ў Паўлюка і ў Данілы і Язэпа невялічкія кольца, як-бы радыё, але зусім іншае, іх уласнае будовы.

Усю гутарку яны могуць успрымаць так лоўка, чаго і мы ня можам дасягнуць тут...

Бачаць хлопцы, заходзяць у хату...

Язэп сваім апаратам зараз-жа хапіў малюнак: ня думайце, што гэта апісаньне ня мае пэўнага месца і часу.

Беларусь.

1863 год.

За сталом сядзіць сівы мужык, абапёршыся аб руку...
Задумаўся...

— Добры дзень у хату!—кінулі хлопцы...

— А, даражэнькія... сядайце...

Разгаварыліся.

— „Цяжкае жыцьцё наша, казаў селянін... Працуй на пана і на паўпанка, а сабе, эт... у нядзелю што зрабіў, тое і маеш...

Дрэнна, ой дрэнна...

Бунтуюць маладзічкі, а за гэта плацяць вёскі...

Ёсьць тут у нас адзін паніч, настаўнік, ён усю нашу бяду апісвае, лісткі дае чытаць.

І добра піша... проста, вось як мы гаворым. А як ведае наша жыцьцё!.. Нібы сам тут рос... і за нас ідзе...

Завуць яго—Бурачок...

Ён піша, чаму мужыка называюць варонай...

А чаму?.. Таму, што ён «закасіўся і загараўся».

Эх, дзеткі, а як кажа ён нашай „дудцы“:

...Ну, дык грай-жа, грай-жа,

Усё ўспамянай-жа,

Штодзень і штоночы,

Плач, як мае вочы

Над народу доляй...

Праўда, ой, праўда, бывала ідзеш, сустрэнеш пана, паклонішся ў пояс, а ён і не адкажа або яшчэ вылае... Паніч наш дарагі гэта ведае... ён не такі, ён у лістку пісаў...

Ня чурайся мяне, панічок,

Што мазоль пакрывае далоні.

Мазоль—працавіты значок,

Не заразіць цябе ён ніколі...

Эх!.. жыцьцё!.. Ні кароўкі, ні коніка, ні зямлі... Толькі як памрэш, дык там, за балотам, на ўзгорку тры аршыны і то панскае“...—Цяжка ўздыхнуўшы, селянін горка-горка заплакаў.

Раптам «тройка» зьвярнула ўвагу на батракоў...

Нядзеля... дзень адпачынку, а яны працуюць.

Хлопцы прыслухаліся да батрацкае песьні:

„Пан дык хлеба і ня знае,
 „Толькі мяса ды пірог.
 „І сабакам выкідае
 „Усё тое, што ня змог.
 „А ты хлеб жуеш з мякінай,
 „Хлёбчыш квас ды лебяду.
 „Жывеш і ясі, ну, разам з сьвінкай,
 „З канём разам п'еш ваду...“

Язэп, Даніла і Паўлюк незадоўга даведаліся пра гэтага «паніча»,—гэта слаўны беларускі пісьменьнік

Францішак Багушэвіч.

Яны звярнулі ўвагу на яго хату...

З выгляду стары, але здаровы мужчына, з доўгімі вусямі, сядзеў за зьбітым з сасны сталом і пісаўшы прадмову да „Дудкі беларускай“ перачытваў услух

— І тое, што ён выказваў, што наша мова „ня мужычая, а такая людзкая й панская, як французская, як нямецкая або іншая якая“, толькі цяпер ажыцьцёвілася,—падумаў Язэп.

Багушэвіч уздымаў сваімі ўдалымі вершамі-песьнямі паўстанцкі дух сярод сялянства...

Хлопцы штораз, то глыбей унікалі ў жыцьцё.

Яны ўбачылі, як сялянства ў сваіх грудзёх насіла помсту і расійскаму цару і польскаму пану.

Яны бачылі, як баранілі прыгнечаную беднату верныя яго сыны.

Шмат было такіх, як Багушэвіч, што ўздымаў сярод сялян беларусаў незадавальненне існуючым укладам жыцьця... А праляцеўшы крышку ўбок, яны ўбачылі і такіх, што надзялялі малайцоў-дзяцюкоў зброяй.

БАГУШЭВІЧ

КЛАСТУСЬ ПАРТЫЗАНСЬКІХ

У цёмным гушчары беларускага лесу збіраліся партызаны.

Хлопцы, Паўлюк, Язэп і Даніла, спыніліся, сталі ўвысі, проста насупраць лесу.

У самым сяродку лесу, у самым гушчары пылае сабе вогнішча... Партызаны, абкружыўшы яго, хто на пні, а хто проста ляжыць на траве, спрачаецца аб заданьні.

А заданьне такое: прышла вестка, што раніцаю па дарозе павінна праехаць некалькі падводаў царскай арміі заважаю і зброяй,

дык як-бы і што-бы там ні было трэба затрымаць. Бо як адно, так і другое—вельмі карысная штука для партызаншчыны, для падпольля...

Як на Беларусі, так і на Літве і Польшчы праводзілася расійскім самаўладствам суровая русіфікацыя. Жыцьцё.

беднаты не ў магату. Пачэснае месца ў сялянскай хаце займае бруд. Вось гэтая беднасьць і кідае маладых у лес змагацца...

— Будзе, будзе завіруха!—сказаў Язэп.

І праўда. На іхных вачох з гораду ў вёску, з вёскі ў вёску кацілася хваля паўстаньня. І раляцела яшчэ пара дзён і даведаліся яны, што цар Аляксандр II паслаў на „заходнюю рускую“ зямлю, каб спыніць „мужычы мяцеж“, рускага гэнэра-рала Мураўёва.

Эх!.. загуляла шыбельніца...

Мураўёў, прыехаўшы ў Вільню, учыняў самыя крыва-выя справы.

Радавлася сэрца «тройкі»—Паўлюка, Язэпа і Данілы, бачачы, як з Мураўёвым змагаецца Каліноўскі.

Зацікавіліся яны Каліноўскім, прамчаліся далей і даведаліся аб яго жыцьцёпісу.

Каліноўскі радзіўся 21 студзеня 1838 году. Родам з дробнай шляхты, на Горадзеншчыне.

Апускаячыся назад, бачылі хлопцы, як заўсёды Каліноўскі за кніжкаю, дзівіліся хлопцы яго стараннасьці і цяр-плівасьці.

Сачылі далей... Убачылі, як Каліноўскі едзе ў Маскву, трымае экзамен ва ўнівэрсытэт. Вытрымлівае экзамен, пачынае сваю рэвалюцыйнаю дзейнасьць. І за гэту працу яго вы-ключаюць з унівэрсытэту.

Ён па загаду рэвалюцыйнай арганізацыі выязджае ў Ленінград (раней Петраград, а яшчэ раней—Пецярбург). Ад-туль, бачаць хлопцы, як Каліноўскі вярочаецца на Беларусь.

Хлопцы ўпэўніліся, што Каліноўскі ведаў, што змагацца і толькі з вінтоўкаю ў руках мала. Трэба адшукаць іншы спосаб. І Вось у Беластоку Каліноўскі арганізаваў падполь-ную друкарню, дзе друкаваў сваю газету: „Мужыцкую Праўду“, друкаваў брашуру „Гутарка“ і розныя лістоўкі-адоз-вы да сялян.

Праляцеўшы пару дзён бліжэй да нас, хлопцы ўбачылі, як Каліноўскі хадзіў па Горадзеншчыне пад прозьвішчам „Васіль Сьвітка“. Агітуе сялян, а разам прыслухоўваецца да іх голасу.

Каліноўскі думаў, што каб падняць сялянства, трэба вырашыць зямельнае пытаньне, адняўшы ад папоў усю зямлю.

Разам ён падняў пытаньне і нацыянальнае, кажучы, што сялянства павінна вызваляцца з-пад ярма і польскага пана і расійскага цара.

Пасьля доўгай вандроўкі па беларускіх вёсках, Каліноўскі ідзе ў Вільню, а па яго сьлядох лятуць і хлопцы. Прайшло прыблізна з тыдзень, і для хлапцоў яшчэ адна навіна.

Чырвона-белы жонд.

Польскія паны, п'ючы кроў беларускага сялянства, таксама прымалі ўдзел у паўстанні.

Яны ставілі сабе мэтай прагнаць маскаля, зажыць і загаспадарыць самім, адбудаваўшы сваю старую „каралеўскую“ Польшчу. А сялянства, на чале з Каліноўскім, ставіла сабе мэтай скінуць зьдзек, паншчыну і разьвітацца з пакутай.

Паны, магнаты, князі, буйная шляхта арганізавалі „белы жонд“. Ёх аддзяленьні былі і ў Варшаве і Парыжы.

Беднае сялянства, ніжэйшая кляса, яднаючыся наўкола Каліноўскага, арганізавалі „чырвоны жонд“.

„Белыя“ колькі разоў памыкаліся аб'яднацца з „чырвонымі“, але ў „чырвоных“ Каліноўскі, і ён не давеў сялянства да таго, каб скінуць царскіх паслугачоў і папасьці пад пяту польскага пана. Гэтае пытаньне трывожыла нашых пілётаў, і вырашэньне яго іх супакоіла.

Яны штораз, то больш пачалі захапляцца дзейнасьцю Каліноўскага.

Хлопцы ўбачылі, што ў белых больш магчымасьцяў для агітацыі.

Ксяндзы пасья кожнага маленьня казаньнямі ўбівалі ў галовы беларускай шляхце і рамесьнікам, што „намі кіруе расійскі цар. Ён зьдзекуецца над намі—палякамі. Мы павінны весьці барацьбу з імі

пад апекаю маткі-боскай і пана Езуса“...

Пасья такой агітацыі агенты „белых“ заісваюць

жадаючых у свае атрады. Але тут проста дзеля карысьці яны „уваходзілі ў народ“, нібы збліжаліся з ім, а гэта народ падбэдзёрвала і ён ішоў з ахвотаю.

Каліноўскі—чырвоныя—ужо разьбіўшыся на атрады, пачалі выступаць.

Але як з аднымі, так і з другімі змагаўся Мураўёў.

„Мураўёўскі гальштук“ *) ніколі ня быў бяз працы.

Мураўёў быў пераконаны, што паўстаньне ўсьціхамірана.

Шмат перавешана, частка запужана, бо заўсёды ніводная сялянская справа ня бачыла іншае рэзолюцыі, як толькі—павесіць.

Але ўсё-ткі іначай думалі хлопцы.

Каліноўскага цяпер яны бачылі ў лесе, сярод маладых, здаровых, загартваных барацьбой з самаўладствам і паншчынай хлапцоў.

Яны бачылі, лепш сказаць, даведаліся па сялянскіх настроях, што рэформа Аляксандра II сялянства ня ўцешыла, ды гэтым карыстаўся Каліноўскі для агітацыі.

Хлопцы былі пераконаны, што сялянства і ў гарачую хвіліну пойдзе на дапамогу Каліноўскаму для сваёй-жа свабоды.

Апускаюцца зацікаўленыя хлопцы ніжэй даведацца, што-ж будзе далей...

Праляцеўшы дні тры-чатыры бліжэй да нас, раптам Даніла спыніў ход матору. Пагасла зорка, „Паўлюяздан“ стаў... Вільня.

— Што за ігрышча? Язэп, а, ну, дай адбітак!...

Мураўёўскі баль.

Не прайшло і пяць хвілін, як Язэп паказаў картку.

— Бачыш, во Мураўёў!—кінуў таварышом Язэп.

— Глянь, якая бліскучая, крывакая натура.

— Што гэта ён кульгавіць, што з палкай ходзіць... вось каб яму ды выкруціць іх...

І праўда, Мураўёў увесь дрыжэў ад залатога бляску пагонаў, „заслужаных“ крыжоў і гэнэральскай істужкі.

Бачачы бліскучыя вынікі сваёй працы, упэўніўшы сябе, што і думка аб паўстаньні павінна замерці, паставіў ён сабе баявой задачай злавіць Каліноўскага і... працёршы рукі, працэдзіў—па-ве-е-сіць...

— Вешай яго, але раней злаві!—сьмяяліся хлопцы...

— Пойдзеш у беларускі лес, ногі аб карчы паламаеш... сам павесішся...

Але раптам, даведаўшыся, хлапцоў зноў затрывожыла. Мураўёў па вёсках арганізаваў атрады „сельскай стражы“.

*) Шыбельніца,—так называў яе сам Мураўёў.

якая складалася выключна з сялян, прымусіўшы іх пад страхам кары сачыць і лавіць паўстанцаў.

А беля! Якое бруднае стварэньне— здаліся і пачынаюць нават дапамагаць расійскаму ўраду ў барацьбе з чырвонымі, з Каліноўскім.

І Мураўёў у знак нібы пабеды ладзіць у адным з віленскіх будынкаў баль.

Рассылае запрашаючыя білеты, а знача „шкодных“ ня будзе.

Блізкая Мураўёву паненка была закахана ў рускага капітана (Каліноўскага).

Каліноўскі, часта пераадзяваючыся ў форму рускага капітана, быў на баях арыстократыі.

Дзякуючы ёй у Каліноўскага быў білет на баль. Ён прышоў, як заўсёды, у форме рускага капітана.

Заля дрыжэла электрычным бляскам. Тры оркестры разьвесылі старых і маладых—адну сам'ю арыстократы.

Адны ў куткох сядзяць, абліваючы сябе павевамі каханья... Іншыя, больш старыя офіцэры, у тым ліку і „рускі капітан“, за бокалам віна разьбіраюць пытаньні політыкі.

— Паўлюк, гэта-ж Каліноўскі,—толькі цяпер разгледзіўшы картку Язэпавага апарату, сказаў Даніла.

— Ясная справа, ён! Бачыш, мы памчаліся і ня ўгледзілі, як і Каліноўскі ў Вільні.

— Але будзем глядзець, што з гэтага выйдзе.

— Паглядзім баль паноў!

Мураўёў з паненкаю гуляе ў залі. Конфетці, бой сэрпанцін уздымаюць у прысутных проста дзіцячую забаву і радасьць.

Вячэра.

Доўгі стол завалены рознымі закускамі і розных выглядаў віна...

Мураўёў падымае бокал віна і трымае першы тост. Ён, як заўсёды, дзе бы там ні было, ён сваю прамову канчаў:

— Нам цяпер неабходнай задачай засталася толькі адна

—злавіць, ізьвініце за выражэньне, гэта сволач Каліноўскага...

Оркестр грае туш, заглушаючы чоканьне бокалаў.

Шмат, шмат хто гаварыў, але дайшла чарга і да «рускага капітана».

— Гаспада! Мы, рускае офіцэрства, должны не пошчадзіць свайго жызьнею во імя цара і ацечэства, а паймаць этаго разбойніка, этаго бунтаўшчыка, развратніка народных послушаній, этаго Ка-лі-ноў-скага!

Мураўёў здаволена крыкнуў:

— Во славу рускага афіцэрства п'ём!

— П'е-м-м!..

Туш..

Пасьля вячэры танцы.

Каліноўскі танцуе з паненкай Мураўёва, што і заўважыў сам гэнэрал.

Як толькі скончылі танцаваць, Мураўёў падыйшоў да „парачкі“ і тут знаёміцца з „капітанам“.

Каліноўскі выстраіўся і прадставіўся.

— Православный капітан царской арміі...

— А мая фамілія вам ізьвестна—Мураўёў!

— Ён як сябры, паціснулі рукі.

Разгаварыліся.

— Я хачу вас узяць к сабе і даручыць вам злавіць Каліноўскага. Вы ня зьменіце рускаму цару, як офіцэры іншых нацый...

І „рускі капітан“, па жаданьню гэнэрала, павінен зьявіцца заўтра ў яго габінэт.

Пачуцьці Мураўёва так расплыліся, седзячы за куйлямі мёду ў асобным пакоі, што „рускі капітан“ даведаўся пра ўсе пляны барацьбы з Каліноўскім.

Гэта зусім падбадзёрыла хлапцоў. Кожны крок працы Каліноўскага для хлапцоў такі дарагі, нібы і яны ў яго радых ідуць на абарону працоўных.

Прамінуплі яшчэ адну ноч.

Раніца.

У габінэце Мураўёва.

За пісьмовым сталом, укінуўшыся ў паперы, сядзіць гэнэрал.

— Гэта справа аб здрадзе польскага афіцэра?—груба запытаў Мураўёў у паручыка.

— Так точно!

— Павесіць!

Стук у дзьверы.

Паручык вышаў.

Вярнуўшыся даклаў.

— Капітан... ваша проісходзіцельство!..

— Прасі!

Тут сваю ўвагу хлопцы моцна закілзали...

Седзячы за сталом, Мураўёў паказваў „капітану“ справу аб здрадзе польскага афіцэра.

„Капітан“ куды больш, як Мураўёў, ведае ў чым справа. Афіцэр гэты „зраднік“, папершае, не паляк, а беларус-каталік і ўцёк з аружжам да чырвоных, з якімі ён даўно меў сувязь, бо ён і быў чырвоны...

— Но вам, сыну праваслаўнага народу, толькі вам, бо вы ніколі ня зьменіце цару і ацечаству, даю гэту пасаду.

І „капітан“ атрымлівае даручэньне.

Даецца яму войска, сродкі, абы толькі злавіць Каліноўскага.

— Вы тут пасядзіце, а я пайду ў канцэлярыю і сам уласнаю рукою напішу вам загад...

Каліноўскі—„праваслаўны рускі капітан“—выняў з стала Мураўёва ключы ад незгараемай шафы, адчыніў, грошы ў кішэню і на разьвітаньне аставіў запіску:

„Ня кожнаму рускаму афіцэру можна верыць, а за грошы—беларуская пядзяка!

К. Каліноўскі“.

І спрытна пераадзеўшыся ў форму радавога салдата разношчыка пакетаў... зьнік!

Выслана была пагоня, але лаві ў полі вецер...

Хлопцы, як толькі ўбачылі вынік іх сустрэчы, радасна, як і сам Каліноўскі, запаліўшы зорку панесьліся... Яны, нібы як і Каліноўскі, рвануліся ўцякаць...

Выйшлі з лясоў.

Падмацаваўшыся сродкамі, Каліноўскі павесялеў. Цяпер усё-ткі лягчэй змагацца...

Агледзіўшы свае сілы, Каліноўскі ноччу выйшаў з лесу ў вёску. З сялянамі ён ужо перагаварыў.

У аднэй новай вясковай хаце жылі офіцэры, а гаспадары выйшлі ноччу з хаты, атрымаўшы ад Каліноўскага на новую.

А ён, доўга не чакаўшы... падпаліў...

Офіцэрства кінулася ўцякаць, але агонь аружжа прымусіў астацца ў хаце.

Яэпа закідала праца. Ён проста не пасьпяваў хватаць абразкі паўстаньня. Ён ужо і ня думаў ахапіць паўстаньне — яно ўзьнялося і ў Літве і ў Польшчы.

Ён схватваў абразкі ў Беларусі.

З сякерамі, з лапатамі павыходзілі з хат сяляне, дзеці.

А паўстанцы паляць панскія маёнткі.

Паўстала беларуская вёска!

— Хадзем усе шчыльнымі радамі! Мы прымусім сонца кінуць косы свабоды ў нашу глухую хату! — крычалі сяляне.

А дым і той здаваўся хлапцом, што адціскае навалу царскага войска.

Бяз літасьці забівалі сялян...

Запылалі вёскі...

Загуляў мураўёўскі гальштук...

Язэп стаў ляць сябе.

— Гэта-ж такі багаты, больш як багаты момант я прамінуў! А як—і сам ня ведаю.

Царскае войска гнаў з беларускіх вёсак і Францішак Багушэвіч. У якім ён быў атрадзе, аталоса невядомым, але схпіў той малюнак, калі раненага Багушэвіча селянін-беларус уцягнуў у сваю хату і гэтым яго адратаваў...

Адразу прыметна было, як хлопцы зморшчыліся, нібы нешта згубілі... але навіна, што Каліноўскі ўцёк у Менск, ажывіла хлапоў. Зноў запылала зорка, і „Паўлюяздан“ па сьлядох Каліноўскага...

Распад арганізацыі.

Прайшоў тыдзень...

Язэп сваім лоўкім апаратам знайшоў Каліноўскага.

Консьпірацыйная кватэра...

Тут і друкарня, тут і яго камітэт...

Каліноўскі зноў організуе атрады. Зноў друкуе адо-
звы... Каліноўскі падпісываецца: „Яська, гаспадар з-пад Вільні“.

Але... разьнюхалі... Якраз у часе працы ўварвалася поліцыя...
Сэрца нашых пільтаў перастала біцца; Паўлюк, які
рашыў даць сабе прозьвішча, ажно ўздыхнуў...

Спрятнасьць, падпольная практыка Каліноўскага тут,
з рук золатапагоньнікаў, дапамагла ўцячы!

Але яго таварышоў захапілі.

Пыткі, звяярыныя здзекі, якія ўчынялі царскія паслу-
гачы над стойкімі паўстанцамі не атрымалі вынікаў.

Другія—шляхта, труссы, прызналіся ў тым, што яны
належаць да арганізацыі Каліноўскага.

А хітрая натура гэнэрала Лосева выпытвала ад забі-
тага шляхціца, куды ўцёк Каліноўскі...

Ад злосьці Паўлюк ажно плонуў у бок і папаў якраз
у асяродак зоркі, якая зашпырнула, нібы і ёй перадалася
Паўлюкова злосьць...

Каліноўскі ў ланцугох.

Сэкратна выслана Мураўёву тэлеграма:

„Каліноўскі ў Вільні кропка жыве пад прозьві-
шчам Вітольд Вітожэнц у Сьвята-янскіх мурах кропка.
(Подпіс)“.

Зараз-жа быў дадзены Мураўёвым загад поліцмэйстару
Вільні прагледзіць кнігу жыхароў Сьвята-янскіх муроў. Той,
сьпяшаючыся, прозьвішча Вітольд Вітожэнц ня ўгледзеў,
хаця-ж у кнізе яно значылася.

Прышлося зрабіць вобыск.

Атачылі ўвесь Сьвята-янскі квартал. Былі прысланы
дзьве роты салдат, разьбітыя на дзесяць партый і кож-
ная пры офіцэры, поліцыі і асобных чыноўніках.

Паўлюк раней занатаваў у свой блёк-нот, што Калі-
ноўскі ў Вільні, у Сьвята-янскіх мурах, чымся Мураўёў.
Каліноўскі жыве тут ужо два месяцы ў кватэры настаўніка
гімназіі.

Але раптам ня толькі ў грудзёх Паўлюка, але ў Язэпа
і Данілы ўсё абарвалася.

Заскрыпелі дзьверы Сьвята-янскіх муроў. Са свечкаю
ў руках выйшаў і ідзе па сходах Каліноўскі.

— Гаспадзін! Ваша прозьвішча?—заскрыгатала пытаньне
палкоўніка.

— Вітольд Вітожэнц,—спакойна, але ўпэўнена адказаў
Каліноўскі.

Сьвісток...

Яго схапілі і на рукі ўзьдзелі ланцугі.

У турме.

Язэп адбіў на плястынцы кут Каліноўскага...

Адзіночка... Голья нары...

У кайданах расійскага самаўладства ляжыць абаронец працоўных Каліноўскі.

— О, моцныя каменныя сьцены!—Уздыхнуўшы сказаў Паўлюк...

У падвал, у камеру Каліноўскага кульгаючы прышоў стары гэнэрал, кат беднаты—Мураўёў...

Ён прышоў падзвіцца на „дабычу“...

Шмат хто, амаль што ўсе сьліўкі з сьлівак прыходзілі падзвіцца на чырвонага дыктатара.

Супрацоўнік Мураўёва Мусолаў прыйшоў да Каліноўскага, глянуў на яго, выняў з кішэні алувак і пачаў пісаць, а Язэп, доўга не чакаючы, адбіваў на плястынцы свайго нібы фото-апарата кожную яго літару.

Чытаюць: „Каліноўскі, годаў 26, моцнага целаскладу, з тварам чорстым і выразным, кароткія, русыя валасы былі закінуты назад“...

— Так, яго цела, яго чорствы выразны твар згіне, але думкі, ідэі ня згінучы!—прагаварыў узбурана Паўлюк.

Ішло сьледства. Вымагалі, каб Каліноўскі выказаў прозьвішчы асоб, якія складалі рэволюцыйную організацыю. Але гэта ім не ўдалося.

Два месяцы Каліноўскі прасядзеў у Дамініканскай турме. Ён ведаў, што і тут рука Мураўёва ня ўздрыгне і вывадзе—павесіць.

Два месяцы Каліноўскі чакаў сьмертнай кары...

Апошнія лісты.

Язэп сваім апаратам успрымаў думкі Каліноўскага, якія ён у турэмным падвале, седзячы ў ланцугох за сталом, выліваў на паперы.

Каліноўскі пакінуў два лісты.

Адзін ён напісаў да „Бацькаўшчыны Беларусі“, другі— „Беларускаму народу“...

„Няма-ж, браткі, большага шчасьця на гэтым сьвеце, як калі чалавек мае розум і навуку“,—так ён пачынае свой ліст:

„Але як дзень з ноччу ня ходзіць разам, так і навука праўдзіва ня йдзе з няволяй маскоўскай. А пакуль яна ў нас будзе, у нас нічога ня будзе: праўды, багацьця і ніякай навукі; адно намі, як скацінай, варочаць будучь не для дабра, адно на пагібель нашу“.

Каліноўскага арыштавалі 7 студзеня, а 7 красавіка таго-ж году (1864) быў вынесен прыгавар:

Іменем яго імператарскага вялічавства—павесіць.

Была ясная, халодная раніца.

Пад барабанны бой Каліноўскага прывялі на Лукіскі пляц.

Каліноўскі трымаў сябе сьмела, а народу на пляцы ўжо сабралася...

Зачыталі прыгавар.

Каліноўскі даў наказ народу весьці барацьбу з паншчынай, з царскім самаўладствам і... разьвітаўся з ім.

У гісторыі Беларусі новая жалобная старонка...

Радзіўся 21 студзеня 1838 г., а памёр

7 красавіка 1864 г.

— Які цяжкі шлях прайшоў наш народ! — уздыхнуўшы сказаў Даніла.

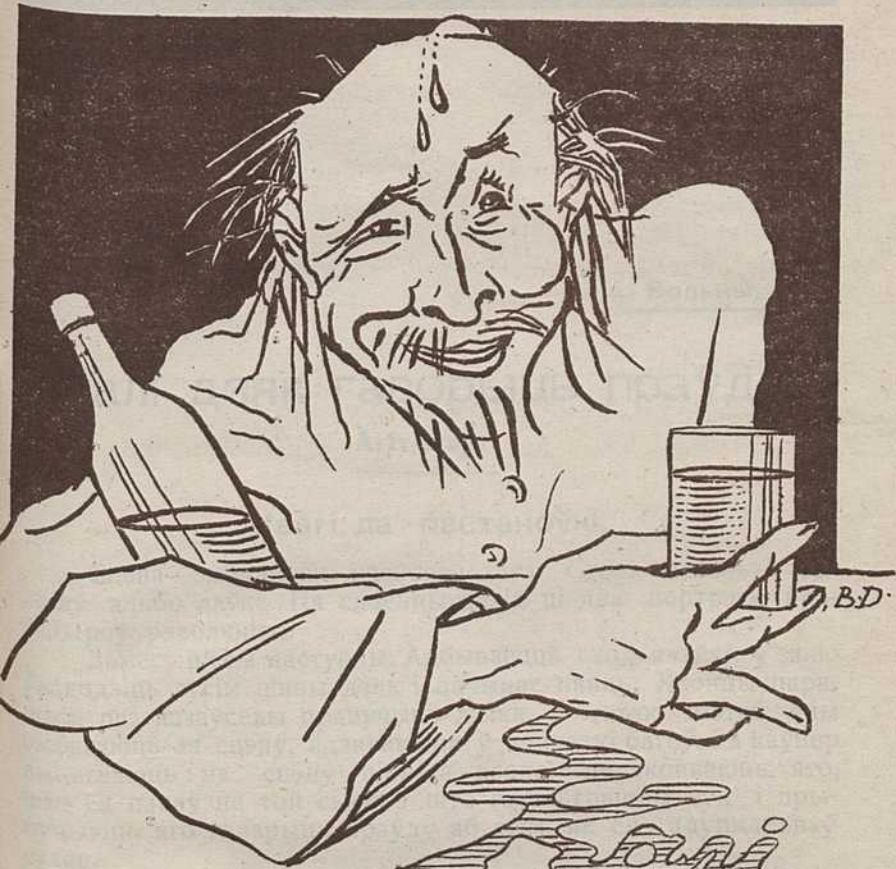
А Паўлюк з сумным выглядам дабавіў:

— У год нашага вандраваньня, у 1924 годзе спаўняецца 60 год, як павесілі дарагога Каліноўскага.

Даніла запаліў пяцёхкутную зорку, і хлопцы пачалі апускацца ўніз, як зноў спыніліся... Зноў гісторыя!

— Хто казаў, што Беларусь ціхая старонка?

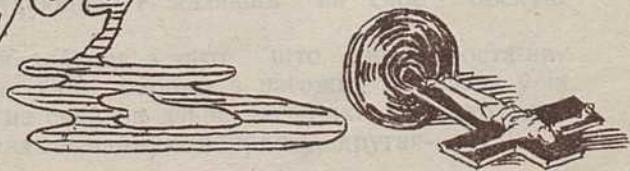
Што Беларусь ня мае мінулага, хто казаў?!

Зрак

Завоштыны

Трайд

А. Вольны.

Калі дзяк гаворыць праўду.

Агіт-жарт.

Увагі да пастаноўкі.

Сцэна—звычайная вясковая хата. Стол, некалькі зэдлікаў альбо лаўка. На сьценцы адзін ці два партрэты правадыроў рэвалюцыі.

Зьмест п'есы наступны. Адбываецца сход ячэйкі, у залю ўваходзіць зусім п'яны дзяк і пачынае пяць. Хлопцы парашылі раз назаўсёды правучыць дзяка. З гэтаю мэтай яны выбягаюць за сцэну, адзяваюцца ў вопраткі багоў. За каўнер выцягваюць на сцэну п'янага дзяка, пераконваюць яго, што ён папаў на той сьвет і што гэта страшны суд і прымушаюць яго гаварыць праўду аб тым, як ён адурманьваў сялян.

Пасьля гэтага комсамольцы выходзяць, скідаюць свае «боскія» вопраткі і зноў звычайнымі комсамольцамі.

Гэтым часам дзяк на сцэне засыпае. Адзін з комсамольцаў, звяртаючыся да прысутных у залі, кажа: „Запомніце, добра запомніце словы дзяка, бо ён, як прачнецца, па свайму звычайу пачне зноў маніць“. І сапраўды дзяк прасыпаецца і пачынае гаварыць зусім другое.

Зьмест п'есы накіраван галоўным чынам супроць рэлігіі, але адначасна ён таксама паказвае, да якіх непажаданых для дзяка вынікаў можа давесці самагон,—нават да таго, што ён загаворыць праўду.

Спачатку комсамольцы гуляюць саўсім бяз грыву, каб атрымоўвалася ўражаньне сапраўднага сходу, потым яны—«багі»—загрыміроўваюцца і адзяюць на сябе боскую вопратку.

Грым багоў складаецца з таго, што яны проста-напроста падвязваюць сабе бароды з рагожы. Вопратка ў іх такая: надзяваюць на сябе па дзьве пасьцілкі так, каб адна сьпераду прыкрывала звычайную вопратку, другая—ззаду.

Лепей за ўсё было-б, каб комсамольцы называлі сябар сябра ў час гульні сваімі сапраўднымі імёнамі, а дзяка-б вялічалі такім імем, якім празываецца мясцовы дзяк; бязумоўна, ня трэба называць яго прозвішча, а толькі імя.

Але калі гэта можа спутаць хлопцаў пры гульні, дык тагды лепш завіце такімі імёнамі, як тут абазначана.

Іграйце ўвесь час жартліва, адчувайце, што вы проста падсьмейваецеся над п'яным дзякам.

З сцэнічных прылад патрэбна толькі патэльня.

Вось і ўсё.

Атлі жарт.

Хто прымае ўдзел:

1. СЯРГЕЙ
2. ВАЛОДЗЯ
3. АНДРЭЙ
4. АЛЕСЬ
5. ДЗЯК

Комсамольцы.

З Ъ Я В А I-ая.

На сцэне СЯРГЕЙ, ВАЛОДЗЯ, АНДРЭЙ, АЛЕСЬ.

Сяргей. Хлопцы! На павестцы дню ў нас засталася яшчэ адно пытаньне: аб дапамозе нашую комсамольскаю грамадою сем'ям чырвонаармейцаў. Хто хоча выказацца на конт гэтай справы?

Валодзя. Мне слова, Сяргей. Я хачу адзначыць толькі адно, што ў нашай вёсцы... *(У гэты час праз уходныя дзверы, праз якія ўвайшлі ўсе, выходзіць дзяк, саўсім п'яны і крыху заікаючыся сьпявае. Хлопцы на сцэне пры выхадзе дзяка ўстаюць і прыглядаюцца, нібы ня ведаючы, у чым справа).*

З Ъ Я В А II-ая.

Тыя-ж і ДЗЯК.

Дзяк. Цябе прыносяшчэ *(аглядаючыся)*, а хто-жа тут сідзяшчэ?.. Я, дзяча, выпіваўшэ за ўсіх і за ўся... *(дзяк наступова ўзьбіраецца, праўдзівей унаўзае на лаўку і садзіцца там сярод публікі, не пакідаючы тусавіць).* Са сьвятымі упакой, упакой *(спачатку выходзіць нешта ня звязанае, а потым сьпеў пераходзіць на мотыў лявоніхі)*, упакой, упакой, упакой. *(Ужо прыступківаючы нагамі сьпявае дзяк, а потым змаўкае, нібы засыпае).*

Сяргей. Ну, так і ёсьць. Гэта-ж наш дзяк.

Андрэй. Трэба, хлопцы, раз назаўсёды яго правучыць.

Валодзя. Што правучыць? Перадаць у міліцыю ды ўсё тут.

Сяргей. Э, не, хлопцы! Андрэй праўду кажа. Трэба ўжо так правучыць дзяка, каб заўсёды памятаваў, як добра піць за сялянскія грошы.

Алесь. Вось што, хлопцы! Давайце гэтак зробім... Вы бяжыце і адзеньцеся так, нібы вы багі, потым прыходзьце сюды, а я прывяду дзяка к вам, нібы на страшны суд.

Сяргей. А, ну, давайце, хлопцы, і сапраўды гэтак зробім, каб правучыць дзяка.

Валодзя. Ага, давайце, давайце. Зробім у нашай вёсцы яму такі суд, якім ён страшыць на небе.

Андрэй. Ну, дык хутчэй-жа давай, Валодзька, перадзявацца. *(Разам выбягаюць за кулісы Алесь саскаквае са сцэны і бяжыць да дзяка. Дзяк паднёс сабе бармоча вясёлую песеньку).*

Алесь *(заірбным голасам)*. Апец дзякан, апец дзякан. ідзі за мною на страшны суд...

Дзяк. Ні... ік... куды не пайду.

Алесь. Апец дзякан, бог прызвае цябе ў абіцель сваю.

Дзяк (*бармоча*) Ні...ку..ды не пайду. Няхай сам прыдзе, калі яму дзяк патрэбен.

Алесь. Дзяча, дзяча, хутчэй, бо бог чакае, а бог—гэта-ж табе не апец благачынны.

Дзяк. Маніш. Дзе бог?

Алесь (*нарасьнеў*). Блажэнны тыя, як ты казаў пры жыцці, якія ня ўбачаць ды ўверуюць.

Дзяк. Фя...дора! Фя...до...ра! Заступіся! Зараз, як Федора прыдзе, дык і бог уцячэ. Федора!.. Ня хочаш, ну дык пашла ты...

Алесь. Блажэнны нішчыя духам, падобныя, як ты, дзяча, з сваім брухам, яко ім мы ўгатуем царства нябеснае. Дзяча, пойдзем, пойдзем!

Дзяк. Ну, пачакай. Толькі як і масла я вазьму.

Алесь. Не, нічога. Пойдзем ужо так. Бо няма часу. (*Бярэ дзяка за кайнер і цягне на сцяну.*)

Дзяк (*на дарозе зацягвае*). Са сьвятымі упакой, есі, госпадзі, егда прыдзешы во царствіі сваем.

Алесь (*садзіць дзяка на сьне*). Сядзі, дзяча, зараз бога пабачыш. (*У дзьверы*). Хлопцы, хутчэй!

Андрэй (*за дзьвярыма*). Зараз, вось бараду толькі падвяжым... (*пауза*) Ну, вось ужо і ідзем.

Алесь. Устань, дзяча. Бог ідзе.

З Ь Я В А III-яя.

(*Трымаючыся за рукі—уваходзяць АНДРЭЙ, ВАЛОДЗЯ і СЯРГЕЙ. Пасярэдзіне СЯРГЕЙ, які іграе глаўбою*).

Дзяк (*пле*). Слава табе, едзінай тройцы і неразъдзельнай. Глаўбог (*Сяргей*). Устань, дзяча!

Дзяк. А ты хто такі будзеш?

Глаўбог. Дурны дзяча. Я бог.

Дзяк. Бог? А як-жа ты апынуўся ў нашай вёсцы?

Глаўбог. Дурны дзяча! Ня я ў тваёй вёсцы, а ты на небе.

Дзяк. Бог, ты ня лайся, што я дурны... там бальшавікі лаюцца. Тут ты лаешся. Ні на гэтым, ні на тым сьвеце жыцця няма.

Алесь. Маўчы дзяча. Суд пачынаецца.

Дзяк (*падыходзячы да баюў, пытаецца, паказваючы на правы бок ад Глаўбога*). Слухай, чаму ад цябе гэтак дрэнна пахне?

Глаўбог. Маўчы дзяча. Гэта дух божы.

Дзяк. Дух? А гэта хто? (*Паказвае ў левы бок*).

Глаўбог. Гэта сын мой. Сын божы.

Дзяк. Сын божы! Дай пацалуемся! (*Дзяк лезе цалавацца, сын божы абарачваецца, нахільваецца і адитурхвае дзяка*).

Госпадзі памілуй, госпадзі памілуй, госпадзі памілуй... Сіе месца сьвята... Прасьці, госпадзі, грахі мае, іжэ словам, іжэ дзелам, іжэ ведзеньем і няведзеньем.

Глаўбог. Дзяча, дзяча, ну, цяпер скажы, як абманваў сялян?

Дзяк. Не, божа, ей-жа богу, ніколі не абманваў.

Глаўбог. Дзяча, дзяча, а нашто ты вучыў сялян верыць у тое, у што сам ня верыў?

Дзяк. Вось табе ісьцінны крыж—верыў.

Глаўбог. Дзяча, дзяча, што ты маніш усеведуюшчаму?

Дзяк. Ну, дык выбачай, госпадзі! Я-ж маніў ва славу тваю.

Алесь. Дзяча, не падлівайся к госпаду богу твайму. Ён усё ведае.

Дзяк (*паміж сабою*). Дык няўжо-ж прыдзецца праўду гаварыць! Памажы, госпадзі. Першы раз у жыцьці гэткае здарэньне выйшла. Ну, благаславі-ж, божа... Не... нічога ня выйдзе... Хоць забі—не магу праўды сказаць. Саракагадовы маю стаж: „не абманеш—не пражывеш!“

Глаўбог. Дзяча, дзяча. Што ты лукавае думаеш? Я-ж ведаю і самы патаемныя твае думкі.

Дзяк (*выціраючы пот*). Нічога ня будзе. Прыдзецца праўду гаварыць. Вось ніколі не спадзяваўся, што гэткае здарэньне выйдзе... А хай-бы яго паралюш халіў, гэтага бога.

Глаўбог. Не ўспамінай, дзяк, імені госпада бога твайго всеу, гэтаму-ж ты і сялян вучыў.

Дзяк. „Всеу, всеу“ і саўсім ня всеу, а за справу. Адзін раз у жыцьці праўду сказаў, ды й то вылаялі.

Глаўбог. Ну, дык навошта ты, дзяк, прымушаў людзей верыць у тое, у што сам ня верыў?

Дзяк. Адказываць?

Глаўбог. Адказывай!

Дзяк (*штурхаючы бога пад бок*). І не маніць?

Глаўбог. Усё-роўна пазнаю, калі будзеш маніць. Ну, дык нашто вучыў верыць у тое, у што сам ня верыў?

Дзяк. Ну, дык праўду-ж буду гаварыць. Прасьці, госпадзі, і гэта маё праграшэньне... Вучыў верыць людзей у тое, у што сам ня верыў, а вучыў таму, што жыць хацеў. І думаю, я толькі адзін гэткі? Не! Упасі, божа. І поп наш такі самы, і суседні і валасны, і павятовы і гарадзкі. Усе жыць хочуць.

Глаўбог. Ну, дык якім-жа імем усё гэта назваць?

Дзяк. „Гані манету“ і ўсё тут.

Глаўбог. А ты ведаеш, што за гэта самае ты патэльно, гарачую патэльно будзеш лізаць? (*К Алесю*). Схадзі, пазыч і прынясі ад люцыпара, прынясі і трыножкі, каб рас-

паліць патэльню. Зараз-жа ён будзе яе лізаць, гэту патэльню.
(Алесь выбіае за патэльняй).

Дзяк. Вось табе і ўсепрашчаючы бог... Патэльню, кажа, гарачую лізаць. Ну, каб гэта яшчэ простым мужыцкім языком, дык гэта-б нічсга і нават прыемна было-б паглядзець, а то языком духоўнага званія. Гэта-ж гоненіе на духоўства.

Глаўбог. Ты, здаецца, нешта сказаў, дзяча?

Дзяк. Не, не. Гэта я пра сябе. Маліўся, мой божа. Я і на зямлі заўсёды так маліўся. Бо, бачыш, малітва бяз слоў—гэта-ж самая гарачая малітва.

Алесь (убяіае). Няма трыножак. Я пайду к люцыпару і так як-небудзь распалю патэльню.

Глаўбог. Толькі хутчэй. Ды скажы архангелу Гаўрыле, каб каля дзвярэй на варце стаў, бо дзяк яшчэ ўцякаць захоча.

Алесь. У адну хвілінку, можна сказаць ўсе на „Б“ зраблю, мой божа.

Глаўбог. Ну, гані... (Алесь зноў выбіае. К дзяку). Дык, кажаш, усе папы маняць?

Дзяк. Але-ж, але, мой божа. Усе, усе.

Глаўбог (к сялянам). Вось, каб комсамалец гэтак гарварыў, дык ніколі на зямлі не паверылі-б. Можа вы хоць дзяку паверыце? (К дзяку). Ну, дык скажы, чаму-ж яны ідуць вучыцца на папоў, калі ня вераць у бога?

Дзяк. Бачыш, справа ў тым, мой божа, што калі ідуць вучыцца на папоў, дык тады яшчэ цёмныя бываюць, як тыя мужыкі, што ў цябе вераць. А потым, як навучацца ды даведаюцца разных навук, дык і ўбачаць, што ўсё гэта байка—нібы ты стварыў неба і зямлю. Зямля існуе дзiesiąкі тысяч гадоў, гісторыя зямлі аб гэтым кажа, а ты распусьціў байкі, нібы яна існуе ўсяго 6... гадоў і пішаш аб гэтым у сваім ветхім завеце. А ці-ж ведаеш ты, мой божа, што ў часе раскопак у аднэй пяшчэры на поўначы Францыі знойдзены малюнкi, якім вучоныя налічваюць 12.000 гадоў. Не, сапраўды, мой божа, твой завет у гэты час развіцьця навукі сапраўды ўжо дужа, дужа ветхі завет. Ці далей. Возьмем байку пра радзэньне твайго сына ад непарочнай дзевы. Гэта павінна было быць 1924 гады таму назад. Бо з таго часу ў нас і ідзе годападлічэньне. Шмат помнікаў з таго часу ўжо засталася ў нас, але-ж чамусьці ні адзін з іх нічога ня кажа аб тваім сыне. (У гэты час сын божы падамаецца і хапае дзяка за нос. Дзяк крычыць). Ой, мой божа, сын божы за нос ухапіўся! (Глаўбог за руку адцягвае сына і сарзіць яго ізноў). Наогул, у навуцы і ў бога рознагалосься дужа многа. Вось чаму папы пасьяля таго, як атрымаюць асьвету, дык і ня вераць, а толькі ліцамераць.

Глаўбог. Слухай, ну, а калі навука, як ты кажаш, ра-
заблачае мае байкі, дык чаму-ж аб гэтым не даведаюцца
ўсе?

Дзяк. І ізноў не маніць?

Глаўбог. Ну, ну, глядзі мне, а то зараз-жа патэльнію
лізаць будзеш!

Дзяк (*выціраючы пот*). Не да твару нам, божа, праўду
казаць. Але калі патрабуеш—што рабіць?

Глаўбог. Ну, ну, хутчэй!

Дзяк. Дык пытаешся, чаму ўсе не даведаюцца аб гэ-
тым? Сам-жа ведаеш, мой божа, колькі ў імя тваё было
спалена на кастрох і павешана на шыбельніцах. Павешана
за тое, што казалі і давадзілі навукова аб тым, што рэлігія—
гэта мана, што верыць у бога, які наогул не існуе,—сьмешна.

Глаўбог. Дзяк! Адкажы мне і яшчэ на адно запы-
таньне! Чаму-ж людзі так моцна трымаюцца за рэлігію?

Дзяк. Не яны трымаюцца, а іх трымаюць. Бо рэлігія
гэта-ж карысная рэч. Імем гэтай самай рэлігіі, „абяцанкамі-
цацанкамі“ раю на тым сьвеце,—на зямлі з мужыка тры ску-
ры дзяруць. А мужык за гэта раю чакае.

Глаўбог. А за гэткую бязупынную ману ты зараз-
жа будзеш лізаць гарачую патэльнію. (*Крычыць*). Алесь! (*Вы-
ходзіць Алесь з патэльніай*).

Алесь. Нідзе не дастаў вогнішча, на чым патэльнію
распаліць. Пойдем адгэтуль, усеміласьцівейшы божа, і нашлем
на дзяка сюды чарцей. Яны самі яго ў пекла адправяць.

Глаўбог. Пойдем, бог сын, бог дух сьвяты. (*Уходзяць
бог і Алесь*).

Дзяк (*гаворыць і плачыць*). Эх, аец дзякан, аец дзякан!
як гэта здарылася, што ты апынуўся на небе?

Такі быў дзяк, такі быў дзяк. Як запяю, бывала, у цар-
кве: „упакой, госпадзі, душу усопшага раба твайго“. Як за-
пяю, як запяю, дык усё-роўна, нібы хто рэжа мяне. Так!..
Быў дзяк і няма дзяка. І вось гэтая самая рука, яшчэ так
нядаўна была жывая, рухалася к сялянам, з упаваньнем пра-
цягвалася, а цяпер вось, як плець, далоў падае.

А зараз вось чэрці прыбягуць і павядуць у пекла. Бед-
ны дзяча, бедны дзяча!

Вось, каб апынуўся цяпер на зямлі, далібог ніколі-б не
маніў сялянам.

Але-ж як гэта са мной здарылася, што я памёр. Ну? вы-
пілі з бацюшкам, дык гэта я памятую. Ну, пашоў бадзятца
па сялу, таксама памятую. Але што далей было—нічога ня
памятую. Гэта, мусіць, пасья таго было ўжо, як я памёр.

Але калі памёр, дзе памёр? А мо' пад плотам дзе-не-
будзь... А мо' яшчэ горш, --дзе-небудзь у хлеве... (*Саўсім плачыць*).
Аец дзякан, чын духоўнага званьня ды разам з сьвіньнямі!

Фядора, Фядора, і як ты дапусьціла да гэтакага гора? (гаворыць і паступова засынае. Апошнія словы скрозь сон).

І апынуўся, дзе горш яшчэ, як у хлеве і яшчэ горш, як з сьвіньнямі... Са сьвятымі упакой... упакой (Засынае).

З Ъ Я В А ІV-ая.

Выходзяць АНДРЭЙ, АЛЕСЬ, СЯРГЕЙ, ВАЛОДЗЯ бярыму.

Сяргей (к сялянам). Ну, таварышы, ці чулі вы калі-небудзь раней папа, калі-б ён праўду гаварыў? Не? І я таксама першы раз чуў. Ну, такі ўжо папоўскі абавязак—ніколі праўды не гаварыць. „Жыць хочучь“...

Дык запомніце-ж, таварышы, добра словы васьм гэтага дзяка, бо ён як прасьнеца, дык васьм пабачыце—зноў пачне маніць. Запомніце-ж добра яго словы. Бо дзяка да гэткіх выпадкаў, калі ён пачынае гаварыць праўду, можа давесці толькі гэтакае становішча. (Дзяк у гэты час ікае. К хлапцам). Разбудзеце-ж дзяка! (Хлапцы расштурхваюць дзяка).

Дзяк (пачынаючыся заводзіць). Са сьвятымі упакой, есі госпадзі... (Алядваючыся пачынае церабіць сабе валасы). А дзе, дзе бог? (Хлапцы сьмяюцца).

А н д р э й. Вы, бацюшка, пазвычайу, здаецца, крыху падвыпілі ды і прышлі сюды к нам. Тут у нас сход комсамольцаў.

Дзяк (ускаківае, напалохаўшыся і заікаючыся). Ка... ка... ка... смамольцаў? (Вышрае пот). Фу... Лепш-бы я патэльную лізаў...

Валодзя. Вы, здаецца, нешта казалі, бацюшка?

Дзяк. Не, не, нічога. Я, в...в...вельмі—заўсёды з комсамольцамі.

А н д р э й. Так, так. Вельмі, як сабака з катом.

Дзяк. Вы нешта казалі?..

А н д р э й. Не, нічога. Я сказаў, што комсамольцы таксама заўсёды... вельмі за папоў.

Дзяк. А мне здалася...

Валодзя. Дык перахрысьціцеся, калі здалася.

Дзяк. Так, так, дзеткі. Трэба хрысьціцца. Трэба верыць у бога, бо бяз бога...

Сяргей (са сьмехам). Ну, васьм, васьм... зноў пачаў забрабляць хлеб.

(З а с л о н а).

МНЕ ЧУПРЫНЫ НЯ ХО-
УЫЦЦА ЗЬВЕСІЦЬ.

А. Тушча

Беланогі, расчухраны месяц
лявоніць у лісьці кляновым;
мне чупрыны ня хочацца зьвесіць
ў гэты вечар аўсяна-зялёны.

Хай туман сырадоём абмые
мае веснамайскія кудлы.
Затуліўшыся ў сочнай каліне
расцалуюся з месяцам блудным.

І пайду сінявою мурожнай
да начлежнікаў хлопцаў буяных.
Хай прыгорне мяне вербалозьзе,
бо я хмелем сягоньнешнім п'яны.

Ой, вы поплавы ў шэрай сярмязе,
веснавейце ў лагчыне імглістай!
Мяне променем сонца абвяжа
напярэдадні ў зелены лісьцяў.

Закалосяцца песьні па лесе,
усьміхнецца, як раница, ў клёне.
Ой, чупрыны ня хочацца зьвесіць
ў гэты вечар аўсяна-зялёны!

УСЬМІХАЕЦЦА РАЊІЦА *Лушча!*

Усьміхаецца раіца
сонцам чырвоным.
Ніва калосьсем маніцца
засьпяваці.
Мы волю сваю абаронім!
Чутна ў пакрыўджанай хаце.

Сокатам гулкім
калёсы зарзалі па краі.
Сонца у кожным завулку
бліскучыя блугае лейцы.
Весела йграе
пастух на ліпнёвай жалейцы.

Рунее поле
ў зараве песьні ратая.
Плуща за соннай гарою,
быццам раць тая,
рвецца да бою.

Дню новаму ў рот
песьняю рынем!
Ківае над рэчкай чарот
зялёнай чупрынай.

ДЗЯКУЙ БОГУ ЯК ШКАЛЯНКА

Кузьма Чорны.

1.

— Што гэта ў вас, сьвята якое ці сход?

— Ды не, таварыш, гэта бабы б'юцца.

— Як, усе?!

— Не, сягоньня ўсяго дзье.

— А ў вас хіба й пабольш б'юцца?

— Уга-а-а!.. Каб толькі здароўя. Вунь на сьвятога Юр'я, як бацюшка сьвянцонаю вадою гавяду акрэп-

ліваў, дык бабы як пачалі дзеркачамі хвастацца—усякая хачела першай сваю карову падагнаць. Проста бяда. Прышлося вадою разьліваць.

— Сьвянцонаю?

— Не-э-э!.. Чорт яго сьвянц... Цьфу, каб ты згарэла... Бог яго сьвянцонае набярэцца, гэта хаханьні—на гэтакі гурт. Хаця простаю, з Мікітавага вядра.

— Ну, а чаго-ж цяпер вышлі ўсім сялом?

— Глядзець.

— Хіба гэтак цікава?

— Ого! Часам і мужчыны глядзяць, глядзяць ды й давай самі.

— Э-э-э, дык у вас, значыць, баявая вёска!

— Чорта яна баявая. У выпадку чаго, дык усе па кустох.

— Ха-ха-ха!—заліліся комсамольцы рогатам на ўсю вуліцу пасьяя такога адказу.

— Гы-гы-гы!—рагаталі яны доўга, пабраўшыся ўбок і аж прысядаючы к зямлі.

— Чаго паехалі?—разлаваўся пасяля такое выхадкі стары дзядок,—чаго, блазнота?..

— Ха-ха-і-і-гі-і!.. — доўга ня мог стрымацца адзін, Грышка.

— Ну, дык завядзі нас, дзядуля, у свой сельсавет,—папрасіў другі, Ванька.

— Э, не-э-э,—зацягнуў дзядок,—не-э, на гэта каюк. Наш сельсавет на той бок рэчкі, за дзьве вярсты, у вёсцы „Гнілым Балоце“. Там і пячаць, а ў нас адзін толькі член ды й той увесь аблузаны.

— А-га-га-га-хі-го-о!..

— Ха-ха-ха-ха! А браткі-ж, як гэта аблузаны?

— Ат, што з блазнотаю гаварыць,—махае рукою дзед, зусім ужо разлаваўшыся на няўважлівых рагатуноў,—скажы ім, як людзям, а яны залягаюцца на ўсю вуліцу, чорт ведае чаго.

— Ну, як-жа не рагатаць, дзе гэта відана, каб члены сельсавету былі нейкія аблузаныя. Што гэта, прозьвішча такое можа ці якое ліха?

— Не, якое к чорту прозьвішча. Ты не рагачы, а слухай. Гнаў ён, значыць... уга-а-а, калі гэта было, яшчэ перад калядамі... самагонку. Ды, як чорт надаў, разарвала ўсю гэтую яго прыстройку. Вось яго ўсяго і абкаціла кіпнем, небараку, як япрука. Так і ходзіць аблузаны.

— Ну?! Ха-ха-ха!.. А-яй, вась трапілі ў вёсачку...

І два комсамольцы рагочуць на ўсю вуліцу. А вакол іх ужо збіраецца грамада. Там, далей, яшчэ чутны пісклівыя крыкі, лаянка, відно, як мітусяцца ў наветры над галовамі

радасных мужчын і баб растрэсаны дзеркач і нешта вёрткае, пакручастае, ні-то скрутак чорных нітак, ні-то скручаны ручнік. Чутны вясёлыя крыкі ўзбуджаных мужчын:

— А-та-та-та, лупі, лупі чорт д'ябла!

— Так, так, так, г-г-г-ух!.. Гоп!

— Але цэнтр увагі ўжо тут, і патроху там усё пачынае заціхаць. Шэраю, шчыльнаю сыяною абкружваюць Грышку і Ваньку мужчыны, чухаюць бароды, скрабуць за каўнярамі і глядзяць на новых „відаць, гарадзкіх“ хлапцоў.

— Ну, дык дзе-ж ваш той аблузаны, хоць-бы паглядзецц на яго, які ён?

— Ён...—пачаў дзядок і раптоўна змоўк, адчуўшы, як яго моцна штурхануў пад бок сусед, малодшы, увесь, як агонь, рыжы, доўгабароды чалавек.

— Дурань ты,—накінуўся ён на старога,—хоць і ў бацькі мне гадзішся. Няпраўда, браткі,—звярнуўся ён раптоўна да комсамольцаў,—мала што ён тут вам брыдзіць. Ня слухайце яго, гэта ён ня хоча палохаць вас. Якая тут к чорту самагонка, гэта хвароба такая пануе ў нас, пошасьць. Вельмі заразьлівая, так зразу ўвесь твар і аблазіць.

Комсамольцы зьмікіцілі, што тут вядзецца нейкая «політыка».

— Асабліва на сьвежых людзей вельмі бярэцца,—гаварыў далей рыжы,—хіба, браткі, мы раім вам, уцякайце адгэтуль як мага!

— Э-э-э, вунь куды загнуў!—засьмяўся Грышка.—Мы не баімся, мы дактары ад усіх хваробаў.

— Пайшоў ты к чорту!—загаманіў ціха дзядок, крыва ўхмыльнуўшыся і ўціскаючыся назад у грамаду,—найшоўся доктар, смаркач нейкі!

— Многа гэтакіх дактароў знойдзецца,—пачуўся яшчэ адзін голас,—давай адно ўсякаму.

— Што давай?—запытаў Грышка, ужо й сам дагадаўшыся.

— Калі вы запраўды дактары і прыехалі лячыць нас,—зноў загаварыў рыжы,—дык мы й самі лечымся бяз ніякіх дактароў. Няма ў нас чым плаціць вам. І аднаго трудна аплаціць.

— Якога аднаго?

— Што часамі, гады-ў-рады, прыяжджае з воласьці, з мястэчка. Часам, як хто захварэе, дык прывозяць багатыры, а ён усё кажа—давайце яму.

— Слухайце,—выступіў наперад шчупленькі чалавечак, з падсьлепаватымі чырвонымі вочкамі,—калі гэта трэба вам узяць тут фурманку, дык нічога ня будзе, ня варта нават і быць вам тут доўга. У „Гнілое Балота“ ідзеце, там вам будзе

і фурманка й шмурманка. А тут няма каму, нават і пяцаў там. Я-ж кажу.

— Ды нам вашай фурманкі ня трэба. Нашто яна нам. Мы сваімі нагамі ходзім,—адказаў Грышка.

А Ванька запытаў:

— У вас тут, мусіць, хаты-чытальні няма?

— Якое гэта шпітальні?—пачуўся голас.

А другі, ні-то жартам, ні-то сур'ёзна сказаў:

— Ніякай шпітальні ў нас няма, а ёсьць толькі шпіталь вар'ятаў,—і сказаўшы гэта, зарагатаў і ўсе зарагаталі.

— А што гэта за ўстанова такая,—запыталі насмешліва хлопцы,—гэта можа ў вас замест сельсавету?

— Не,—адказалі з рогатам,—гэта ў нас сьвятымі днямі моладзь зьбіраецца ў Марціна Галавешкі гуляць. Ды там, набраўшыся да адказу, заўсёды галовамі ходзяць. Дык старыя й празвалі Марцінаву хату шпіталь вар'ятаў.

— А ў вас усе маладыя такія?

— Ды можна сказаць усе. Што ім рабіць,—адказаў дзядок і аглянуўся вакол сябе.

Аглянуліся й комсамольцы.

Бабы ўжо пакінулі біцца і ўсе падышлі сюды. Сталі зьяўляцца і хлопцы. У кожнага над левым вухам віўся чуб „паказацку“. Амаль не на ўсіх былі шырокія, жоўта-чырвоныя раменныя паясы, з усякімі бляшкамі і бляшачкамі. Пападаліся голіфэ—чорныя, зялёныя і ўсе з чырвонымі або жоўтымі кантамі. Але гэта былі саўсім яшчэ маладзенькія хлопцы, старэйшыя-ж наперад ня лезьлі, а гаманілі з мужчынамі ззаду.

Сонца весела смаліла землю.

Грышка і Ванька пашлі ў цень і селі на прызбу. Мужчыны—хто пашоў дадому, хто, разам з хлопцамі, падышоў к прызьбе. А Грышка і Ванька сядзелі й аглядалі няпрывычны для іх малюнак: каля кожнага калодзея была напалавіну вуліцы зялёная лужа, разам з качкамі плюхаліся тут дзеці, а другія качаліся збоку ў пяску разам з вераб'ямі і пісклівымі парасятамі. Каля платоў соуваліся сонныя сьвіньні. З гультайскім роханьнем і філэзофскім выглядам яны паволі чухаліся аб шэрае дзерава.

Грамада сабралася каля прызбы.

— Вы, браткі, ведаеце, чаго мы к вам прыехалі?—запытаў Грышка ў хлапцоў.

— Ну, чаго?

— Гэта мы, значыць, прыехалі ўзяць шэфства над вамі, над вашаю вёскаю. З гораду мы прыехалі. Шэфамі вашымі будзем. Ведаеце, што гэта такое?

— Ну, што?

— Гэта значыць на манер ваших старшых братоў бу-

дзем. Калі што трэба будзе памагчы вам альбо парадзіць—мы ў гэтым першыя.

— Паможыць, памочнік знайшоўся, — забубніў дзядок, махнуўшы рукою і падступаючы на крок бліжэй, — ды хто вы такія будзеце?

— Мы комсамольцы. Чулі гэтакіх?

— Чаму не! Цяпер-жа іх распладзілася, як грыбоў пасьля дажджу, — зацягнуў дзед тоненькім галаском, — вунь па ўсіх вёсках, куды ні глянь, дык гэтых кансамолаў што робіцца-а-а—страх! Не ацерабіцца! Адно, дзякуй богу найвышшаму, у нас іх няма. Бог крыў.

— Наша вёска, дзякуй богу, чыстая, як шклянка, — падкрэсьліў яшчэ адзін дзядок.

— Гэта хаханькі, — гаварыў першы, — ка'а, бога няма, папа ня трэба, жывем мы, ка'а, ня гэтак, як трэба. Дык чорт-жа яго мацэру й бацьку ведае, як ужо тут жыць! Проста даўнейшыя дамакратаў прайшлі.

— Ат, — пачуўся голас, — што галава, то розум. Я вам, браткі, скажу...

— Пачакай, я скажу, — перабіў дзед, хітра, весела паглядаючы на комсамольцаў, — тут яно робіцца гэтак. Я табе, тым часове, пане Матусэвіч, скажу (дзед панізіў голас і паляпаў па плячу суседа). Гэта якраз тое самае, як даўней польскія мяцежнікі сьпявалі:

„Палем хаты, ламем праслы—

Будзем есьці курку з маслам,

Будзем піць,

Будзем хораша хадзіць“...

— Тут яно так, усякі ў сваю капэлю завё ды й ня знайся.

— Ты, дзядуля, усё-ж такі маладзец, што гаворыш сьмела тое, што думаеш, — адказаў Грышка, — але паслухай, паслухайце і вы хлопцы! Добра гэта, што ў вас кожны дзень бабы дзеркачамі хвошчуцца або што доктар дзярэ, калі прыедзе раз у год к хвораму. Народ-жа ў вас часта, пэўна, хварэе?

— Ну, ну, страляй далей, — насьмешліва сказаў дзед. — Пад'яжджаеш то ты, сынку, добра, як то выедзеш?

— Я пытаю, народ у вас часта хварэе?

— Часта, — адказалі хлопцы, — нават і цяпер многа ляжыць на крываўку.

— Ну, от, бачыце. А доктара няма? Чаму? А ты, дзядуля, кажаш, што вельмі добра жывеце.

— Мы лечымся самі, — адказаў дзед, — зельлем. А ў „Гнілым Балоце“ жыве шаптун Бандарчык, дык ён хворых праз дупляв дуб працягвае і дзешава бярэ. А на доктара мы

ня лішне квапім—Бандарчык дзешлавей. А зельле мы самі рвем каля рэчкі ў «Бушылаве»—кусты, гэта так у нас прызываецца.

— А многа памагае Бандарчык і зельле?

— Калі бог дасьць, то паможа.

— Але-ж, пэўна, многа і ўмірае?

— Ну, каму суджана, той умірае.

Дзед ужо саўсім стаў сур'ёзны, а хлопцы казалі:

— У нашага папа хварэлі дзеці на крываўку, дык доктар і ня вылазіў з хаты, усе й выздаравелі, а ў панамара Юстына таксама хварэлі, дык абое й памерлі бяз доктара.

— Ну, бо ім гэтак суджана,—адказаў сур'ёзна дзед — ім гэтакі век назначан.

— Якое к чорту суджана,—сказаў адзін з хлапцоў,— чаму-ж поп не глядзіць на гэтае „суджана“ ды доктара заве?

— Ну, бо ён грошы мае.

— От, бачыце,—сказаў Грышка,—вы самі дагаварыліся да праўды. Хто мае сілу, дык усе тыя „суджана“ яму на карысьць. А вы гаворыце, што вельмі тут у вас усё добра. Або якая карысьць вам, што вашы каровы поп вадою абкрэплівае, а бабы дзеркачамі хвошчуцца каля яго? Пэўна-ж, не дарэмна поп гэта робіць!

— А папу ня трэба жыць?—закрычаў дзед.— Ён-жа на гэта вучоны, што-ж яму рабіць?

— Няхай-бы вучыўся чаму іншаму, няхай работу робіць і будзе жыць.

— Ня дуры мае галавы!—махнуў рукою дзед, зусім зьбіты з панталыку.

— Смаркач аблезлы,—вылаяўся ён ціха і злосна за тое, што не найшоў чаго адказаць гэтаму вясёламу хлопцу, які няведама адкуль зьявіўся.

І пайшоў дзед, ціха бубнячы нешта пад нос. За ім і ўсе старыя пачалі разыходзіцца.

— А Грышка і Ванька доўга яшчэ гаварылі з хлапцамі. Хлопцы як-бы й самі адчувалі ўсю супярэчнасьць быту сваёй вёскі. З комсамольскай-жа працай яны былі знаёмы з суседніх валасьцей і вёсак.

— Дык вось, браткі,—гаварыў Грышка,—мы, організуем у вас комсамол. Будзем к вам часта прьяжджаць. Адчынім чытальню—у воласьці пакінулі мы цэлую зьвязку кніг і газэт. Вы павінны ўжо нам памагчы даставіць іх сюды к вам...

Ужо заходзіла сонца. Пацямнеўшая вуліца пыліла ад прайшоўшага з поля быдла, як хлопцы сталі разыходзіцца.

II.

Грышка і Ванька начавалі ў вёсцы. Завёў іх у сваю крайнюю ў вуліцы старую хату Міколка, саўсім маладзенькі хлапец-падрастак. Вечарам яны ўтрох сядзелі на вуліцы, на прызьбе й прыслухоўваліся к вячэрняму жыцьцю глухой, старай вёскі.

Тыя самыя хлопцы, якія днём слухалі іх, цяпер „гулялі“ па вуліцы. Яны хадзілі „пасалдацку ў ногу“ і дралі ўва ўсё горла розныя песьні, якіх Грышка з Ванькам даўно ўжо ня чулі.

— „Маладая дзяўчыначка сына радзіла“, — драў дзіцячы, няроўны голас.

З неміласэрдным сьвістам і бразганьнем у нейкую бляху хлопцы хваталі далей:

— „Р-р-рыбалоўцы хлопцы рыбу лавілі; трай-рай, ра-та-тай, рыбу лавілі. Не спаймалі шчупака, спаймалі ліня, разьварцелі, паглядзелі—там было дзіця“...

— Якія-ж тут у вас яшчэ старыя песьні сьпяваюць!—гаварылі Грышка й Ванька Міколку, слухаючы.

— Яны сябе завуць чамусь-то дзевятаю ротаю, — сказаў Міколка, — і што вырабляюць—страх, часам чупць вокан ня б'юць.

І тут-жа міма іх прайшла другая „рота-кучка“ зусім яшчэ малых хлапцоў—гадоў па трынаццаць. Яны нечакана вынырнулі аднекуль са змроку і зразу напоўнілі вуліцы моцнаю „салдацкаю“ лаянкаю і заліхвацкімі славачкамі. Потым выбег наперад адзін і загукаў на ўсю вуліцу, размахваючы рукамі.

— „У імя айца—Мацьвей з канца і духа сьвятога—Кузьма з другога. Амін—Францішак дваранін“.

— „А Міхалка яго сын!“—гукнулі ўсе гуртам, ня даўшы яшчэ таму скончыць і на ўсю вуліцу зарагаталі.

— Што гэта значыць?—запыталі хлопцы ў Міколкі.

— Гэта яны „перахрысьцілі“ вёску, — адказаў Міколка, — з канца Мацьвей—мой бацька, з другога канца вуліцы жыве Кузьма, а пасярэдзіне—шляхціц Францішак з сынам Міхалкам.

Грышка і Ванька доўга рагаталі.

— Уррра!... Ядры вашу палку, лупі, бі-і-і!...—няслася з другога канца вуліцы.

— А гэта, — паясьніў Мікола, — мусіць падплыўшыя хлопцы „гуляюць“.

— Ну, браткі, і жывеце вы, — гаварыў Грышка Міколу, — прыдзецца ў вас тут здорава папрацаваць.

Вуліца стала заціхаць каля дванаццаатае гадзіны ночы...

А назаўтра—у нядзелю—Грышка і Ванька сазвалі сход вясковай моладзі. Прышло трохі й старых.

Грышка доўга тлумачыў аб арганізацыях моладзі і іх мэтах.

— ... Каб разумна жыць, трэба старацца ўсё ведаць, што робіцца на сьвеце. А то часта глухая вёска ня ведае, што робіцца нават у сваім павеце,—закончыў ён сваё слова.

Учарашні дзядок, які пацікавіўся прысьці й сьгоньня, насмешліва махнуў рукою і з ухмылкаю сказаў:

— А нашто мне канечна ведаць, што робіцца недзе там, невядома дзе. Я, дзякаваць богу, пражыў на сьвеце семдзясят год, прайшоў за сваё жыцьцё чорт ведае колькі мясоў, паўсотні гарадоў праехаў, а папытай, дзе я быў? Чорт яго ведае. Я ня ведаю, бо ня цікавіўся. На чорта яно мне. Аднак жыву ня горш за людзей. Былі тры жонкі—кожная перада мною слова сказаць баялася, бо я быў гаспадар. А на чорта мне там ведаць, што дзе за сьветам робіцца. Што яно мне хлеба дасьць?!

Усе хлопцы зарагаталі.

Дзядок ня спускаў з губ ядавітае ўхмылкі, глядзячы на комсамольцаў.

І тут-жа хлопцы пачалі спрачацца, зацікавіўшыся дакладам.

Потым комсамольцы слухалі, што хлопцы гаварылі пра сваю вёску.

Многа хварэла тут дзяцей, збіраў поп па некалькі разоў на год свой падатак, доктарам для ўсіх быў суседняй

вёсцы шаптун Бандарчык. Было па некалькі фэстаў на год, у якія пасяля абедні ў царкве ўся вёска залівалася самагонкаю. Ня было тут і школы.

Усё гэта Ванька запісаў.

А Грышка на ўсім гэтым пабудаваў свой наступны даклад. Ён доўга гаварыў аб прычынах такога цёмнага і шкоднага жыцця, аб дзіцячых хваробах, аб жаночым горы.

І калі стаў гаварыць аб тым, як многа ўмірае дзяцей па вёсках, дзядок ужо чамусь-то не сьмяяўся.

У дакладзе сваім Грышка выявіў прычыны ўсіх вяско-вых бед і намечаны шлях барацьбы з імі.

І нарэшце сход моладзі вынес пастанову адчыніць хату-чытальню і школу. Комсамольцы абяцалі паклапаціцца па ў горадзе, каб сюды прыслалі доктара агледзіць вёску. А п-тым згаварыліся ўсе гуртам пайсьці ў воласьць—забраць астаўленыя комсамольцамі кніжкі для чытальні, а вечарам знайсці хату для яе.

— Будзем мы прыяжджаць к вам часта,—казаў нарэшце Грышка,—каб выцягнуць вашу вёску з тае ямы, з якой яна цяпер сьвету ня бачыць. А цяпер хто хоча стаць комсамольцам, каб працаваць разам з намі?

І хлопцы адзін за адным сталі падыходзіць к сталу.

НАВУКА І ТЭХНІКА.

Электрычнасьць і электрычная энэргія.

У апошнія часы шмат гавораць і пішуць пра электрафікацыю. Электрафікацыяй называюць пашырэнне ўжывання электрычнасьці, г. зн. тэй сілы, якая круціць станкі, арэ зямлю і малоціць хлеб, перадае па тэлеграфу і тэлефону на тысячы вёрст розныя паведамленьні і чалавечую гутарку і робіць шмат іншай карыснай для чалавецтва працы. Электрыцтва, ці, як кажуць яшчэ, электрычная энэргія здабываецца праз так званыя дынамо-машыны (мал. 1).

Як здабываецца электрычнасьць.

Каб атрымаць ад дынамо-машыны электрычную энэргію, яе трэба круціць пры дапамозе асобага рухавіка. Маленькія дынамо-машыны можна круціць рукамі ці конскім прыводам, а вялікія, ад якіх хочудь атрымаць шмат энэргіі, прыводзяцца ў рух паравіком, газавым ці нафтавым рухавіком. Уся сыстэма прыладаў, праз якія здабываецца электрычная энэргія, г. зн. дынамо-машыны і іншыя прылады, называюцца электрычнаю станцыяй (мал. 2). Электрычныя станцыі бываюць пастаянныя, дзе ўсе машыны ўстанаўліваюцца моцна на адным месцы на моцных каменных падмуроках, і перакідныя, якія можна перавозіць з месца на месца (мал. 3).

Электрычныя правады.

Электрычнасьць, здабытая на электрастанцыі, перадаецца па мэталічных (звычайна мядзяных) дратах на вялікую адлегласьць. Такія драты называюцца правадамі. Трэба

толькі, каб электрычнасьць ня сходзіла з правадоў у зямлю і не пераходзіла з аднаго дроту на другі. Дзеля гэтага трэба правады ізаляваць, г. зн. аддзяліць іх ад зямлі і адзін ад другога такімі матар'яламі, якія не прапускаюць праз сябе электрычнасьці, напрыклад, дрэва, шкло, гумаластыка, шоўк і г. д.

Правады, якія выходзяць з электрычнай станцыі і разносяць электрычнасьць у розныя месцы, называюцца ўсе разам электрычнаю сеткаю.

Электрычнасьць ідзе па дратах нахшталт таго, як вада ў трубах вадаправоду. Рух электрычнасьці па дратах называецца электрычным токам.

Напружаньне электрычнага тону і яго вымер.

Вядома, што вада ў вадаправодных трубах можа йсьці з большым ці меншым напорам. Таксама і электрычны ток можа рушыць з большым ці меншым напружаньнем. Напружаньне току вымяраецца асобаю мераю—вольтам пры дапамозе спецыяльнай прылады, якая называецца вольтмэтрам (мал. 4).

Маленькія электрычныя станцыі даюць электрычны ток напружаньнем у 120 ці 240 вольт, а вялікія даюць ток шмат большага напору—6000 вольт, 30000 вольт і нават 100000 вольт і больш.

Ад напружаньня току залежыць адлегласьць, на якую яго можна выгодна перадаваць, бо чым далей яго трэба перадаваць, тым большае напружаньне для гэтага патрэбна і тым больш тонкія драты ўжываюцца.

Напрыклад, мы хочам перадаць такі ток ад станцыі, каб асьвятліць сяло ў 1000 двароў.

Калі станцыя дае ток напружаньнем у 120 вольт, то ток можна перадаваць на чвэрць вярсты і для перадачы патрэбен тоўсты провад; калі станцыя дае ток напружаньнем у 240 вольт, то яго можна перадаць на паўвярсты і па дратах у два разы танчэйшых; калі станцыя дае ток напружаньнем у 6000 вольт, то энэргію можна перадаваць на адлегласьць прыблізна 25 вёрст і па дроту ў 30 разоў танчэйшаму, чым той, што ўжываўся для току напружаньнем у 120 вольт.

Ток пастаянны і пераменны.

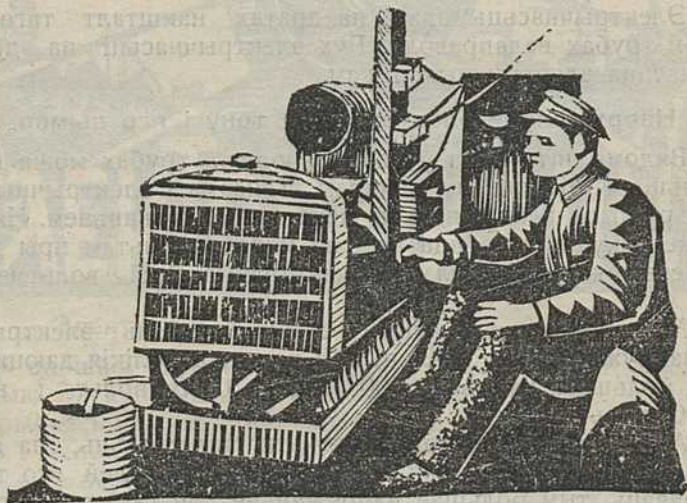
Электрычнасьць можа йсьці па правадох альбо ўвесь час у адным напрамку і тады ток называецца пастаянным, альбо можа вельмі шпарка, напр., 50 разоў у сэкунду, мяняць свой напрамак і йсьці то ў той, то ў другі бок па дроту, нахшталт маятніка ў насыценным гадзінніку. Такі ток называецца пераменным.

Гэта залежыць ад сыстэмы дынамо-машыны і дзеля таго бываюць дынамо-машыны пастаяннага току і дынамо-машыны пераменнага току.

Пастаянны ток можна перадаваць толькі на вельмі малую адлегласць, і змяніць яго напружаньне нельга.

А напружаньне пераменнага току можна павялічыць ці паменшыць, прапусціўшы праз вельмі прасты прыбор, які называецца трансформатарам.

Перавозная электрастанцыя.

Гэта вельмі важна таму, што, як мы ўжо бачылі, пры большым напружанні можна перадаваць ток на большую адлегласць. Толькі пераменны ток патрабуе шмат клопот з боку манцэраў і тэхнікаў, дарагіх і цяжкіх прыладаў пры высокім напружанні, а ён вельмі небяспечны і можа забіць чалавека.

Напружаньне пераменнага току мяняюць такім чынам: на электрычнай станцыі ставяць дынамо-машыны ня вельмі высокага напружанья. Адсюль ток ідзе па правадох у аддзельнае памяшканьне, дзе стаяць трансформаторы. Прайшоўшы праз іх, ток павышае сваё напружаньне да самай высокай ступені і можа цяпер ісьці па тонкіх правадох на сотні вёрст.

У тым месцы, дзе ток хочучь скарыстаць для асьвятленьня ці для работы, яго ізноў прапускаюць праз трансформатор. Тут ён паніжае сваё напружаньне да самай нізкай ступені і яго можна сьмела ўжываць для асьвятленьня і для электра-рухавікоў.

Праца.

Калі электрастанцыя стаіць пасярэдзіне вёскі, то можна правады ад яе правяцьці праз усю вёску за ваколіцу, у гумно, дзе стаіць малацілка. Тут ставіцца асобная машына, г. зв. электра-рухавік ці электраматор, злучыць яго рамнём з малацілкаю і падвесьці пад яго правады з электрастанцыі. Калі ток злучыць з рухавіком, то апошні пачне круціцца і пры дапамозе рамня будзе круціць малацілку. Калі, скажам, конь круціць малацілку, то ён працуе, значыць і рухавік, прыводзячы малацілку ў рух, працуе.

Праца бывае лягчэйшая і цяжэйшая і патрабуе большай ці меншай сілы. Таму бываюць рухавікі, якія круцяць малую малацілку, але ня маюць сілы пакруціць малацілку вялікую, і бываюць рухавікі, якія могуць пусьціць у ход цягнік. Сіла электра-рухавікоў мерыцца ў конскіх сілах. Калі, напрыклад, электра-рухавік можа перавезьці грузаны воз у адну гадзіну на такую-ж адлегласьць, як здаровы конь, то сіла рухавіка будзе раўняцца адной конскай сіле. Калі ў той-жа час электра-рухавік правязе той-жа воз на большую ў два разы адлегласьць альбо на тую-ж адлегласьць, але з грузам у два разы цяжэйшым, то сіла яго складае дзьве конскіх сілы.

Калі электра-рухавік у 1 конскую сілу будзе няспынна працаваць адну гадзіну, то ён зробіць працу вялічынёю ў 1 конскую сіла-гадзіну. Калі возьмем рухавік у дзесяць разоў большай сілы, то яго праца за той-жа час будзе раўняцца 10 конскім сіла-гадзінам.

Вымер электрычнай энэргіі.

Чым больш хочучь мець працы ад рухавіка, тым больш патрэбна электрычнай энэргіі. Колькі страчана энэргіі, можна судзіць па зробленай працы, і энэргію можна было-б мець таксама на конскія сіла-гадзіны. Але для вымеру энэргіі існуе асабістая мера — кілёват-гадзіна, якая адпавядае прыблізна $1\frac{1}{3}$ конскай сіла-гадзіне.

Электрафінацыя + савецкая ўлада = номунізму.

Электрафінацыя народнай гаспадарні СССР.

Мэханізацыя працы.

Людзям трэба вырабляць шмат патрэбных для жыцьця рэчаў: вопратку, хатнія рэчы і г. д.

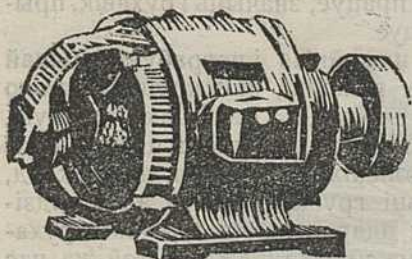
Вытворчасць патрабуе вялікай затраты сіл чалавека, і з даўніх часоў людзі стараліся паменшыць ці палегчыць сабе тую працу, якую прыходзілася затрачваць на вытворчасць.

Спачатку частка гэтай працы перайшла да жывёлы потым былі выкарыстаны сілы вады і ветру, а сто гадоў

таму назад чалавек пачаў будаваць паравыя машыны і рухавікі ўнутранага згарання.

Замена ручной працы чалавека працаю машын называецца механізацыяй працы. У нас, у СССР., механізацыя працы была вельмі слаба развіта, і дзякуючы гэтаму мы выраблялі шмат менш тавараў, як, напрыклад, Амэрыка. Мы не маглі зрабіць столькі, колькі было патрэбна, і прыходзілася гэтыя тавары выпісваць з заграіцы.

Дынамо машына.

У Амэрыцы-ж, наадварот, ня толькі хапала сваіх вырабаў на ўсе ўнутраныя патрэбы, але заставаліся лішкі, якія можна было вывозіць і прадаваць заграіцу.

Нават хлеба ў нас збіралася менш, чым можна было-б сабраць на вялікіх абшарах нашай краіны. А ў Амэрыцы на меншым абшары збіраюць больш хлеба, бо там усе палявыя работы робяцца машынамі, тады, як у нас зямля апрацоўваецца пастарому, сахой з запрэжаным у яе старым, слабым канём.

А машына робіць працу хутчэй і лепш за чалавека і каня.

Цеплавая і электрычныя рухавікі.

Пакуль былі вядомы толькі цеплавая рухавікі (паравыя машыны і рухавікі ўнутранага згарання), яны ўжываліся вельмі шырока.

Але для таго, каб пусьціць іх у ход, заўсёды патрэбна пара, а гэта патрабуе прысутнасці аддзельнага паравога котла і печы.

Затым, усе цеплавая машыны патрабуюць часу, каб пусьціць іх у ход, а гэта нявыгадна пры працы, якую трэба часта перарываць. Трэба сказаць, што праца іх прадстаўляе выгаду толькі тады, калі яны вялікія, але калі яны малыя, то апал і ўход за імі абыходзіцца вельмі дорага. Таксама цяжка і перавозіць машыны з месца на месца. Нельга ставіць іх у хаце, а было-б вельмі карысна замяніць ручную працу, напрыклад, ткача сілаю машыны.

Электрычнасць можна перш усяго вырабляць на адным месцы, а потым сілу яе перадаваць на адлегласць. Значыць, дзе-б ні стаяў рухавік, да яго ня трэба ні аддзельнага котла, ні апалу, можна яго адразу пусьціць у ход, зрабіць перарывы і зноў пусьціць. Ня трэба мець і аддзельнага ма-

шыністага для кожнага станка. Электрычны рухавік можна ставіць у кожнай хаце.

Вялікія электра-рухавікі прыносяць большую выгаду, як малыя, але гэтая розніца між імі мала прыметна: ня так, як між вялікімі і малымі цеплавымі рухавікамі. Электрычнасьць можна здабываць сілаю вады, а гэта выключае неабходнасьць апалу. Нарэшце, электрычнасьць апроч працы можа ўжывацца і для асьвятленьня і для іншых мэтаў.

Неабходнасьць электрафікацыі народнай гаспадаркі СССР.

І да вайны наша гаспадарка ва ўсіх сваіх галінах была значна слабейшаю за загранічную. Годы вайны зусім надрывалі нашу гаспадарку, і цяпер над намі вісіць неадкладная задача—падняць яе. А найлепшым спосабам да гэтага зьяўляецца самая шырокая электрафікацыя СССР.

Мы гаварылі раней пра электра-рухавікі. Але пры дапамозе электрычнасьці можна яшчэ будаваць электрычныя печы, у якіх можна плавіць руду і здабываць мэталы. Прапусьціўшы ток праз паветра, можна здабыць т. зв. азотную кіслату, а злучыўшы азотную кіслату з вапнаю, можна здабыць салітру, якая зьяўляецца вельмі добрым угнаеньнем для поля.

Вольта-мэтр.

Агульнае электраздавальненьне СССР.

Перш усяго трэба зрабіць так, каб мець электрычны ток у любым месцы, г. з. паклапаціцца аб электраздавальненні СССР. Выгадней усяго здабываць электрыцтва на вялікіх станцыях. Ёх трэба ставіць там, дзе ёсьць шмат апалу, альбо там, дзе можна выкарыстоўваць сілу вады.

Такія станцыі могуць абслугоўваць вялікі район і называюцца районнымі электрастанцыямі, а адыходзячыя ад іх ва ўсе бакі галоўныя правады вялікага напружаньня—электрычнымі магістралямі. Калі ў якой-небудзь мясцовасьці данага району хочучь карыстацца электрычнасьцю, то там ставяць будку з трансформатарам і праводзяць лінію ад магістралі.

Цяпер камісія па электрафікацыі СССР выпрацавала плян здавальненьня СССР электрычнаю энэргіяй.

Згодна гэтага пляну існуючыя вялікія станцыі будуць перароблены на станцыі районныя і будзе пабудована некалькі новых моцных районных станцыяў.

У першую чаргу будуць электрафікованы найважнейшыя прамысловыя і земляробскія районы і ў першую чаргу будзе пабудавана 30 новых моцных станцыяў.

Камісія находзіць магчымым закончыць электрафікацыю першай чаргі ў 10 гадоў, а каштаваць гэта будзе прыблізна 834 мільёны рублёў.

Электрафікацыя транспарту.

Наш транспарт знаходзіцца ў заняпадзе. Каб падняць яго—трэба электрафікаваць. Пад электрафікацыяй чыгунак трэба разумець замену паравозаў электравозамі, пастаўленымі на калёсы з моцнымі электрухавікамі.

Пры дапамозе электравозаў можна перавезьці ў два разы больш грузу, чым пры дапамозе паравозаў.

Электравозаў для гэтага трэба менш і каштуюць яны таней за паравозы. Дасягаецца вялікая эканомія апалу, а калі станцыя прыводзіцца ў рух вадою, то апал і зусім ня трэба.

Рамонт і ўтрыманьне электравозаў абыходзіцца ў тры разы таней, як рамонт і ўтрыманьне паравозаў.

Нарэшце скарачаецца лік абслугоўваючага пэрсоналу.

Электрафікацыя сельскай гаспадарні.

Сельская гаспадарка дае ня толькі продукты харчаванья. Яна дае большасьць сыр'я, неабходнага для разьвіцьця многіх галін прамысловасьці.

Напрыклад, ткацкая прамысловасьць цалком залежыць ад сельскай гаспадаркі, ад якой яна атрымлівае лён, хлапок і г. д.

А вытворчасць нашай сельскай гаспадаркі вельмі нізкая.

Каб атрымліваць ад нашай сельскай гаспадаркі больш прадуктаў, трэба магчыма шырэй замяняць працу і сілу чалавека працою машыны і рухавіка. Дасягнуць гэтага лягчэй і выгадней усяго можна, ужываючы электрычнасьць, г. з. праз электрафікацыю сельскай гаспадаркі.

Электрафікацыя прамысловасьці.

Пры электрафікацыі фабрык і заводаў дасягаецца перш усяго вялікая эканомія апалу.

Скарачаецца матрэбнасьць у рабочай сіле людзей.

Нарэшце, трэба помніць, што сама вытворчасць у некаторых выпадках патрабуе электрычнасьці (плаўка мэталу ў электрычнай печы).

Плян часьцічнай электрафікацыі СССР ужо распрацаваны, і праца па выкананьню яго ў некаторых мясцох ужо распачалася.

Пра глебу.

Зараз вельмі клапацяцца аб тым, каб навучаньне ў вясковых школах больш было дапасована да патрэб селяніна.

Мэтаю маіх гутарак я стаўлю азнаямленьне вясковай моладзі з жыццём сельска-гаспадарчых расьлін і жывёлін, а ў першую чаргу з так званым жыццём глебы.

З глебы цягнуць расьліны сваімі цянюсенькімі трубочкамі-валаскамі, якімі густа абрастаюць кончыкі самых дробных, маладзейшых карэньчыкаў, ня толькі патрэбную ім ваду, але разам з ёй і ўсе тыя часткі глебы, усе тыя распушчаныя ў ёй солі, якія патрэбны дзеля пабудовы цела расьліны, дзеля яе жыцця.

Таксама трэба ведаць, што кожная расьліна, як і жывёліна, дышае.

Патрэбнае дзеля жыцця расьліны паветра ўваходзе ў яе ня толькі праз лісты, але і гэтыя самыя валаскі на канцох маладых карэньчыкаў.

Таму зусім зразумела, што на добрую апрацоўку і ўгнаеньне глебы гаспадар павінен звярнуць вялікую ўвагу. Вось дзеля гэтага трэба добра пазнаёміцца з усімі ўласцівасьцямі глебы, з яе жыццём.

Глебаю завецца верхні слой зямлі, які ўтварыўся з тэй, так званай, матчынай пароды, якая ляжыць пад ісподам і якая не падлягала розным зьменам пад уплывам паветра, вады і інш.

У глебе распаўсюджваюцца карэньчыкі расьлін.

Самы верхні пласт глебы, афарбованы перагноем (гумусам) у больш цёмны колер, завецца гумусавым, перагноім пластом ці горызонтам.

Пад гэтым перагнойным пластом ляжыць пласт сьвятлейшы, вымыты, вышчалачаны, ападзолены вадой, якая прасачвалася праз глебу.

Ён значна бяднейшы карыснымі дзеля расьлін матэрыямі.

Пад ім ляжыць пласт, моцна афарбованы ў чырвонабуры колер.

Афарбавалі яго тыя самыя матэрыі, тыя самыя солі, якія вынесены з пласта ападзоленнага.

Глыбей ідзе нязьмененая матчына парода, у якой, звычайна, карэньчыкі нашых сельска-гаспадарчых расьлін ужо не распаўсюджаюцца.

Калі-б вы акуратна абчысьцілі лепш асьветленую сонцам сьценку якой-небудзь выкапанай у зямлі глыбокай ямы, дык вы-бы самі ўбачылі ўсе гэтыя пласты.

Па колеру, таўшчыні і іншых уласьцівасьцях таго ці іншага пласта можна даведацца аб каштоўнасьці глебы.

Асабліваю-ж увагу мы павінны зьвяртаць на самы верхні, перагнойны ці гумусавы пласт глебы.

Хто быў на Украіне, той, напэўна, заўважыў, што тамашнія глебы чарнейшыя нашых, што перагнойны пласт (горызонт) у іх таўсьцейшы, што ён часам праходзіць у глыбіню на цэлых паўтара аршына далей.

Украінская чорназёмная глеба багацейшая ад нашых. Але-ж і яна не заўсёды дае добры ўраджай, не заўсёды яна бывае ўрадліваю.

У сухія годы, калі ў ёй мала вільгаці, яна дае горшыя ўраджаі, чым нашы пяскі ў звычайныя гады.

Нашы гліны, напрыклад, багаты; маюць у сабе багата патрэбных расьлінам матэрыяў, але калі занадта вадкі ў гліністай глебе, калі гэтая вада не дазваляе ўваходзіць у яе паветру, то гэтая багатая глеба ня будзе ўрадлівай.

Наадворот, небагатая, бедная пясчаная глеба, калі яна мае досыць вільгаці і калі мы яе добра ўгноем, будзе ўрадлівай.

Таму трэба адрозьніваць багацьце і ўрадлівасьць глебы.

ОРГАНІЗУЙ СЯБЕ,

БЫЦЬ АРГАНІЗАВАНЬМ.

Усе організатары—самавучні.

Увесь ход нашае рэвалюцыі відавочна гаворыць за тое, што яна вымагала ад чалавека пэўных арганізацыйных навываў.

За 7 год Кастрычнікавая рэвалюцыя стварыла шмат людзей з арганізатарскім талентам.

«Маладняк» ставіць сваім заданьнем азнаёміць з прыцыпамі, галоўнымі паняццямі, як арганізаваць самога сябе.

Організацыя.

Аб'яднаньне людзей дзеля выкананьня якой-небудзь працы і ёсьць арганізацыя.

З гэтага патрэбна выдзеліць два паняцці: арганізацыя можа быць у вялікім паняцці, як, напр., ЛКСМ, і больш сьціслае паняцце—вясковая ячэйка.

Дзеля арганізацыі ячэйкі або цэлага пэўнага саюзу патрэбен добра апрацаваны плян, па якому магчыма было-б будаваць саюз і ячэйкі.

Гэты арганізацыйны плян і дае пэўныя, карысныя вынікі; ня будзь гэтага пляну, праца, як мы ўбачым ніжэй, ні цэлага колектыву, ні аднае асобы ня пройдзе так, як гэта пажадана. Возьмем дзеля прыкладу

мітынг.

Вясковая ячэйка даручае аднаму з сваіх сяброў правесці мітынг з мэтай пашырэння падпіскі на часопісь «Маладняк», газету „Малады Араты“ і іншыя комсамольскія выданьні

Не абдумаўшы пляну працы, хлопец адзін хоча правесці ўсю працу. Назначыў мітынг, потым бегае, шукае хлапцоў для дапамогі.

Надышоў дзень мітынгу; хлопец не падрыхтаваўся к прамове, дзякуючы чаму мала хто яго слухаў; прытым назначыў а 6 гадзіне, а сам прышоў а 8, бо збіраў удзельнікаў. Правёў кампанію падпіскі, і грошы ляжаць — ня ведае, што рабіць з імі. Адным словам, трэба разарвацца на ст частак...

А чаму?

Бо сам ён і ўся работа былі *неарганізаваны*.

А дзеля гэтага кожны хлапец памятай:

арганізуй самога сябе.

Часамі збіраюцца хлопцы і гутараць наконт сваіх ды суседніх ячэек.

Адзін кажа: «Наша ячэйка працуе добра, бо сэкрэтар ячэйкі *арганізаваны* хлапец»; другі кажа: «А вось у вёсцы М. няма зусім працы, там ня толькі сэкрэтар, але і ўсе хлопцы *неарганізаваныя*».

Чалавек „арганізаваны“ ці „неарганізаваны“ — гэта ня значыць, што ён лічыцца ў арганізацыі. *Організаваны чалавек — і та такі, які кожны крок свае працы праводзіць па пляну і ў працягу працы контролюе самога сябе і вынікі.*

Вышэй мы бачылі, як без арганізацыі самога сябе хлопец праваліў мітынг. А прычыны нам вядомы. Патрэбна было апрацаваць прыблізна такі плян:

1. Мэты (уявіць для якой мэты).
2. Мэтоды (якім шляхам, падходам магчыма здзейсніць заданьне).
3. Людзі (пры дапамозе якіх асоб магчыма наладзіць мітынг і вечарыну).
4. Тэрмін (у працягу якіх часоў магчыма зрабіць гэта).
5. Сродкі (колькі грошай патрабуецца).
6. Контроль (якім чынам весці падлік працы і кантраляваць сваю работу).

Такі плян падыходзіць да ўсякае справы, якая толькі ў процэсе пачынаньня.

Чалавек павінен ясна ставіць мэту для свае работы. Ён павінен разумець, нашто ён гэта робіць і разлічваць, што з гэтага можа атрымацца.

Ня шкодзіць ніколі памысьліць, як разьмеркаваць працу на тыдзень і болей. У гэтакім разьмеркаваньні ўсяго прадбачыць немагчыма. Нечакана можа зьявіцца другая праца. Тады з усяго патрэбна выдзеліць самае галоўнае і з гэтага пачынаць.

Кожны комсамалец павінен адчуваць, якая адпаведнасьць ляжыць на ім. Ён павінен ведаць, што ён выступае і гаворыць ня толькі сам за сябе, але, як член арганізацыі, гаворыць ад імя арганізацыі. Гэта значыць, што кожны яго праступак адбіваецца на корпорацыі—ячэйцы.

Напрыклад, „арганізаваны“ комсамалец уяўляе, наколькі яго выступленьне адпавядае запатрабаваньням К. С. М.

Чалавек выконвае правілы дыстыпліны, якія злучаюць яго з арганізацыяй, і ў той час самога сябе павінен дапаважаць да свае дыстыпліны.

Падлічвай сваю працу і „над сабой праводзь контроль“—час-ад-часу сачы за сабой:

1) Ці добра выканаў справу, 2) ці не патраціў дарэмна час і сілу.

Такім чынам ты зможаш падлічыць вынікі сваёй працы і даведацца, ці добра ты рабіў ці, мо‘, трэба падцягнуцца.

З вышэйсказанага можна выдзеліць шэсьць галоўных момантаў:

- 1) Арганізуй самога сябе.
- 2) Разьлічвай працу.
- 3) Беражы час.
- 4) Памятай аб адпаведнасьці.
- 5) Вучыся.
- 6) Вядзі і над сабой контроль.

Комсамалец, сэкратар ячэйкі, адначасна прадстаўнік у Вал. Вык. Камітэце, праводзіць працу ў гуртку ленінізму і іншых гуртках.

Для сваёй памяці ён піша плян на тыдзень:

Серада, 24 чэрвеня (або іншага месяца).

з 9 да 1 гадзіны—у ячэйцы;

з 1¹/₂ да 3-й—даклад у школе піонэрам;

з 3 да 4-ай—абед;

ад 4-ай да 5-ай —прэзыдыум В. В. К.;

ад 6 да 8—зноў у ячэйцы;

ад 8 гадзіны—гурток ленінізму.

Унізе падпісаў: у „Малады Араты“.

Гэта значыць у працягу вольнае хвіліца напісаць корэспондэнцыю ў „Малады Араты“.

Адным словам, ён за некалькі дзён раней ведае, што патрэбна рабіць.

Беражы час.

Прывыклі так, калі кажуць сход а 9 гадзіне—значыць прыходзь а 10-ай.

Выходзіць, што час назначаюць дзеля таго, каб у гэты час ня зьбіраліся.

Калі гэтак будзеш глядзець на справу і прывыкнеш пазьніца, дык добрага гаспадара і працаўніка з цябе ня будзе.

Кожны працаўнік, кожны арганізатар павінен умець рабіць усё ў належны час. Позьнячыся, дзесяткі людзей ты прымушаеш траціць па гадзіне і болей. Па аднэй гадзіне 10 чалавек патрацяць 10 гадзін, а 10 працоўных гадзін нечага ды варты.

Памятай аб адпаведнасці.

Я казаў, калі, напр., мяне камандыруе арганізацыя скажаць прамову ці выканаць працу, дык кожны крок будзе характарыстыкай ня толькі мяне самога, але й цэлай камандыраваўшай мяне арганізацыі. З гэтага такі вывад—заўжды рабі так, як вымагае час, і калі ты маеш справу з грамадой, дык памятай, што перад ёю ты адпаведны.

В у ч ы с я.

Ніколі непатрэбна лічыць сябе суцэльна-адпавядаючым усім запатрабаванням. Возьмем прыклад: даюць хлопцу правесці даклад па рэзолюцыях 13-га зьезду К. П. (б) на конт моладзі; ну, скажам, „далейшыя шляхі выхавання камуністычнай моладзі“ ці што іншае. Каб зрабіць даклад на гэту тэму, дык мала мець кніжку „Рэзолюцыі 13-га Партзезду“. Патрэбна наогул прачытаць усё, што можна здабыць па гэтаму пытаньню. Бо трэба лічыцца з аўдыторыяй, якую цікавяць і іншыя пытаньні аб моладзі, а пытаньняў шмат: выхаваньне моладзі да рэволюцыі ў лютым, да кастрычнікавай рэволюцыі, выхаваньне цяпер і г. д.

Рыхтуючыся наскора, ніводзін поўнасьцю не асьветліць гэтага пытаньня. Патрэбна паступова кожнаму з нас чытаць і сачыць за ўсім акружаючым—*вучыцца*.

Вядзі над сабой контроль.

Гэта—адно з галоўных у „арганізаванага“ чалавека, бо без контролю над сабою ня ведама, што рабіць далей, ці можна спадзявацца на посьпех і чаго не хапае ў намечаным.

Памятай, што ты не адзін.

Галоўнае—кожны павінен памятаць, што ўсё, што ён робіць, зьяўляецца здабыткам корпорацыі, што ён павінен жыць і працаваць не як аддзельная асоба, а як сьвядомы ўдзельнік арганізацыі і сябар, член працоўнае клясы, якая выходзіць яе.

РІЗЬЧАЕ ВЫХАВАНЬНЕ У ВЭСЦЫ

Каркоцкі.

Тлумачэньні.

У чацьвертым № „Маладняка“ быў надрукованы артыкул А. Рынейскага аб „фізычнай культуры на вёсцы улетку“, у якім ён выказаў, што такое фізычная культура і якія магчымасьці мае вёска ўлетку дзеля заняткаў ёю.

Мой абавязак цяпер растлумачыць, як трэба праводзіць намечаныя вехі ў жыцьцё.

У Рынейскага быў плян працы. Я пастараюся яго расшыфраваць. Перш-наперш пачну з растлумачэньня, як трэба рабіць скачкі.

Сначкі з месца ў даўжыню.

Перш усяго трэба ўскапаць зямлю, потым укапаць (з таго канца, адкуль павінны скакаць) плянку з дрэва шырынёй вяршкі 2-3, даўжынёй мэтр, 22½ вяршкі. Калі гэта праца будзе зроблена, можна пачынаць скачкі. Яны робяцца такім чынам.

Стаць на плянку абедзьвюма нагамі так, каб пальцы ног не пераходзілі за яе, ногі паставіць адну ад другой на шырыню 3-4 вяршкі, потым пачаць падгатоўку да скоку—падымаючы рукі з сілай уверх, трэба стаць на пальцы ног, пасля махнуць рукамі ўніз і разам стаць на ступні ног; гэтак зрабіць разы два, за трэцім разам, адвёўшы рукі, як болей узад, згорбіцца, як можна ніжэй, пасля гэтага моцна ўзмахнуць рукамі ўверх, абедзьвюма нагамі скокнуць уперад. Толькі зьвярнуць увагу трэба вась на што: пасля скачка ад плянкі падкорчвай, як толькі можна, ногі пад сябе і схіліся сам уперад. Тагды скачок будзе далей. Апрача гэтага помні—ніколі не валіся ўзад, а як магчыма кіруй валіцца

ўперад, бо даўжыня скачка лічыцца ад плянкі да таго месца, дзе апошні раз дакрануўся якой-бы ні было часткай цела да зямлі.

Сначон з разгону ў даўжыню, адпыхваючыся адной нагой.

Дзеля гэтага скачка абсталяваньне тое, што й дзеля скачка з месца ў даўжыню.

Для гэтага скачка трэба адыйсьці ад плянкі крокаў на 20-30 дзеля разгону, потым, павярнуўшыся тварам да плянкі, бегчы хутка да самай плянкі, аб якую адпыхнуцца адной нагой, дзёрнуўшы разам з гэтым уверх рукамі, скокнучь уверх, падкорчыўшы пад сябе ногі; у той час, калі будзеш валіцца на зямлю, рукі трэба выцягнуць уперад. Памятуй, што так сама, як і ў першым скачку, трэба валіцца ўперад.

Сначкі простыя з перашкодай у вышыню.

Дзеля гэтых скачкоў павінны быць дзьве стойкі або ўкопанья два калы прыблізна ў сажань вышыней. Толькі трэба зьвярнуць увагу, каб на калах ці стойках ня было ніякіх сучкоў, каб часам сябе не скалечыць.

Сначон з месца дзьвума нагамі.

Рабіць гэты скачок трэба так: перш усяго на стойкі ці калы, усё-роўна, павесіць вяроўку ці палажыць шост.

Калі гэта будзе зроблена, трэба стаць на асяродку, расставіць ногі таксама, як у скачку з месца ў даўжыню, і так сама, як і ў тым скачку, дзёрнуўшы некалькі разоў рукамі ўверх і піхнуўшыся абедзьвюма нагамі, скокнучь уверх. Пасьля гэтага апынішся на другой старане перашкоды, ня ўбачыўшы сам, як гэта зрабілася.

Сначон з разгону адной нагой.

Гэты скачок робіцца так: узяўшы разгон у 10-15 крокаў, хутка падбегшы да адзначанага месца для адпыхання (якое павінна быць за паўкрока да перашкоды), піхнуцца нагой, другую нагу, спрытна выцягнуўшы ўперад, скокнучь праз перашкоду на другі бок; пасьля адпыхання тую нагу якой адпыхаўся, трэба арджэй падкорчыць, каб ёй ня зьбіць перашкоды. У той момант, як будзеш валіцца на зямлю, абедзьве нагі трэба сагнуць у каленях, а рукі выцягнуць уперад. Пасьля падзеньня на зямлю трэба вучыцца, каб аставаўся на адным месцы, а ня бег уперад, бо ад гэтага можна зваліцца і разьбіцца.

Сначок з разгону дзьвюма нагамі.

Гэты скачок робіцца так сама, як скачок з разгону адной нагой, толькі з такой розьніцай, што ў тым скачку адпых-

ваўся аднэй нагой, а пры гэтым трэба адпихвацца адразу дзвюма. Вось і ўся розніца.

Скачкі бакавыя (*ангельскі скачок*) правым і левым бокам у вышыню.

Скачок з месца правым-левым бокам у вышыню.

Гэты скачок робіцца такім чынам: трэба падыйсьці да перашкоды за паўкрока, стаць бокам, расставіўшы пры гэтым ногі на 3-4 вяршкі адну ад другой, і пачаць рабіць рухі рукамі і нагамі, так сама, як дзеля скоку з месца ў даўжыню, вядучы пра сябе іх лік, а на пятым ліку, дзёрнуўшы абедзвюма рукамі ўверх, адпихнуцца ад зямлі, разам абедзвюма нагамі скакануць уверх і ў тую старану, у якую трэба пераскочыць перашкоду; дзеля таго, каб гэта зрабілася, трэба пасяля адскоку крыху пахіліцца у той бок, у які робіш склон.

У гэтым скачку патрэбна звярнуць усю ўвагу на перанос праз перашкоду ног. Пасяля пераскоку ногі павінны стаць на зямлю вась так: тая нага, якая была далей ад перашкоды да скачка, павінна апынуцца далей, і пасяля яго, як кажуць, павінна зайсьці нага за нагу. Пакуль навучышся добра скакаць, бяры як можна ніжэй вышыню.

Скачок з разгону правым-левым бокам у вышыню.

Дзеля гэтага скачка бярэцца разгон у 10-15 крокаў ад перашкоды, толькі ўжо не насупроць яе, а наўкось—узад, адкуль і трэба пачынаць разгон. Каб не памыліцца, аб якое месца піхнуцца нагой, яго трэба раней адзначыць. Яно павінна быць таксама за паўкрока да перашкоды. Калі гэта будзе зроблена, адыйсьці на месца, адзначанае для разгону, адкуль, хутка падбегшы да месца, адзначанага для адпиханьня, моцна таўхануцца нагой, з якога боку рабілі скачок (*правай ці лвай*), дзёрнуўшы пры гэтым рукамі ўверх, спрытна выцягнуць другую нагу ўперад, пераскокнуць за перашкоду. Пасяля адпиху ад зямлі, нага, якой рабіў таўчок, таксама павінна хутчэй выцягвацца, бо ёй можна скінуць перашкоду, а калі яна скінецца, то скачок зробленым ня лічыцца. Ногі пасяля пераскоку павінны стаць адна за другую, так сама, як у скоку бокам з месца дзвюма нагамі.

Падвойны, трайны скачок.

Падвойны скачок.

Падвойны скачок робіцца сходна з скачком з разьбегу ў даўжыню, з тою розніцаю, што пасяля адпиху аднэй нагой трэба ўжо далей адпихнуцца і другой, пасяля чаго, выцягнуў-

шы ўперад рукі, устаць на падгнутыя ў каленях ногі. Іначай кажучы, у гэтым скачку трэба адпіхвацца ад зямлі два разы абедзьвюма нагамі пачарзе.

Трайны сначон.

Трайны скачок робіцца на манер падвойнага, з такой розьніцай, што тут трэба адной нагой, якой першы раз адпіхнуўся ад плянкі, піхнуцца два разы, а другой адзін. Пасьля адпіханьня адной нагой цела адразу перадаецца на другую, калі адпіхнецца другой—зноў на першую і пасьля адпіху першай нагой другі раз хутка трэба падкорчыць пад сябе ногі, выцягнуць уперад рукі, пасьля чаго стаць на падгнутыя ў каленях ногі з выцягнутымі рукамі.

Сначкі з шастом у даўжыню і вышыню.

Сначкі з шастом у даўжыню.

Дзеля гэтага скачка абсталяваньне тое, што й дзеля скачкоў у даўжыню, з дабаўленьем толькі шаста, які павінен быць $1\frac{1}{2}$ -2 сажні вышыні з адным завостраным канцом, на які адзяваецца жалязянка. Шост бярэцца ў рукі з тупога канца і кладзецца на правую далонь левай; адышоўшы ад плянкі крокаў на 40-50, узяць хуткі разгон, падбегшы да плянкі на даўжыню шаста, востры канец якога спрытна ўставіць у ямку, якую трэба зрабіць раней, піхнуцца як можна мацней левай нагой і падняцца на шасьце ўверх, адкуль, адпіхнуўшы яго, скокнуць уперад і стаць на зямлю так сама, як у другіх скачках.

Сначон з шастом у вышыню.

Дзеля гэтага скачка абсталяваньне тое, што й дзеля скачкоў з перашкодай (*Стойкі ці ўкопанья калы і шост*). Гэты скачок робіцца так: той самы разгон, як і дзеля скачка з шастом у даўжыню. Шост бярэцца ў рукі тым-жа манерам.

Розьніца ў скачку такая: пасьля ўтаркненьня шаста ў ямку,—піхнуцца левай нагой, разам з гэтым правай трэба дзёрнуць уверх, каб зрабіць сваім целама як-бы сыяг на шасту, і калі падымешся да перашкоды—павярнуцца жыватам уніз (*бо раней цела апынецца жыватам уверх*); пасьля гэтага адпіхнуць ад сябе шост і стаць на зямлю.

Увага. Гэты скачок надта цяжкі, каб яго зрабіць. Трэба раней доўга вучыцца падымацца рабіць гэты самы сыяг. Лепей усяго за яго брацца тады, калі ўсе, апрача яго, скачкі выходзяць добра.

Б е г.

Бег трэба пачынаць з $\frac{1}{2}$ мінуты ціхага, мернага бегу. Бегчы заўсёды трэба ціха. Калі бяжыць некалькі чалавек,

бегчы трэба ў нагу пад лік пра сябе. Пасьля бегу абавязкова павінна быць хадзьба ад адной да пяцёх-дзесяцёх мінутаў, гледзячы на тое, які час бег. Спачатку трэба рабіць так: бегчы паўмінуты, хадзіць мінуту, далей можна час зраўняць.

Бег на кароткія адлегласьці 60 і 100 мэтраў ($85\frac{1}{2}$ аршыні і 141 аршын) пачынаць толькі тагды, калі ўжо можаш добра бегчы на доўгую адлегласьць і калі сэрца ўжо ўцягнулася ў бег. Як пачынаць бег, калі заняткі ідуць у гуртку?

На месцы пачатку бегу трэба адзначыць на зямлі, трэскай ці чым другім, рыску, ад якой заўсёды пачынаць бегчы, а як пачынаць, зараз я растлумачу: перш - наперш за рыскай трэба ўскапаць дзьве ямки на 4-5 вяршкоў адна ад другой (толькі ня ўдоўж, а па рысы ад яе), у якія трэба ўстаўляць пальцы ног, стаўшы пры гэтым на левае калена, пальцамі рук уперціся вокала рыскі з таго боку, з якога трэба бегчы.

Увага. Выпрастаць хутка абедзьве нагі, стаўшы як-бы ракам. Па камандзе „уперад“ піхнуцца барджэй нагамі, рукамі ўсхапіцца і хутка бегчы да канца адзначэньня.

К і д а н ь н е .

а) З месца на дальнасьць піхаецца камень так: камень бярэцца ў руку і кладзецца на далонь, потым рука з ім адводзіцца ўзад к плячу і скорчваецца ў локці, разам з гэтым нага той стараны, у якой руцэ камень, угібаецца ў калень, ад чаго цела адхіляецца ўзад. Калі гэта зроблена, трэба, павярнуўшы твар да рукі, у якой няма каменя і якая таксама павінна быць выцягнута ў старану, таўхануць камень ад пляча ў бок выцягнутаі рукі.

Увага. Другая нага стаіць проста, бяз згібу.

б) З разгону: камень бярэцца так сама ў руку, як і з месца, і з разгону 5-10 крокаў кідаецца таксама.

Увага. На месцы кіданьня каменя (ці ядра) павінна быць праведзена рыска, ад якой і трэба кідаць. Спачатку камень ці ядро трэба браць ня больш 10 фунтаў.

Кіданьне нап'я або другога роўнага і доўгага прута.

а) З месца: кап'ё бярэцца абхватам рукі якраз пасярод вагі, пасьля чаго ўсё цела ўхіляецца ў той бок, у якой руцэ кап'ё; разам з гэтым гнецца нага той-жа стараны і выцягваецца ў старану другая рука (так сама, як пры кіданьні каменя), пасьля чаго з выцягнутаі узад з кап'ём рукі яно кідаецца ў старану другой рукі тым канцом, на які адзета жалязянка.

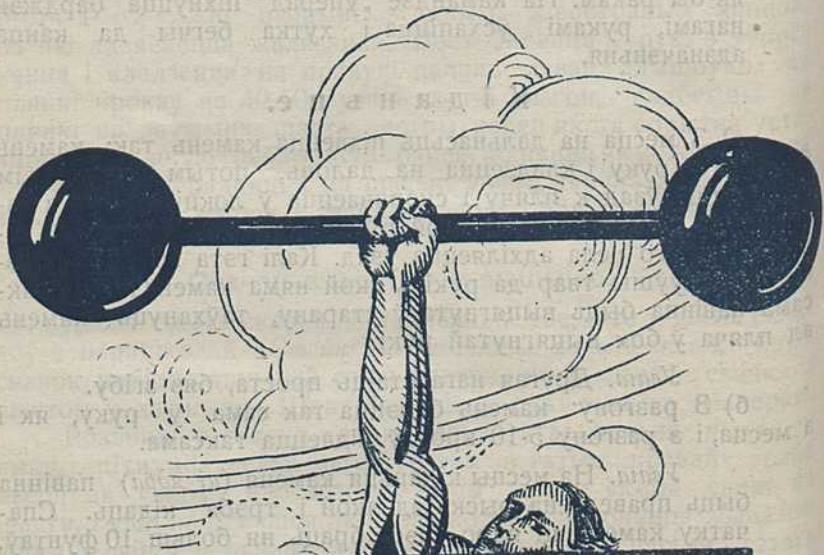

б) З разгону кап'ё кідаецца сходна з тым, як і з месца, толькі бярэцца разгон, у момант якога рука з ім корчыцца і ў момант падходу да адзначанай рыскі зноў выцягваецца і кідаецца ўпярод і ўверх.

Кіданьне дзіску.

Дзіск бярэцца ў руку вось так: ён кладзецца плазам на далонь рукі, пры гэтым так, каб яго за канты магчыма было трымаць пальцамі, першым іх згібам; вялікі палец кладзецца на плоскай старане яго. Пасля гэтага, падтрымліваючы другой рукой, трэба рабіць наўкола сябе ўверх і ўніз размахі і кінуць яго ўперад так, каб ён лятаючы круціўся так, як круціцца стрэлка ў гадзінніку.

Увага. Дзеля кідання дзіску трэба стаць бокам да гэтай стараны, у якую трэба яго кідаць. Кідаць яго трэба, каб ён ляцеў плазам.

ПА МАСТАЦКІХ КУТКОХ.

Маладжук.

Усебеларускае аб'яднаньне поэтаў і пісьменьнікаў.

Яго напрамак, умовы працы, форма твораў, праца.

А. ДУДАР
з групы "МАЛАДНЯК"

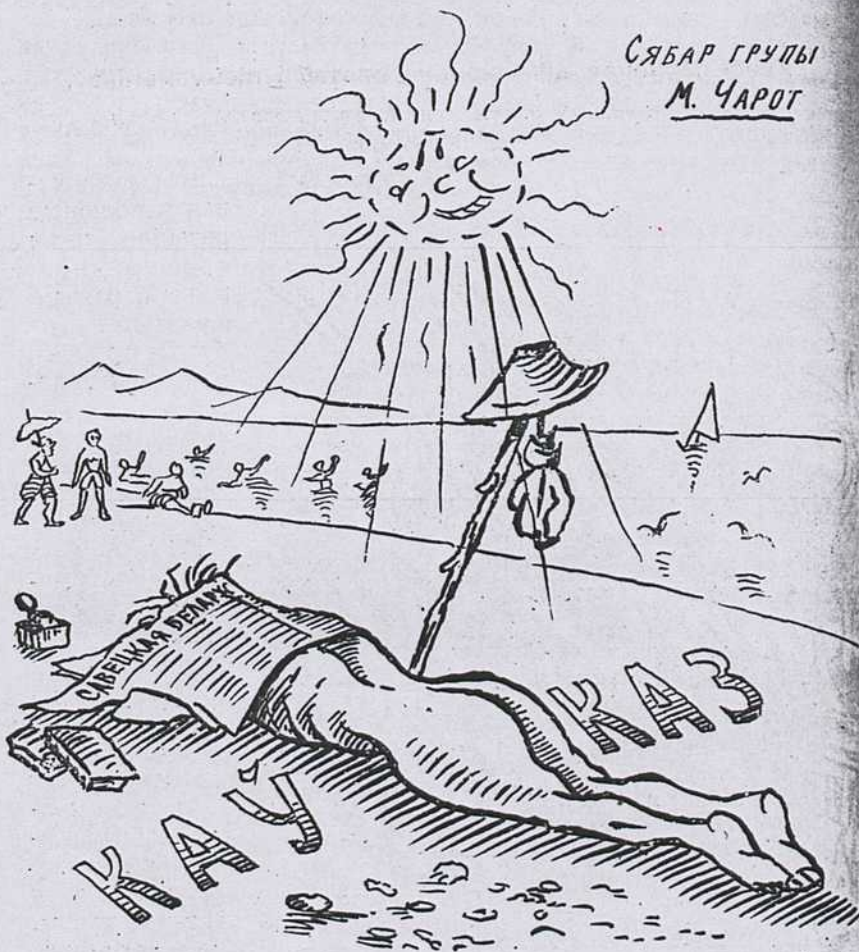
Кастрычнікавая рэвалюцыя разьбіла цэлы грамадзянскі рэжым, рэжым, існаваўшы на буржуазнай уласнасьці, рэжым, які меў сваё штуркаства (мастацтва), сваю літаратуру.

Літаратура пасьляКастрычніка зрабіла наіўны твар і прыставілася, нібы яна нічога не разумее, нібы нічога «такога» ня здарылася.

Але здарылася так, што Кастрычнік пачаў гаспадарыць у літаратуры. І значная частка старых літаратараў апынулася за межамі пасьлякастрычнікавай літаратуры.

Калі ня лічыць пятушыных адгалоскаў дарэволюцыйнай поэзіі, дык за гэтыя годы нават толькі адна тэорыя процівапаставіла сябе марксызму,—гэта тэорыя „формальнай школы поэзіі“. Гэтая школа за аснову ў поэзіі бярэ яе форму, а ня зьмест. „Штукарства заўсёды было вольнае ад жыцця“—кажа правадыр гэтай школы Шклоўскі.

І перад „Маладняком“—групай песьняроў і пісьменьнікаў—у часе іх развіцьця ляжалі два шляхі.
Першы шлях—Шклоўскага.

Другі шлях—марксызму.

Шлях, штандары якога кажуць: літаратура зьяўляецца ў вобчашце, разьбітым на клясы, адным з сродкаў клясавага-самаўзмацаваньня, клясавай барацьбы і клясавага ўладарства.

БЯБАР ГРУПЫ ДУБОУКА

хто на зьмест не зварочвае ніякай увагі, а сочыць толькі за прыгожай формай, а з другога боку яшчэ большая барацьба са старымі расплўчата-салодзенькімі вершамі тых, хто іх яшчэ піша. А што такія яшчэ ёсьць і ня толькі ёсьць, а яшчэ і карыстаюцца пакроўніцтвам нашага выдавецтва, вы ўбачыце, ну, хоць са зьмешчанага „Маладняком“ водгуку аб вершах Журбы.

Маладое ўсебеларускае аб'яднаньне „Маладняк“ экзамен здало правілова і поўнасьцю.

Аб'яднаньне пайшло па шляху марксызму, адкiнуўшы «модную формальную» школу поэзіі—дзеля поэзіі, формы—дзеля формы.

Вось угрубых асколчатых рысах напрамак аб'яднаньня „Маладняк“.

„Маладняк“—аб'яднаньне налічвае ў сваіх радах 30 сяброў. З іх 15 у Менску, а 15 у Маскве.

Ва ўмовах Беларусі на „Маладняку“ ляжыць двойчы цяжкая праца.

З аднаго боку рашучая барацьба з тымі,

„Маладняк“ сочыць за тым, каб творы яго сяброў па зьместу былі творамі, стаяўшымі на варце клясавага самаўзмацаваньня.

„Маладняк“ уводзіць у беларускую літаратуру мотывы грамадзянскай барацьбы, мотывы рабочыя, мотывы заводзія, — мотывы зусім новыя для беларускай літаратуры.

Дзе-ж рэшта вашай працы? — пытаецца вы.

Їх мала.

Чаму?

Таму, што, на вялікі жаль, нашаму выдавецтву, занятаму друкаваньнем вершаў падобных Журбе поэтаў, няма часу ды й наогул чамусьці неахвота друкаваць творы „Маладняка“. Хутчэй Украіна перакладзе творы сяброў „Маладняка“ на ўкраінскую мову і надрукуе іх на Украіне, чым нашы беларускія выдавецтвы згодзяцца гэта зрабіць. Такія выпадкі ёсьць.

Зборнік усяго аб'яднаньня, хоць і сорам гэта казаць, да гэтага часу ляжыць няпрыняты нашымі выдавецтвамі. Ё не таму, што вершы правадьром выдавецтваў не спадабаліся, а таму, што выдавецтва „Савецкая Беларусь“ кажа: „Мы наогул ня друкуем цяпер у гэтым годзе вершаў“ („Заранкі“ Журбы, 1924 г.), а Белтрэстдрук абяцае, калі прыдзе чарга, надрукаваць, але-ж чаргу вясною — абяцалі даць увосень.

Можа хто думае, што нашы выдавецтвы паглядзелі на ідэолёгічны бок вершаў «Маладняка»? О, не! Па гэтай сыьцежцы ў нашых выдавецтваў няма ніякага сумленьня! Па гэтай сыьцежцы, як кажуць, „дзякуй богу“ затрымак няма.

Выдавецтву „Савецкая Беларусь“ з гэтага боку здаецца ўсё-роўна — ці друкаваць творы Журбы ці „Маладняка“.

Ну, дык у чым-жа справа? Можа дрэнна расходзяцца творы сяброў „Маладняка“ і таму іх ня друкуюць? Але не! Зборнік „Комсамольская нота“ — двух сяброў „Маладняка“ — расходзіцца зусім ня горш іншых беларускіх выданьняў, а нават лепш.

У чым-жа яшчэ „сабака закопана?“. Можа форма ў „маладнякоўцаў“ няпрыгожая. Але і з гэтага боку не падкапаешся. Іншыя сябры „Маладняка“ адзяваюць свой зьмест у такія прыгожыя вопраткі, што, бязумоўна, могуць паспрачацца з самымі галоўнымі „прывелігіраванымі“ у выдавецтвах песьнярамі.

У чым-жа і яшчэ справа? Чаму гэтак ня хочучь выдаваць „маладняцкія“ творы? Мы ня ведаем. Слова за выдавецтвам.

Вось таксама ў самых лёгкіх рысах умовы нашай працы. Магчыма было-б яшчэ болей сказаць, але і гэтага досыць.

Што-ж зроблена аб'яднаньнем за час яго існаваньня?

Перш-наперш быў наладжаны цэлы шэраг „маладнякоўскіх“ вечароў у самым горадзе і на паватах і выступленьняў, якія ўсюды крысталіся посьпехам.

Падругому, прыняты рашучыя крокі па арганізацыі аддзяленьняў „Маладняка“ ва ўсіх паветах.

Патрэцяму, вялася ўнутраная, я-бы сказаў, комсамольская праца па выхаваньню марксыцкаму і літаратурнаму выхаваньню сяброў групы.

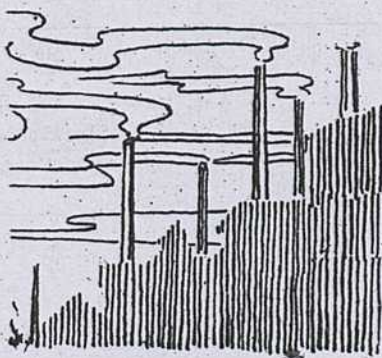
Пачацьвертаму, падрыхтованы к выданьню... ну, але-ж аб гэтым лепш не гаварыць.

Хто дапамагае аб'яднаньню, з кім нага ў нагу яно вядзе сваю працу? Гэта перш за ўсё з комсамолам.

„Маладняк“—аб'яднаньне маладых па духу і на гадох песьняроў, шмат з якіх яшчэ комсамольцы. Вось чаму „Маладняк“ і комсамол—адно.

„Маладняк“ уводзіць новыя комсамольскія мотывы ў беларускую літаратуру, „Маладняк“ комсамольцаў старога. Вось чаму комсамол за „Маладняк“, комсамол з „Маладняком“.

З другога боку і „Маладняк“ кажа, што праграма і статут комсамолу—гэта перш за ўсё статут і праграма беларускага аб'яднаньня поэтаў і пісьменьнікаў „Маладняк“.

10 ГОД ПАЦЦ

У другой палавіне 1914 году організаваўся беларускі хор пад кіраўніцтвам піонэра беларускай песні У. В. Тэраўскага.

У гэты час пылала вайна між Расіяй і Нямеччынай. У Менску шмат было шпіталяў для раненых.

Тут і пачаў хор сваю працу.

У скарбніцы рэпэртуару былі толькі тры-чатыры песні. Ад беларускага руху хор быў далёка; ён організаваўся проста стыхійна.

Паступова хор узбагачаў сябе новымі песнямі і так дажыў да 1916 году.

У 1916 годзе ў Менску ў рабочым раёне (на Ляхаўцы) адбылося адчыненне „Беларускага Народнага Дому“ імя маладога беларускага песняра хараства Максіма Багдановіча.

На адчыненні ставілася беларуская рэволюцыйная драма Галубка „Бязьвінная кроў“*) і тут першы раз выступіў хор перад беларускай аўдыторыяй.

З гэтага часу праца хору стала лягчэйшай. Зьявіліся і беларускія песні. Тэраўскі, які радзіўся і гадаваўся сярод гэтай песні, удала гармонізаваў іх, і кожны крок працы хору карыстаўся буйнымі посьпехамі.

Прыйшла рэволюцыя.

У Менску (пагранічная паласа) разьмешчана было шмат войска Чырвонай арміі.

Вайсковых клюбаў у Менску было шмат. І хор Тэраўскага стаў чырвонаармейскім.

Кожны дзень два або тры выступленьні ў вайсковых клюбах...

*) Пасьля пастаноўкі гэтае драмы адміністрацыя „Бел. Нар. Дому“ мела „перегаворы“ з уладай і атрымала ўзбучку.

Здымак хору ў пачатку 1919 году.

Концэрты беларускай песьні—для працоўных гушчаў Менску.

Бязумоўна, праца хору мела ў гэты час асаблівае значэньне; выступленьні хору перад чырвонаармейцамі ў тыя дні—выкананьне адной з тысячы заданьняў Савецкай Беларусі.

У гэты час даволі моцнай сілай зьяўляўся хор і яго рэпэртуар.

Зьявіліся і рэволюцыйныя песьні.

↓ Але настаў час рэакцыі... польская окупацыя.

Раней, у кіпучыя рэволюцыйныя дні, беларускаму хору былі шырока расчынены дзьверы і ў гарадзкі тэатр і ў клубы рабочых і чырвонаармейцаў.

Паны, папершае, клубы ўсе пазачынялі, падругое, у гарадзкі тэатр беларусам было далі мажлівасьць выступаць толькі па панядзелках і то не заўсёды. Бывала так, што ў месяц адзін раз.

Беларускаму хору ўсьміхаецца развал.

Беларускія культурнікі пачалі яднацца, каб заснаваць моцную арганізацыю, якую паном нялёгка было-б разьбіць.

Хваля абароны і беларускі хор кінула ў рукі гэтай ідэі.

Арганізавалі „Таварыства працаўнікоў беларускага мастацтва“.

Праца гэтае арганізацыі праходзіла ў клубе „Беларуская Хата“ (на Камароўцы), карыстаючыся бліскучымі вынікамі.

Сябром гэтае арганізацыі быў і хор.

Але паном гэта не падабалася, і, як толькі мага, яны стараліся падгачыць карані беларускае арганізацыі, давесьці яе да берагу развалу.

І ўсё-ткі так не прайшло: падыходзілі да гэтае арганізацыі з розных бакоў і ўсё-ткі абясьцілі яе.

Хор стаў даваць концэрты, каб як-небудзь толькі падтрымацца.

Белы, тлусты твар польскага пана стаў шаптаць і хору—развал.

Беларуская прэса таго часу, пакладаючы надзеі на беларускі хор, крычала, што трэба знайсці выхад і даць хору сякую-такую матар'яльную дапамогу.

У такіх цяжкіх варунках хор пражыў да беларускага ліпнёвага свята, да 11-га ліпеня 1920 году.

У гэтым навальным віры гартаваліся і беларускія песьняры, якіх Беларусь радасна спаткала.

Адным з такіх песьняроў зьяўляецца Міхась Чарот. Ён сьмела і цьвёрда казаў у сваім вершы, ахвяраваным хору Тэраўскага:

„Будзе жыць беларуская песьня,
Будзе жыць беларускі народ!“

Ён гэтым казаў, што час ідзе і ня будзе намі гаспадарыць ажырэлы польскі пан.

11-ае ліпеня 1920 году ажыцьцёвіла яго думку.

Беларусь стала Савецкай.

Шырокім размахам пачала разьвівацца думка беларускіх сялян і рабочых.

Падняліся грудзі, і вольна ўздыхнула беларуская песня.

Незадоўга бачым, як Савецкая ўлада адчыніла Беларускі Дзяржаўны Акадэмічны Тэатр.

На шырокім творчым падмостку беларускай сцэны палілася новая, маладая, рэволюцыйная беларуская песня.

У. В. Тэраўскі клаў на музыку вершы Чарота, Ц. Гартнага, Купалы... Ускапалі забыты курган і здабылі беларускую народную песню.

Мы бачым, што вольная, творчая пара,—маладыя сілы ўзбагачаюць беларускую культуру.

Міхась Чарот дае нам музыкальную драму „На Купальле“. Бачым, як да гэтае драмы У. В. Тэраўскі даў музыку, высокую, самабытную беларускаю мэлёдыю.

Пад кіраўніцтвам мастацкае рукі „На Купальле“ прайшло 60 разоў у тэатры і заўсёды ніводнага вольнага месца.

Нельга абысьці і не сказаць, што „На Купальле“ выконваюць не артысты Бел. Дзяр. Акад. Тэатру, а харысты, большасьць якіх працуе яшчэ з дня арганізацыі хору, з 1914 году.

Хор У. В. Тэраўскага, цяпер хор Беларускага Дзяржаўнага Тэатру, даваў канцэрты і на падмостках правінцыяльных клюбаў.

Пры немцах хор езьдзіў у Койданава, пры палякох: у Асіповічы, Старыя Дарогі, Слуцк.

Хор быў у Чэрвені і ў бліжэйшых вёсках...

У Слуцку адбылася, помню, політычна-нацыянальная схватка.

У. В. Тэраўскі, заўсёды, складаючы праграму канцэрту, устаўляў дэклямацыю. І вось у Слуцку на канцэрце выступае адзін з харыстых і дэклямуе верш Янкі Купалы „Ворагам Беларушчыны“:

„Чаго вам хочацца, панове?

Які вас выклікаў прымус

Зрабіць трывогу аб гэтай мове,

З якой адзваўся беларус?

Чаму вам прыкра яго мова?

Паверце, вашай ён ня ўкраў!..

Польская слуцкая адміністрацыя забараняе хору далейшыя выступленьні ў Слуцку і спыняцца на станцыях да Менску. Але яе абдурылі: далі прагледзіць беларускія вясельныя песні і сяк-так атрымалі дазваленьне яшчэ на адзін канцэрт.

Цяпер, пры Савецкай уладзе, ня так даўно, хор Б. Д. А. Т. пад кіраўніцтвам кампозытара Тэраўскага мастацкім выкананьнем узбударажыў рабочае сэрца С. С. С. Р.— Маскву.

На Ёсесаюзную сельска-гаспадарчую выстаўку ў Маскву выяжджае і наш хор.

Выступленьні перад народамі С. С. С. Р. на выстаўцы... Мастацтва беларускае песні стала вядомым у самых глухіх кутках Савецкага Саюзу.

Выступленьне перад тысячамі рабочых на „Красной Пресне“ гэта было вялікім гістарычным сьвятам, ня меншым сьвятам былі і тыя дні, калі беларускую песню слухаў *Чырвоны Крэмль*.

Хор даваў канцэрты для працаўнікоў маскоўскага чырвонага друку ў клубе газэты „Рабочая Газета“, даваў канцэрты і ў чырвонаармейскіх клубах і для студэнтаў-беларусаў у Маскве.

Успомніце, як прыемна адгукнулася прэса Масквы аб беларускай песні, аб хоры—

„Известия С.С.С.Р.“, „Рабочая Газета“, „Рабочая Москва“, „Смычка“...

Беларускай песняй, дзякуючы хору Тэраўскага, зацікавіліся і расійскія вучоныя кампозытары, якія пачалі гармонізаваць і беларускія народныя песні.

Беларускі хор, прыехаўшы з Масквы, незадоўга выяжджае ў Віцебск, Гомель і іншыя беларускія гарады. Увосень зноў адчыняецца зімовы сэзон Б. Д. А. Тэатру, дзе й працуе хор аж да лета.

Цяпер, улетку г. г., хор разам з тэатрам выяжджаў ва Ёсходнюю Беларусь і карыстаўся посьпехам і ў Віцебску, і ў Мгілёве, і ў Рагачове і іншых гарадох.

Між іншым, Тэраўскі організаваў слаўны хор у Менскім Белпэдтэхнікуме, які працуе ў комсамольскіх організацыях, працуе разам у моцнай сувязі з „Усебеларускім аб'яднаньнем поэтаў і пісьменьнікаў „Маладняк“.

Як мы бачым, хор правёў надзвычайна багатую працу і справу. Малады, але мастацкі хор, той хор, якому ў гэтым годзе зараз споўніцца толькі 10 год.

Беларусь у сваім жыцьці ня ведае яшчэ ніводнае арганізацыі, якая пра жыла-б дзесяць год.

Дзесяць год працы беларускага хору—*першы дзесяцігадовы юбілей беларускага мастацтва, якое ажыцьцяўляў колэктыв.*

У дзень юбілею хор накладвае пячатку сваёй працы на старонцы гісторыі беларускага мастацтва.

У дзень юбілею—хору і яго кіраўніку прывітаньне ад нашае комсамольскае Беларусі, ад комсамольскага „Маладняка“.

БЕЛАРУССКАЯ СТУДИЯ У МАСКВЕ

(Некаторыя вынікі працы і некаторыя думкі аб будучыне).

У 1921 годзе ў Маскве арганізавалася Беларуская Драматычная Студыя.

Па майму разуменьню, існаваньне студыі выклікана неабходнасьцю ўтварыць кадр добрых культурных сучасных актораў-артыстаў, якія-б маглі стварыць беларускі мастацкі, сучасны, пролетарскі тэатр.

Дзеля гэтага студыя мае тымчасовую аселасьць у Маскве, у асяродку культурнага і грамадзянскага жыцьця СССР, у адным з асяродкаў сусьветнага тэатральнага цэнтру.

І вось студыя ў Маскве шукае адпаведных настаўнікаў.

Першы год працы нашай студыі ідзе пад кіраўніцтвам артыстага (Маскоўскага Мастацкага Тэатру (МХТ), Ал. П. Бондарава, выкладоўца, Афоніна (І студыя МХТ), Усьпенскай (МХТ).

У канцы навуковага году (1921/22), як мы крыху ўзмацнелі, у адзін з вечароў улілася да нас сьвежая, новая сіла, бліскучая свім талентам і ведамі—В. С. Смышляеў.

Памятую, як Бондараў прывёў з сабою Смышляева і пазнаёміў з ім, кажучы:

„Вось ён маладзейшы за мяне, ад яго вы даведаецеся шмат іншага; я чую, што я ня моцны ў новах шуканьнях“.

Трэба зазначыць, што гэты час быў часам крызісу старога і неафармаваных, сьляпых шуканьняў новага, які моцна ўсіх ўзрушаў.

Пэўна, гэты ўздых і ўзрушаньне даляталі і да нас.

Ад Смышляева мы атрымалі парушаючыя нас адказы на ўсе нашы запытаньні як аб мастацтве, аб тэатры наогул, так і аб новым тэатры, аб сувязі мастацтва з соцыяльнымі і прыродазнаўчымі зьявішчамі і інш.

Вынікі. Першы год даў нам тое, што мы навучыліся хадзіць—кончылі масавымі невялічкімі пастаноўкамі.

З першай групы, што пачала працу ў 1921 г., пасья ўсіх чатырох экзаменаў засталася 10 чалавек. Зроблена было ня вельмі многа, бо ўмовы былі цяжкія, але грунт быў заложан.

Другі навуковы год (1922/23) пачаўся ў абставінах крыху лепшых. Моцна давала сябе адчуваць адсутнасць сталага памяшканья.

Лекцыі адбываліся ў розных памяшканьях. Так: 1) у быўш. рэстаране „Прага“, 2) ва ўкраінскім клубе, 3) у беларускім прадстаўніцтве, 4) ва ўласным абшчачыцы, 5) на Лапухіскім заводзе (Остоженка), 6) на Лубянскім пляцы ў клубе Борахава, 7) на кватэры ў Смышляева.

Як вынік працы, былі прыгатаваны дзве п'есы: „Пільны вартайнік“—Сэрвантэса і „Чорт і баба“ Аляхновіча.

Другі год працы, ў студыі ўзбагаціў наш багаж як тэорытычнымі, гэтак і практычнымі ведамі. Узняў даволі высокі культурны стан студыйцаў дзякуючы іх захопліванню кнігамі, экскурсіямі, частымі выйсьцямі ў тэатры.

Вучылася новых таварышоў каля 15, трымала экзамены 70, але на наступны год засталася 6; гэтакім чынам 2 гады працавала 16 чалавек.

Трэці год працы паставіў нас перад неабходнасцю афармаваньня спектаклю, які-б мог выказаць нашы дасягненні тэхнічныя, а гэтак сама культурныя. Былі падрыхтованы музыкальныя практыкаваньні і пастаноўка „Максімільяна“.

Да „Максімільяна“ студыя падыйшла не як да закончанага спектаклю, а як да справаздаўчага этапу працы, як да працы выхаваўчай.

У 1923/24 навуковым годзе трымала экзамен 105 чалавек, было прынята 18, засталася пасья году працы 10; такім чынам, у працягу трох году беларускаю студыю трымала экзамен каля 220 чалавек, а засталася 26.

Агульныя вынікі нашае працы такія. Мы ўзраслі вельмі значна культурна і грамадзянска, мы ўсмакталі, як кажучь, „у кроў і плоць“ сыстэму Станіслаўскага, іначай кажучы, *насядаем навукай тэатральнага мастацтва, тэхнікай.*

Крок за крокам, паволі, але ўпэўнена, мы падышлі да таго моманту, калі трэба пачынаць, уласна кажучы, творчую працу. Момант найболей хібны і рашучы, і павінен пакінуць сьлед на ўсю нашу будучую працу. Дзякуючы правіловаму выхаваньню, мы маем моцны грунт, і наступныя 2 гады павінны пайсьці на адшуканьне луцвявін беларускага тэатру. Праўда, усё гэта болей датычыць I групы (старшай) і II (сярэдняй).

Фактычна толькі ў чарговым годзе мы пачынаем працу, дзе будуць ужыты ўсе нашыя веды і дасягненні і змогуць выказаць нашыя здольнасці. І толькі тагды студыя дасць як-бы *канчатковую справаздачу*. Гэта думкі наконт 1924—25 навуковага году.

А 1925—26 год павінен даць 3—4 пастаноўкі і тагды з 6—8 п'есамі студыя распачне сваю чыннасць на Беларусі, абслугоўваючы працоўныя і сялянскія масы, распачне свае *ўласныя* шуканні беларускага пролетарскага тэатру.

Мы хочам, каб з нашага колектыву выдзеліліся свае рэжысэры, свае мастакі, літаратары, кампозытары... Думаецца, што гэта можа здзейсніцца, але працы трэба яшчэ пачаць болей, чым паложана.

Хто можа зараз сказаць: „Беларускі тэатр мусіць быць *вось які*“?! Хто без памылкі пакажа нам сапраўдны шлях беларускага тэатру?!

Давесці да гэтага могуць толькі ўсебаковыя шуканні.

Самабытнасць беларускага тэатру—адно з найважнейшых заданняў яго існавання і каштоўнасці. Але ўсе гэтыя адказы, здзейснены і шуканні могуць быць толькі тады, як будзе кадр адпаведных, высока-культурных сваіх беларускіх працаўнікоў тэатральнага мастацтва. Пакуль-што іх няма, а верыцца, што яны будуць.

Новы набор людзей, узятых ад сахі і станка, гэта здзейсніць!

Мы хочам быць мастакамі. Мы хочам знайсці шляхі беларускага тэатру і выявіць іх. Мы хочам быць *сучаснымі*. І як маладыя, мы можам спадзявацца зрабіць гэта, і дзеля гэтага клапоцімся.

Нам, маладым, трэба дазволіць пашукаць розных новых пуцявін, бо на кожнай можна знайсці кавалак мастацкае праўды свайго часу.

Вялікая Соцыяльная Рэволюцыя Кастрычніка, якая дала магчымасць самабытна існаваць працоўным масам прыгнечаных нацыянальнасцяў, дае права і яго мастацтву патрабаваць тое самае.

Бібліографія і крытыка.

Я. Журба. „Заранкі“. Вершы, 100 стар. Менск, 1924. Коопэрацыйна-Выдавецкае Таварыства „Савецкая Беларусь“.

Першы зборнік твораў пісьменьніка, якія друкуюцца ў беларускіх кругабажных выданнях на працягу амаль 15-цёх гадоў (прыблізна ад 1909 году), прымушае зьвярнуць на сябе вялікую ўвагу. У ім павінен адбіцца ня толькі сьветапагляд аўтара, ня толькі яго думкі і імкненьні, але і дасягненьні за гэты ўсё-ж-ткі не маленькі працяг часу.

Далей, у зборніку старэйшага пісьменьніка думаецца спаткаць тое, што зробіць уплыў на нашу моладзь, на маладых пісьменьнікаў таксама. Адным словам, да кожнага зборніка новых твораў прыходзіцца падыходзіць з такім пытаньнем: „А што гэта дае ў скарбніцу беларускае культуры, што дае для рэвалюцыйнага зьмянення?“

Першае, што кідаецца ў вочы са зборніка Я. Журбы,— гэта страшэнная пераблутанасьць пры разьмеркаваньні вершаў. Ну, добра, мы ведаем, што чалавек піша 15 гадоў ці больш. Ведаем, што, пэўна, да друку ён выбраў свае лепшыя творы. Але іх перадусім трэба было і разьмеркаваць так, каб яны давалі ўражаньне аб сьветапаглядзе аўтара, каб яны ці зьяўляліся бесьперарыйным разьвіцьцём аднае ідэі ці вырашэньнем аднае жыцьцёвае праблемы.

Нічога гэтага няма. Даволі перагледзіць некалькі вершаў спачатку.

¹⁾ *Ад рэдакцыі.* За апошнія часы ў беларускім літаратурным жыцьці адчуваецца недахват крытыкі. Як першую пробу ў гэтым напрамку, мы зьмяшчам гэты артыкул. З некаторымі думкамі і вывадамі аўтара рэдакцыя не згаджаецца.

„Чырвоны золак“ і наогул усе творы (за невялікімі выключэннямі) да старонкі 24 звязаны з рэвалюцыйным часам.

Прагледзім цяпер наступныя вершы.

„Песьняром жальбы“, „Новая жалейка“.

У першым спатыкаем радкі:

... «Гэй, жальбы песьняры,
Годзе ўжо сумаваць!
Калі будзе вам час
Весялей засьпяваць?!

І яшчэ: Дык-жа кінце, сябры,
Сумаваць, гараваць! 1)

У другім вершы песьняр звяртаецца ўжо да струн (мусіць «песьняры жальбы» ня слухаюць!):

... „Смутныя струны, парвецца,
Годзе вам жудасна ныць!
Больш ужо, сьлёзы, ня лецця:
Сонейка шчасьця блішчыць“... 2)

Невядома, як адгукнуліся на гэтыя заклікі «песьняры жальбы», але і сам Я. Журба іх ня слухае, бо зараз-жа за гэтымі вершамі пачынае разводзіць анцімонію:

... „Цяжка ўздыхае прырода;
Больлю сьціскаюцца грудзі“... 3)
... „А цяпер так нудна, шэра,
Вецер сьвішча і гудзіць,—
Стогне сумны бор за вёскай... 4)
... „Нада мною хмары
Чорны звівьлі зноў,
Сэрца зашчымела
І застыгла кроў“... 5)

Можна было-б прывесці шмат і шмат такіх прыкладаў, але я спынюся на апошнім:

... „Паляці ты, вецер,
Аж да Беларусі,
Занясі ты вестку
Міленькай Карусі.
Раскажы, як горка
Без яе мне жыці;
Раскажы, як цяжка
Сумаваць-тужыці.
Кожны дзень і ночку
Думаю, журуса“... 6)

1) „Заранкі“, стар. 10, 2) „Заранкі“, стар. 14, 3) „Заранкі“, стар. 53,
4) „Заранкі“, стар. 55, 5) „Заранкі“, стар. 56, 6) „Заранкі“, стар. 59.

Тут аж цэлы „згустак“ усялякай журбы.

У чым справа? Ці на ліры Я. Журбы такія моцныя струны «жальбы», што яны не парваліся, калі ён гэтага жадаў? Мне здаецца, прычына іншая: вершы гэтыя пісаліся раней, яшчэ, мо', да рэвалюцыі. А дзеля таго, што ні пад адным няма даты, і прыходзіць гэтка куламеся.

У гэтым—*вялікая хіба*. Трэба было-б разьмеркаваць творы нейкімі цыклямі, „так сказаць“—адпяняныя мотывы, беларускія мотывы, рэвалюцыйныя ці як інакш. Тагды ўражаньне было-б куды мацнейшым.

Але гэта паміж іншым, бо аб зьмесьце ў другім месцы. Падыходзячы да паасобнага разгляду, мы спаткаем вось што.

Мова даволі чыстая, ясная, але бяз уводу новых слоў з жывой мовы народнай. У слоўніку Я. Журбы няма нічога, што дапамагло-б сказаць, прачытаўшы верш, нават без яго подпісу,—гэта верш Я. Журбы! З гэтага боку можна лічыць яго за каго хочаце. Добра было-б, каб ён хоць трымаўся чыстай літаратурнай мовы. Гэтага таксама няма. Ёсьць у яго русіцызмы і нават шмат:

„Мал і стар“	„малы і стары“, але наогул гэты зваротак не беларускі;
„м'яя„	траўня;
„Станкох“	варстатах;
„Скаваў“ (ланцугамі)	закаваў (у ланцугі), бо „скаваў“ і „цкаваў“—гэта больш „травіць сабакамі“ і г. д.

Але горш за ўсё, калі аўтор ужывае некаторыя чыста беларускія словы не ў належным ім сэнсе або паводлуг свае рызыкі мяняе граматычныя формы.

Зусім нядобра, калі аўтор ужывае слова проста такі ня ў тым сэнсе. Прыкладам „вогнік“ („гэты вогнік сьвяты“¹⁾). Пэўна ён хацеў сказаць—вагончык, „огонёк“, „ognik“, а сказаў... Лепш адчынім слоўнік Гарэцкага (стар. 43).

„вогнік—струп (огневица), мокнуций лишай; такжe называецца растение *сушеница лесная* или *змиевик*, порошок из листьев и цветов которого присыпают мокнуций лишай“.

Цытата хоць і даўгая, але вась дык „вогнік сьвяты!“.

Часам толькі здівішся, наколькі ён не зьвяртае ўвагі на тэхніку вершаў, на іх апрацоўку. Вядома, што мы чакаем ад творчасьці нашых пісьменьнікаў ня толькі „формы“, але і „зьместу“. Нядобра, калі форма прэваліруе над зьместам. Але нядобра таксама, калі форма паўзе ўва ўсе бакі, як сапрэлая аўчына.

Найбольш тыповыя разьмеры яго вершаў — гэта звычайныя, прымітыўныя.

¹⁾ „Заранкі“, стар. 14.

У кожнай мове ёсьць словы, якія ад пастаяннага ўжываньня на рыфмы лічача „ізьбітымі“ (заезджанымі). У расійскай найбольш тыповыя—гэта:

очи — ночи,
море — горе,
кровь — любовь — вновь,
смерть — твердь (часам — „жердь“).

У нас ёсьць таксама нямала гэткіх рыфмаў. Але цікава тое, што ў зборніку Я. Журбы яны спатыкаюцца амаль-што па 20 разоў. Возьмем самыя тыповыя і праэчым іх да канца. (У дужках збоку — нумары старонак зборніку).

хор — бор — зор — убор — прастор — 18 разоў.

вясна — яна	} 17 разоў.
вясна — сна	
вясну — сну	
вясны — сны	

ныцьця — жыцьця,	} 3 разы (5,9,19).
жыцьцё — ныцьцё	

Ёсьць і „вядомыя“ расійскія:

„любоўю — кроўю“. А „ночы — вочы“ аж 6 разоў.

Калі-ж пяройдем да іншых, дык аж страх! Комбінацыя з „вясны“ і „сна“ спатыкаецца 17 разоў, а „зор — прастор“ — аж 18 разоў. Гэта, як больш прыгледзішся да вершаў Я. Журбы, не выпадкова. На яго вельмі моцнае ўражаньне зрабілі наступныя радкі Я. Купалы:

... Гэй, за намі, покі сэрца
Б'ецца, рвецца на прастор!
Годзе млеці ў памяверцы,
Гэй, да сонца, гэй, да зор!...

Дзеля гэтага шмат радкоў (а ў зьвязку з гэтым і рыфмаў) навеяны гэтым вядомым вершам:

„Узьлёт да сонца і да зор“ (18)

„Да яснага сонца, да зор“ (23)

Цэлы верш: „Да светлых зор“ (71)

„Нясіся ўвысь, дзе сонца, зоры“... (74).

Я не хочу сказаць гэтым нічога дрэннага. Я. Купала — вялікі poeta, гэта аксыома. Маладым поэтам ніколі ня шкодзіць вучыцца ў вялікіх поэтаў. Бывае, што адзін шукае ў старэйшага поэты ўмацаваньня свайго сьветапагляду, другі — вобразнасьці, трэці — тэхнікі і г. д. Возьмем, прыкл., расійскіх поэтаў. С. Есенін вучыўся на творах Блока, Клычкова (як гэта ні дзіўна) і Гогаля. Бязыменскі вучыцца з аднаго боку

ў Пушкіна і Блока, а з другога—у Маякоўскага. На першы погляд—не адпавядае рачавістасці. Але гэта факт.

Значыцца, зусім не забараняецца і беларускім маладым поэтам вучыцца ў сваіх старэйшых.

Але *вучыцца*, а ня проста запазычаць. На паданых вышэй прыкладах відаць, што Я. Журба проста запазычае з тых вершаў, якія яму больш падабаюцца. Як выявіцца зараз,— ня толькі з беларускіх, але і з расійскіх.

Вершы Я. Журбы „Мая песня“¹⁾ і „Да сьветлых зор“²⁾, апрача памянёных вышэй радкоў Я. Купалы, маюць вельмі шмат агульнага з яго вершам.

„Мая думка“ (як вецер, як птушка, дзе сонца і зоры...).

Яго верш «Зоркі»³⁾.
«Беларусь»⁴⁾, за выключэньнем першай і апошняй страфы, навяяна вершам Я. Купалы: „Як я полем іду“⁵⁾ і куды слабей яго.

Адчуваюцца ўплывы і А. А. Кальцова.

Ёсьць і Нікіцін. Як-жа!

Для таго, каб кончыць гэту частку, трэба яшчэ раз сказаць: *вучыцца ў сталых поэтаў ніколі ня шкодзіць, але абдзіраць іх, тым больш цэлымі строфамі—вельмі няпрыгожа.*

Гэта ўсё формальны бок. Гэта ўсё „форма“ і „ўплывы“. Можна сваім зместам, сваёй ідэалёгіяй Я. Журба ўсё гэта пабівае? Глянем!

Мы ўжо заўважылі ў пачатку, што творы свае ён разьмеркаваў у зборніку вельмі сумбурна. Няма цыклічнасьці. Дзеля гэтага прыходзіцца самім пашукаць і сыстэматызаваць.

Аснаўнымі тэмамі зьяўляюцца:

1. Успаміны дзіцячых гадоў;
2. Каханьне;
3. Каханьне да Беларусі;
4. „Праца і змаганьне“;
5. Адносіны да поэтычнай творчасьці.

Праўда, аб дзіцячых гадох поэта дае мала матар'ялу („Дзіцячыя гады“⁶⁾), але ўсё-ж-ткі з яго можна пазнаць, што Я. Журба:

...Рос сярод красы прыроды,
 Душу сваю з прыродай зьліў;
 І ў сьветлы час і ў час нягоды—
 Яе з маленства я любіў...
 ...Зямлёй і небама любавайся
 І чуў іх вечную красу...

* 1) „Заранкі“, стар. 73. 2) „Заранкі“, стар. 71. 3) „Заранкі“, стар. 72.
 4) „Заранкі“, стар. 24—25. 5) „Шляхам Жыцьця“, стар. 22. 6) „Заранкі“
 стар. 80—82.

Самае важнае, што ён успомніў з таго часу і аб чым п'яе нам на працягу 32-х радкоў, гэта, як ён... хадзіў у рыбу.

...Я з вудачкай па сьцежцы вузкай
 Іду к вярбінцы ля кустоў,
 А сьлед мой цягнецца істужкай.
 Канюх крычыць, бы на бяду...¹⁾

Наогул, як усё на сьвеце. Трэба заўважыць, што тэмы часам падобны адна на адну, апрацоўка іх таксама. Дзеля гэтага аўтору трэба было-б лепш падаць менш вершаў, але стала іх апрацаваць.

Я. Журба любіць Беларусь. Любіць яе, як край працоўнага народу, як край занядбаны да вялікае рэвалюцыі. Найбольш выразна відаць гэта з яго трох вершаў— „Вольная Беларусь“, „Беларусь“, „Роднай старонцы“.

У вершы „Беларусь“ ён любіць яе за „яснату і аздобу“, за прыгожасьць малюнкаў прыроды. Калі напісаны верш—невядома.

У „Вольнай Беларусі“ poeta цешыцца вызваленьню яе з „ледзяністых путаў“²⁾, радзіць апануцца ў „сьвяточны ўбор“, заклікае на прастор, бо „ня ўбачыш ярма ты ніколі“.

Прапануе таксама:

„Узьніміся адважным арлом ў вышыну,—
 Сьвеціць доля й табе залатая,
 І з уцехай спаткай сваю радасьць-вясну,
 Бо й к табе прышла воля сьвятая!...“

У гэтым вершы зусім ня добра. Нацягнуў poeta ўсялякіх сымбалічных рэчаў (залатая доля, адважны арол, сьвятлістыя мары) і ўсё пакрыў „воляй сьвятой“, якая „прышла“. Трэба-ж ведаць ужо, што „сьвятое“—наогул туманна, а воля сама ня прыходзіць:

...Ніхто ня дасьць самохаць волі:
 Ні бог, ні цар, ні багатыр...

Гэта тым больш павінна быць вядома на Беларусі, працоўныя грамады якой, літаральна, „дабіліся самі лепшай долі“.

У трэцім вершы— „Роднай старонцы“—таксама бяз даты, poeta гаворыць аб нейкіх хмарах, якія „навісьлі над роднай старонкай“. Кажу „нейкіх“, бо невядома, аб чым ідзе гаворка. Пасьля таго, як Беларусь стала Савецкай, як яна стала БССР, тым больш пасьля 1920 году (зборнік друкуецца ў

¹⁾ Гэты кавалачак трэба зьмясьціць у школьную хрыстаматыю, бо дзеці, пэўна, ня ўсе ведаюць, што „канюх“ крычыць на бяду. Яшчэ памылка якая выйдзе!

²⁾ „Канфетка мая, ледянистая,
 Палюбіла я мілова, румяністава“...
 (Расійская фабрычная песьня).

1924 г.),—асаблівых хмар няма. Можна поэта гаворыць аб закардоннай Беларусі, дык трэба казаць ясьней.

І вершы з рэвалюцыйнымі мотывамі, з мотывамі „працы і змаганьня“,—вялікай яснасьці ня маюць.

Возьмем, напрыклад, „Раскуты Промэтэй“ і „Скала і Сфінкс“. Ня будзем разглядаць у агуле мэтазгоднасьць параўнавальных сучасных падзей з міфалёгіяй грэцкай, а возьмем проста глянем на канву вершу.

Сфінкс стаіць на скале. Скале нехта ўтлумачыў, што гэта ня добра і што сфінкса трэба скінуць. Што-ж, скала робіць сабе „харакіры“—рассыпаецца ў мора і ў паветра пылам, у мора спаўзае і сфінкс. Ніякім чынам нельга правесці паралелі паміж сфінксам і скалой з аднаго боку і капіталізмам і пролетарыятам з другога. Гэта проста недарэчнасьць. Падругое, каб знішчыць капітал, пролетарыят ня будзе сам нішчыцца дашчэнт. У змаганьні—няхай ахвяры будуць з абаіх бакоў.

Дзеля гэтага і прыходзіцца лічыць памянёныя вершы вельмі слабымі і не адпавядаючымі ні часу, ні ідэі.

Іншыя вершы гэтага напрамку можна было-б лічыць ніштаватымі, каб іх не псавалі паасобныя „ляпусы“. Напрыклад: „Першага мая“.

„І сыяг чырвоны ўсіх краёў“¹⁾—лёгічна няясна; або

—...а над заводамі лапача
Чырвоны вольны сыяг²⁾...

„Балмочыць, лапачыць“—кажуць жартамі—на „без'языкага“. Выяўляючы ў чырвоным сыягу паходню рэвалюцыі, ня варта было-б ужываць гэтакія гуморныя адцені. Яшчэ горш гэтакія радкі:

„Заядлым ворагам на страх“³⁾...

У вялікіх гарадох дык хлопцы на вуліцах жартуюць „На страх врагам!“ А тут—у вершы...

Калі яшчэ раз падкрэсьліць, што Я. Журба ў шмат якіх сваіх вершах радзіць „ня ныць“, „не сумаваць“, „не журбаваць“, „ня тужыць“ і г. д. і сам гэтага ня трымаецца, а толькі „паніку наводзіць“, шукаючы і заклікаючы свайго „гэнія“, які, мусіць, ад яго ўцёк,—

...Гэні чароўны, чаму не са мной?..⁴⁾

...Чаму я так доўга ня бачу

Цябе, сьветлы гэні ты мой?...⁵⁾

К табе, мой гэні, сэрца рвецца...⁶⁾,—

¹⁾ „Заранкі“, стар. 14. ²⁾ „Заранкі“, стар. 15. ³⁾ „Заранкі“, стар. 15.
⁴⁾ „Заранкі“—стар. 47. ⁵⁾ „Заранкі“, стар. 61. ⁶⁾ „Заранкі“, стар. 62.

дык на гэтым можна і скончыць гэты кароценькі агляд. А мо' яшчэ ўспомніць, што пераблутанасьць зборніку вельмі гармоніруе фотографіі поэты, на якой ён нам зьяўляецца ўва ўсёй „красе“ наплечнікаў з царскімі вэнзелямі і бліскучых гузікаў? Гэта-ж 1924 год, гэта-ж восьмы год рэволюцыі!.. Але лепш ня будзем успамінаць, бо ён і сам, пэўна, пачырванее.

Якія-ж вывады? Падрабязговя—рассыпаны ўва ўсім артыкуле. Кароценька і сьцісла можна сказаць наступнае.

Зборнік вершаў Я. Журбы „Заранкі“ паказвае нам:

1. Як ня трэба пісаць маладым нашым поэтам;
2. Чаго ня трэба друкаваць у гэты час нашым выдавецтвам, калі беларускаю літаратураю пачынаюць цікавіцца суседзі нашы і калі, пры адсутнасьці поўных збораў твораў нашых выдатных пісьменьнікаў, гэтакія зборнікі будуць лічыцца за „ўзорнае“ з беларускае літаратуры.

Я. Журба ў адным вершы, паміж іншым, кажа:

„Нас слава вечная чакае“.

Трэба адразу сказаць, што з гэтакімі творамі не чакае слава ні Я. Журбу (якому трэба яшчэ, мусіць, гадоў 15 працаваць, каб навучыцца хоць „гладкія“ вершы пісаць), ні нас, беларусаў.

Шкада толькі, журботна, што кнігу надрукавалі ў ліку 3.000 экз.

Ул. Гайдуневіч.

Анатолі Вольны, Андрэй Александровіч.—«Комсомольская нота». Вершы. Бібліятэка „Чырвоная Зьмена“. Менск, 1924 г.

„Комсомольская нота“—так ахрысьцілі свой невялічкі зборнік вершаў два маладыя поэты з аб'яднаньня „Маладняк“—Анатолі Вольны і Андрэй Александровіч.

І гэта не выпадкова. Не выпадкова, што першая ластаўка маладняцкай творчасьці завецца „Комсомольская нота“. Не выпадкова і тое, што гэту ноту „падпісалі“ два поэты: адзін пявец жытнёвых палёў—А. Вольны, а другі—сын гораду, малады рабочы—А. Александровіч. Кажу не выпадкова, бо як самую назваю, так і «падпісамі» атулены глыбокі сэнс, які крыецца ў вершах „Комсомольская нота“.

І сапраўды. Чаго шукае ў поэтычнай творчасьці масавы чытач, малады рабочы і малады селянін і чаго ў праве патрабаваць ад сваіх песьняроў чырвоная зьмена? Папершае, гэта таго, што характарызуецца такім выклічам пасья пра-чытаньня вершу: „Ды гэтак-жа і я думаў. Глядзі, усё-роўна, што падслухаў мае думкі. Дык як-жа складна гэта ў яго (чытай: поэты) выйшла!“. Але гэтага мала. Чытач не здаволіцца, калі знойдзе толькі голае фотографаваньне. Ён скажа: „Во, наўда! Амэрыку адкрыў! Гэта кожны ведае!“ Чырвоная зьмена патрабуе (а на гэта яна мае права) ад поэты яшчэ таго маяка ў вершы ці іншым поэтычным творы, які сваім сьветам з'арганізуе, прывядзе ў парадак разрозьненыя думкі й настроі чытача і накіруе іх у бок дасягненьня пэўнай мэты, пэўнага ідэалу.

Тады чытач знойдзе поўнае здавальненьне, калі пасья пра-чытаньня вершу ці іншага мастацкага твору ён скажа: „Праўда. Ён (разумей: поэта) адчыніў мне вочы“, а пасья, падумаўшы, выклікне: „Эх! Ня я буду, калі“... і г. д. Гэта знача, што ў творы мастацкім чытач адшукаў яму патрэбнае. Гэта знача, што твор мастацкі сваёю праўдаю надаў чытачу сілы, бадзёрасьці, заўзятасьці, павялічыў яго энэргію, энтузіязм, з якімі ён (чытач) цяпер сьмела й рашуча будзе дамагацца здзейсьненьня свайго ідэалу, цэплым сьветам якога сагрэліся пачуцьці чытача і ад вершаў поэты.

З гэтаю меркаю мы падыходзім і да „Комсомольскай ноты“. І калі я ў пачатку падкрэсьліў невыпадковасьць назвы зборніку й невыпадковасьць „падпісаў“ пад нотаю, то я меў на ўвазе вышэйазначаную мерку. Тое, аб чым піша сёньня „Комсомольская нота“, тое, што ў ёй сёньня стаіць, іначай кажучы, яе зьмест цалком зачэрпваецца каўшом чытача і без аддышкі выпіваецца з задаваленьнем. (Я не сказаў „вялікім

задавальнем“, бо мясцамі, трэба сказаць праўду, крыху жорстка тая аплатка (разумей: форма), якою абцягнулі змест нашы поэты. „Толькі гэта ўсё потым, а спачатку ўсе думкі вам“ („Комсамольскай ноце“ і сябрам яе „падпісаўшым“ ды іхнім чытачам).

І зразумела, чаму «Комсамольская нота» чытаецца з захапленьнем. Яна зьявілася вынікам штодзеннага нагляданьня над праяўленьнямі сьвядомасьці чырвонай зьмены, вынікам упарадкаваньня (сыстэматызацыі) гэтага праяўленьня. Гэта нота да сонечных прастораў аб сёньнешнім стане сьвядомасьці чырвонай зьмены, якая поўна радасьці юнацкай волі:

Сёньня ў сэрцы сонца жмурыцца,
Сёньня ў сонцы сэрца комсамоліцы!

(„К. Н.“, стар. 8).

Так, гэта блізка сэрцу кожнага маладога рабочага й селяніна. І кожны з іх у адзін голас з поэтам, які сёньня—увесь пылаючы ўздых—клікне:

Добра быць, як я, маладым!
У сэрцы дум сягоньня загоны...

(„К. Н.“, стар. 8).

А па гэтых загонах дум адна думка — адно жаданьне іскрыцца з вачэй чырвонай зьмены. Гэта, каб збудаваць фабрыку „з сонечных праменьняў“, каб кожны кут у жыцці запяў. Вось той маяк, сьвет з якога сагравае сэрца кожнага рабочага й селяніна.

Але-ж мала жадаць, мала бачыць сьвет у далі, трэба мець яшчэ волю й сілы, каб да яго дайсьці, каб здзейсьніць тыя ідэалы, якімі жыве чырвоная зьмена... І тут нота кажа:

... „Сонца, мы прымусім,
Мы цябе прымусім печы нам паліць!
Наша воля—крэмень, наша сіла—самі мы!“

(„К. Н.“, стар. 7).

— І праўда, — скажа кожны малады рабочы й селянін, — толькі трэба ўсё пазнаць і пазнаць дзеля таго, каб здолець прымусіць сонца пайсьці к нам на службу. А што гэта магчыма, таму-ж сьведкаю „той ньюпор, што ў небе часта так грукоча“.

Але і яшчэ раз і яшчэ раз скажа чытач: «праўда, усё здолеем перамагчы», калі прачытае далей вершы Вольнага — „Ой, палі“ і Александровіча — „З песьняў „Вёска“. Праз гэтыя вершы адкрыецца і той глыбокі сэнс „Комсамольскай ноты“, які паданы ёй праз «подпісы» двух песьняроў: аднаго з жытнёвых палёў, а другога—сына гораду.

Тут якраз визначаны шлях, паказаны тыя сродкі, якія патрэбны і якія ўпэўнена вядуць да перамогі, да ажыццяўленьня ўжо вызначанага ідэалу. Хто будзе спрачацца з тым, што сувязь работнікаў і сялян, смычка гораду й вёскі ёсьць верны шлях да новага сьветлага жыцця, да камунізму, калі й „сонца будзе печы нам паліць“?! Кожны работнік і селянін у гэтым ужо пераканаліся за час барацьбы за тое, каб „бяз пана жыць“, „каб сонца пабегла ў сяло“, каб вольна ў горадзе званіць молатам.

Вось пра гэтую сувязь кажа і нота, гэты шлях паказваюць і абудва песьняры ў сваіх песьнях. Яны, паставіўшы пад „Комсамольскай нотай“ свае подпісы, тым самым як-бы сымбалізуюць сёньнешні стан сьвядомасьці чырвонай зьмены. Яны кажуць, што чырвоная зьмена з гэтага шляху не саступіць, што чырвоная зьмена толькі праз лучнасьць гораду й вёскі дасягне свайго ідэалу.

І ў кожнага рабочага й селяніна, як маладога, так і старога, вырвецца з грудзей поўны бадзёрасьці і ўздыму вокліч: «Эх, ня я буду, калі мы не дасягнем пастаўленай перад сабою мэты», пасля прачытаньня такіх радкоў у Вольнага, які „ў горадзе хоць і ў новых ботах, ды з журбой васільковай ў вачох“:

А сягонья... ну, сонца стрымаць-бы
Ды ў вёску па дроту пусьціць...
Вось таму і званю я ў кавадлы,
Каб сонца схваціць у ціскі.

(„К. Н.“, ст. 12).

Вось думкі чырвонай зьмены з прамяніста-жытнёвых палёў.

Тымі самымі думкамі спавіта і чырвоная зьмена з шумнага гораду. Александровіч, яе прадстаўнік, пяе:

Быў я дзіцём... бязьмерна мкнуўся ў вёску...

Каб толькі сваё здзейсьніць.

(„К. Н.“, ст. 26).

Імкнуўся дзеля таго, каб яе пазнаць, а пазнаўшы—дапамагчы ёй перабудаваць сваё жыццё, а цяпер, злучыўшыся з хлопцамі, што косамі звоняць, з дзяўчатамі, што сена грабуюць, Александровіч пяе:

Я буду сярод іх, я з імі на начлег
Паеду сіняю вясновай ноччу.
Я сын гораду, я малады рабочы
Паеду разам слухаць, як жыцьцё рагоча...

(„К. Н.“, ст. 32).

Хіба-ж ня блізкі гэтыя словы сэрцу кожнага маладога рабочага? Хіба-ж ня радуюць яны маладога селяніна?

Вось чым узьнімае дух і надае бадзёрасьці, рацучасьці і заўзятасьці чытачу „Комсамольская нота“. Яна пераконвае кожнага, што стан сьвядомасьці чырвонай зьмены накіраваны на пабудову новага шчаснага жыцьця. І „падпісаўшыя“ яе песьняры гэтаю нотаю організоўваюць думкі й настроі ўсёй рабоча-сялянскай моладзі, накіроўваюць яе сьвядомасьць на галоўны маяк, паказваючы да яго прасты й самы кароткі шлях. Вось у чым глыбокі сэнс «Комсамольскай ноты».

Праўда, трэба толькі пажадаць нашым маладым песьнярам састрогуваць танчэй у далейшым свае „аплаткі“, у якія аправаюць яны свае думкі. Больш выразнай вобразнасьці без такіх кривуллек, як „эх, нырнуў... (пад плыт)“. Чаго? Ды мала таго— „піў ваду, сьпяваў там песьні, як сярод красы“. Гэта ўсё пад плытам?! Потым трэба сьцерагчыся пры ўжываньні такіх слоў, якія пры падабенстве ў форме зьмяшчаюць у сабе самы рознастайны сэнс. Вось хоць-бы „палі“. Стаіць так: «Ой, палі!..» Зразу можна й не разабраць, што гэта знача, ці гэта загадны лад ад дзеяслова „паліць“, ці гэта назоўны склон множнага ліку ад „поле“ (дык чаму-ж тагды ня „полі“, а «палі»), а, зрэштай, льга падумаць, што гэта назоўны склон множнага ліку ад слова «пáля» (свáя), а то, нават, і так льга зразумець, што гэта прошлы час ад дзеяслова „падаць“. Адгэтуль недалёка й да двухсэнсіцы, а то й зусім бяссэнсіцы.

Ой, палі, з неабдымным крокам,
З бязупынным размахам пляча...

Як скажаце разумець: ці гэта вокліч нешта паліць, ці гэта выказ жалю, што нешта пала, ці гэта зварот да поляў ці зварот да пáляў?

Ну, але гэта ўсё потым.

А цяпер „Комсамольская нота“ — гэта першы, але багаты і асьвяжаючы ўклад у скарбніцу найноўшай беларускай літаратуры ад „Маладняка“. Кожны малады (парадуецца й стары) работнік і селянін знойдзе ў ёй свой куток думак і жаданьняў. Кожнага яна падбадзёрыць у працы. У гэтым вялікая вартасьць „Комсамольскай ноты“.

„Комсамольскі вечар“ пад рэдакцыяй газеты „Малады Араты“.

Бібліятэка „Чырвоная Зьмена“, Менск, 1924 г.

„Хлопцы! Тут зьмешчаны матар’ялы, з якіх, калі іх умеючы скарыстаць, магчыма наладзіць добры сапраўдны комсамольскі вечар“. Так гаворыцца ва ўступным артыкуле „Комсамольскага вечару“. І гэта праўда.

„Комсамольскі вечар“—першы нумар, дапасаваны да пэўнага дня—гэта да дня сатаварыства Комсамолу Беларусі з Комсамолам Літвы. Але гэта ні капелькі не аднімае ад вартасці „Комсамольскага вечару“, бо ён зьяўляецца каштоўным, асабліва для вясковай моладзі, наогул, як „вечар“.

Хлопцы, дастаўшы гэты зборнік, перш за ўсё навучацца ладзіць вечары разумныя, заместа тых вечарынак з танцулькамі, якія яшчэ ня ўсюды вывяліся. Праўда, часта вясковая моладзь і не здавольваецца вечарынкамі. Яна й рада была-б і ахвоту мае ўладзіць нешта больш разумнае, больш карыснае, чымся вечарынкi з танцулькамі. Але ўся бяда, што часта ня ведае, як і што зрабіць. Вось тут „Комсамольскі вечар“ як ня трэба лепш і сваячасна зьяўляецца на падмогу вясковай моладзі.

Тут, у „Комсамольскім вечары“, хлопцы знойдуць і плян вечару і як гэты вечар наладзіць.

Аб гэтым гаворыцца ў першым артыкуле. То нічога, што тут гаворыцца пра вечар 11 ліпеня. Той плян, які тут раіцца, лгга дапасаваць і да другога вечару, калі зрабіць толькі невялічкія змены, як, напрыклад, зьмяніць тэму дакладу.

Тут-жа „Комсамольскі вечар“ вучыць, як рабіць і даклад на вечары. Артыкул „Слова сакрэтара ячэйкі“—гэта ўзор, па якому лгга зрабіць даклад і на другую тэму. Даклад сьціслы, не зацяжны, выразны—вось што лгга пераняць ад „Слова“.

Далей вечар. Спэтакль. Тут М. Міцкевіч у артыкуле „Як наладзіць вечар-спэтакль“ усё дакладна расказвае, як прыступіцца, як падрыхтоўваць п’есу, што патрэбна для пастаноўкі, як ладзіць рэпэтыцыі і г. д.

У артыкуле няма толькі пра тое, як самую сцэну зрабіць, як наогул арганізавацца моладзі, каб збудаваць яе, каб знаць, з чаго пачынаць і г. д. Але, напэўна, „Комсамольскі вечар“ і аб гэтым пагутарыць з хлапцамі ў далейшых сваіх выпусках.

А пакуль-што тут хлопцы знойдуць нават і п'еску для пастаноўкі. Гэта „Панаваньне паноў“ Фабіяна Грэка ў 1 дзеі. Для пастандўкі яна вельмі лёгкая. Разучыць яе таксама лёгка, бо напісана складна (вершаваная). А галоўнае тое, што гэта п'еска, як на далоні, паказвае, як хаўрусуюць пані, ксёндз і жандар дзеля таго, каб з мужыка драць „тры скурры“. Паказвае, як пані ў паноў пазычаюць грошы дзеля таго, каб усчынаць войны. Паказвае, як пані здэкуюцца з мужыка. Паказвае, нарэшце, як комсамалец вучыць мужыка, каб пазбыцца паноў, і мужык перамагае, праганяе паноў. Гэта п'еска ўзвядзе на памяць змаганьне з белапалякамі і пакажа ўсёй вясковай моладзі, хто і што ёсьць комсамалец, якім ён павінен быць і чаго дамагацца.

П'еса скончылася. І вось „Комсамольскі вечар“ дае вершы для дэкламацыі. Тут вершы ёсьць і Чарота, і Анатолія Вольнага, і Дубоўкі і Александровіча. Усе вершы такія, што, праслухаўшы іх, кожны сам сабе ў думках скажа:

„Но, мой конік, но, вараненькі,
Зазелянее дзесяціна“.

Бо гэты першы „Комсамольскі вечар“ узбарануе тых дзесяціны, дзе яшчэ ляжыць цаліна беспрасьветнасьці, засе тых дзесяціны, дзе ўжо ўзарана, новай энэргіяй і энтузіазам і скажа кожны:

„Мазольнымі рукамі
Мы створым новы сьвет“,

як пьецца ў комсамольскай песьні. Гэта песьня таксама ёсьць у „Комсамольскім вечары“.

«Комсамольскі сьпеўнік». Пад рэданцыйнай газэты «Малады Араты». Бібліятэка „Чырвоная Зьмена“. Менск, 1924 г.

„Комсамол узяў на сябе справу даць вёсны комсамольскую песьню, акомсамоліць старыя мотывы“—такая зроблена ўвага да невялічкага зборніка песьняў.

„Комсамольскі сьпеўнік“ зьяўляецца першаю спробаю, першым крокам у выкананьні вышэйазначанага заданьня.

Патрэба на вёсны ў комсамольскай песьні вялікая. Акомсамольваць старыя мотывы таксама пара насыпала. І ці трэба казаць аб тым, што такія зборнікі якраз сваячасовы? Кожны вясковы комсамалец, кожны вясковы хлопец і дзяўчына ўжо даўно чакалі такога сьпеўніка і цяпер з вялікім задаваленьнем стрэнуць свайго найлепшага сябра— „Комсамольскі сьпеўнік“.

Але ня толькі стрэнуць, а й знойдуць у ім шмат таго, што раней шукалі й нідзе не знаходзілі. Ці мала каму даводзілася чуць, а то й чытаць, што комсамольцы маюць свае песьні і іх пяюць? Каму-небудзь, напэўна, даводзілася чуць, нават, як яны й пяюцца. Не дарма-ж чутны гутаркі, што вось голас-та я й ведаю гэі ці іншай песьні, але самой песьні ня сыцяміў, не пераняў, бо толькі адзін раз чуў, як быў у горадзе. Вось цяпер, вось у гэтым „Комсамольскім сьпеўніку“ і знойдзе кожны самыя песьні. Большасьць з іх кожны комсамалец ведае, якім голасам сьпяваць.

А колькі яшчэ радасьці будзе для вясковай моладзі, калі яна разгорне гэты сьпеўнік і ўгледзіць комсамольскую песьню ў сваёй роднай мове? Вось у гэтым вялікай каштоўнасьць гэтай першай спробы—«Комсамольскага сьпеўніка». Сваім комсамольскім зьместам ён робіць першы крок да таго, каб і беларускую песьню страсянуць і вытрасьці з яе ўсё „бляяньне нуднае ягнят“, а самы мотыў, самы голас песьні акомсамоліць новым узьнімаючым дух і бадзёрачым настрой комсамольскім напевам-зьместам. Першая спроба досыць удалая.

„Комсамольскі сьпеўнік“ мае тры разьдзелы: 1) рэвалюцыйныя сьпевы, 2) комсамольскія і 3) вайскова-маладняцкія.

Тут асабліва вясковая моладзь здаволіцца, калі ўгледзіць песьні: «аладняк» („Маладая Гвардыя“) і „Чырвоная армія“. Перакладзены гэтыя песьні добра й мілагучна.

Вясковая моладзь знойдзе ў „Комсамольскім сьпеўніку“ песні, якія павінны выціснуць і страсянуць старыя, нудныя напевы. Першы крок да акомсамольваньня мотываў вясковых зроблены. Астаецца слова за самімі вясковымі комсамольцамі, каб зрабіць далейшы крок.

Ад. Анінскі.

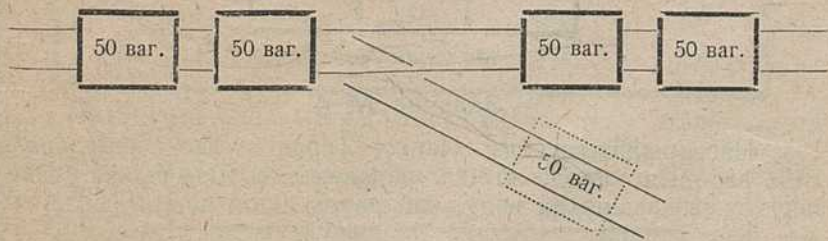

ЗАДАЧКІ.

Агагагага!

Задача № 1.

Два паязды спаткаліся на аднакалейнай чыгунцы, у бок ад якой адыходзіла чыгуначная галіна (мал. № 1), змяшчаючая толькі 50 вагонаў. Адзін поезд у 100 вагонаў ішоў з усходу на захад, другі таксама ў 100 вагонаў ішоў з захаду на ўсход. Ці можна ім разьмінуцца, каб ехаць кожнаму ў сваім першым напрамку, а калі можна, дык як гэта зрабіць?

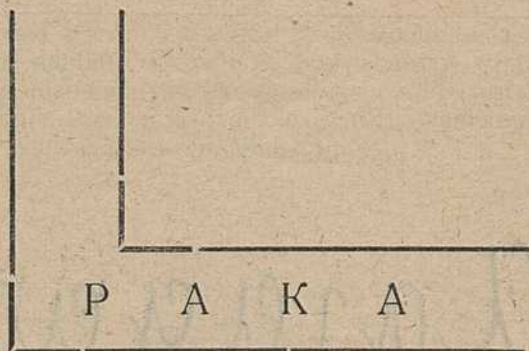
Малюнак № 1.

Задача № 2.

Вандроўшчык трапіў на зварот ракі і вельмі глыбокай. Трэба апынуцца на другім беразе. З усіх прыладаў ёсць 2 дошкі; кожная з іх у даўжыню мае столькі, колькі шырыня вады ад аднаго к другому берагу (Да самых берагоў не хапае).

Як перайсьці на другі бераг? (мал. № 2).

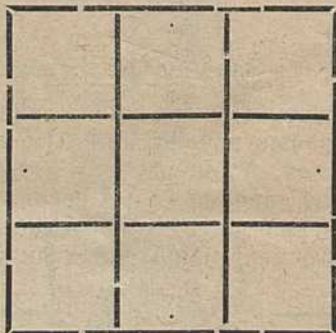

Малюнок № 2.

Задача № 3.

Маєцца 9 вакенцаў, пабудаваных з сярнічак. Адкінь чатыры сярнічкі, каб засталася толькі 5 вакенцаў (малюнак № 3).

Малюнак № 3.

Задача № 4.

Пасварыліся суседзі Панас, Тарас і Ўлас і пабудавалі сабе асобныя калодзежы (гл. малюнак № 4). Якім шляхам павінен кожны хадзіць па ваду, каб дарогі іхнія не крыжаваліся?

Малюнак № 4.

Задача № 5.

Напісаць лік 31 пры помачы пяцёх троек, карыстаючыся пры гэтым якімі-хочаш знакамі арытмэтычных дзеянняў.

635	636	637
638	639	640
641	642	643

Задача № 6.

Пераставіць даныя лікі так, каб сума трох лікаў па ўсіх кірунках (паземаму, старчавому і з кута ў кут) была-б роўная вялікаму году рэвалюцыі—1917.

Задача № 7 (на прэмію).

1 пта	2 і	3 пад	4 песь	5 ў
6 хі	7 кі	8 хі	9 сва	10 сьця
11 сы	12 я	13 ды	14 ла	15 ні
16 ні	17 шля	18 воль	19 гі	20 бо
21 ны	22 кра	23 дар	24 На	25 Гэй

Як вядома, шахматны конь скача праз дзве клеткі ўбок (скажам, з клеткі 13 ён можа пайсьці і на 2, і на 4, і на 10, і на 20, і на 24, і на 22, і на 16 і на 6).

З якой клеткі на даным рысунку трэба пачаць і куды хадзіць далей, каб абысьці ўсе клеткі і з складоў, што там знаходзяцца, скласьці адрываек вядомага вершу Янкі Купалы?

За хуткае разьвязаньне гэтай задачкі рэдакцыя „Маладняк“ дасьць прэмію (бібліятэчку кніжак). У разьвязаньні павінны быць пералічаны пасьледаўныя нумары клетак і верш, які атрымаецца.

Рэдантары: { М. Кудзелька.
А. Ажгірэй.
М. Арэхва.

З Ъ М Е С Т.

Грамадзянскі аддзел.

	Стр.
1. <i>М. Арэхва.</i> —Ленінскі комсамол	1
2. <i>У. Ігнатоўскі.</i> —Комсамольцу Ленінцу	4
3. * * * —Вучыся ў Леніна	6

Літаратурны аддзел.

4. <i>Н. Чарнушэвіч</i> {	(прысьвячаецца Ц. Г.)	10
	(прысьвячаецца М. Арэхве)	11
5. <i>А. Дудар.</i> —„З поэмы 1920 год“	12	
6. <i>А. Александровіч.</i> —З поэмы „Менскі рытм“	14	
7. <i>Цішка Гартны.</i> —Вясковец рабфакавец	16	
8. <i>А. Вольны.</i> —Два апавяданьні	—	
9. <i>А. Александровіч.</i> —Палёт у мінулае	33	
10. <i>А. Вольны.</i> —Калі дзяк гаворыць праўду, <i>Агіт-жарт</i>	55	
11. <i>Язэп Пушча.</i> —Мне чупрыны ня хочыцца зьвесіць, <i>верш</i>	63	
12. <i>Язэп Пушча.</i> —Усьміхаецца раніца, <i>верш</i>	64	
13. <i>Кузьма Чорны.</i> —„Дзякуй богу як шклянка“, <i>апов.</i>	65	

Навука і тэхніка.

14. <i>Р. З.</i> —Электрафікацыя	74
15. <i>Скандракоў</i> —Пра глебу	81

Організуй сябе.

16. <i>Паскробка.</i> —Будзь арганізаваным	83
17. <i>Кракоцкі.</i> —Фізычнае выхаваньне	87

Па мастацкіх кутках.

18. <i>Грышка.</i> —Маладняк	93
19. <i>А. Худніцкі.</i> —10 год працы Беларускага хору	98
20. <i>М. М.</i> —Беларуская студыя ў Маскве	104
<i>Бібліографія і крытыка</i>	107
<i>Задачкі.</i>	123
